

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra Občanského práva

Diplomová práce

Souhlas rodiče a dítěte s osvojením

Zpracovala: Šárka Málková

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Miroslav Kalný, Ph.D.

Plzeň 2016

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila
prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci
obvyklým.“

V Plzni dne 10. února 2016

.....

Šárka Málková

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala vedoucímu mé diplomové práce JUDr. Miroslavu Kalnému, Ph.D., za cenné rady, trpělivost, ochotu a odborné vedení mé práce.

Také bych chtěla poděkovat MUDr. Jaroslavě Lukešové, ředitelce Dětského centra při TNsP, za poskytnuté informace týkající se praxe osvojení, její ochotu a vstřícný přístup.

Obsah

1. Úvod	1
2. Institut osvojení a jeho právní úprava	4
2.1 Vymezení pojmu osvojení	4
2.2 Formy osvojení	6
2.3 Zásady osvojení	8
2.4 Právní úprava osvojení	9
3. Historický exkurz vývojem osvojení	12
3.1 Počátky osvojení ve Starém Římě	12
3.2 Období mezi osvícenstvím a druhou světovou válkou	13
3.3 Období světových válek	14
3.4 Období po 2. světové válce.....	15
3.5 Současnost	16
4. Souhlas jako jedna z podmínek osvojení	18
4.1 Podmínky osvojení obecně	18
4.1.1 Podmínky ze strany osvojitele	20
4.1.2 Předadopční péče	24
4.2 Souhlas s osvojením	26
5. Souhlas rodiče osvojovaného dítěte	29
5.1 Souhlas rodiče dítěte.....	29
5.2 Blanketový souhlas	31
5.3 Souhlas s přímým osvojením.....	33
5.4 Odvolání souhlasu s osvojením	34
6. Výjimky z nutnosti souhlasu rodiče dítěte	37
6.1 Situace, za nichž není třeba souhlasu rodiče	37
6.2 Kvalifikovaný nezájem	39
7. Souhlas dítěte s osvojením	43
7.1 Právo udělení souhlasu osvojencem	43
7.2 Souhlas dítěte starší dvanácti let.....	44
7.3 Souhlas dítěte mladší dvanácti let.....	47
8. Řízení o osvojení	50
8.1 Zprostředkování osvojení	50
8.1.1 Podání žádosti zájemců o osvojení	53
8.1.2 Posuzování zájemců o osvojení	56
8.1.3 Evidence zájemců o osvojení	58

8.2 Řízení před soudem	60
8.2.1 Souhlas rodiče s osvojením v rámci řízení.....	62
8.2.2 Zahájení a průběh řízení.....	65
8.2.3 Rozhodnutí a opravné prostředky	67
9. Ochrana a zajištění práv dítěte s osvojením	69
9.1 Ochrana práv dítěte.....	69
9.2 Dohled nad osvojením	73
10. Osvojení z hlediska praxe (Kojenecký ústav při TNsP)	76
10.1 Historie Kojeneckého ústavu při TNsP	76
10.2 Dnešní podoba Kojeneckého ústavu.....	77
10.3 Setkání s ředitelkou Kojeneckého ústavu	78
11. Závěr.....	86

Úvahy de lege ferenda

Cizojazyčné resumé

Seznam použitých zdrojů

Přílohy

1. Úvod

Osvojení je pojem, o kterém si je každý člověk vědom, co představuje, ovšem ne každý se s tím institutem osobně setkal. Ale i přesto je velký počet dětí, o které rodiče nejeví zájem, nejsou schopni zajistit řádnou péči a výchovu nebo jsou děti, které rodiče vůbec neznají. Jen v roce 2014 dle Statistické ročenky z oblasti práce a sociálních věcí umístěných na webových stránkách ministerstva práce a sociálních věcí bylo osvojeno v ČR celkem 300 dětí, řekla bych, že to není malý počet vzhledem k tomu, že se od roku 2005 průměrně narodí přes 100 tis. dětí. Celkem je k 31.12.2014 v náhradní rodinné péči 17 530 dětí. Tento institut představuje pro tyto děti naději, že budou žít běžný život jako většina ostatních, že budou mít domov a rodiče, kteří jim dají, lásku, péči a vzdělání.

Tématem mé diplomové práce je „*Souhlas rodiče a dítěte s osvojením*“. O zvolení tohoto tématu jsem dlouho nepřemýšlela, jakmile se naskytla možnost, že má diplomová práce by se mohla zabývat tímto institutem, měla jsem jasno. Už od mala se pohybuji v prostředí kojeneckého ústavu, ovšem to naštěstí není tak, jak tato věta vyzněla. Abych to uvedla na pravou míru, moji prarodiče pracují v Dětském centru při Fakultní Thomayerově nemocnici s poliklinikou. Ovšem nikoliv, jako zaměstnanci, kteří by byli v přímém kontaktu s dětmi, ale jsou v kontaktu se zaměstnanci, vedením a budovou, kde jsou tyto děti umístěny. Já mám k tomuto místu vztah takový, že mé prarodiče často v zaměstnání navštěvují a k tomu mají své bydliště přímo v areálu dětského centra. Takže jsem častým svědkem, v jakém prostředí děti žijí, jak se o ně zaměstnanci (pro děti „tety“) starají, jak jim dělají Vánoce, dětské dny a jak často a jakým způsobem jim okolí pomáhá, ať už dary nebo finanční pomocí. A díky mému zvolenému tématu mám šanci se více přiblížit k této problematice, která mě již delší dobou zajímá.

A proč jsem téma osvojení, konkretizovala přímo na „*Souhlas rodiče a dítěte s osvojením*“? Je to z důvodu, že „*souhlas*“ považuji za důležitý krok k tomu, aby dítě se dostalo do rodiny, kde ho budou považovat jako za své vlastní. Jelikož souhlasem, se původní rodič vzdá svých rodičovských práv k dítěti, osvojitel, jako budoucí rodič svým souhlasem získá dítě do své péče a dítě, které udělí souhlas k osvojení, jím získá to pravé rodinné zázemí a rodičovskou lásku, kterou do této doby nemělo šanci poznat.

Svou diplomovou práci rozdělím do deseti kapitol. Ve druhé části se nejprve budu věnovat institutu osvojení, jako celku, zejména tedy, co představuje a jaké má důsledky. Dále se zaměřím na právní úpravu osvojení, považuji totiž za

důležité uvést mezinárodní úmluvy, kterými je ČR vázána a které poskytují ochranu především těmto dětem. Budu se snažit uvést takovou právní úpravu, která je užívána při realizaci osvojení a která je pro tento institut velmi podstatná. Také se budu zabývat zásadami osvojení nezletilého dítěte a dále bude následovat zmínka o formách osvojení, se kterými se v praxi můžeme setkat.

Ve třetí části představím stručně historii osvojení, kterou rozdělím do několika období, a to od jeho samotného počátku v Římské říši, až po současnost. V této části budu pojednávat o jeho změnách, jak se postupem času tento institut vyvíjel a jak byl ve své počáteční fázi společností pojímán.

Ve čtvrté části se už budu věnovat přímo souhlasu jako jedné z podmínek osvojení. Nejprve shrnu předpoklady pro osvojení, jak ze strany přirozené rodiny dítěte, osvojitelů a samotného dítěte. Tedy uvedu podmínky, které směřují k tomu, aby bylo dítě osvojeno. V závěru této kapitoly vyčlením jednu z podmínek osvojení, a to souhlas, kterému se budu nejprve věnovat obecně, jelikož následující kapitoly budou směřovat ke konkretizaci tohoto souhlasu, zejména k tomu, kdo tento souhlas nebo naopak nesouhlas uděluje a za jakých podmínek.

V páté a šesté kapitole mé diplomové práce, se zaměřím na souhlas rodiče dítěte, které má být osvojeno, za jakých podmínek tento souhlas lze udělit a také uvedu výjimky, které způsobí, že není vyžadováno udělení souhlasu rodičem dítěte.

V sedmé kapitole této práce pohlédnu na osvojení z role dítěte, jelikož je nutné se zabývat pocity dítěte při realizaci jeho osvojení a klást důraz na jeho zájem a zejména na jeho názor, zda chce být osvojeno. Proto se v této kapitole zaměřím na souhlas udělený dítětem, za jakých podmínek ho může udělit a jakým způsobem se k dítěti vzhledem k jeho věku přistupuje.

V osmé části se budu zabývat řízením o osvojení. Kdy tato kapitola bude rozdělena na dvě podkapitoly, a to zejména na zprostředkování osvojení a na řízení před soudem. Tady uvedu, jaké instituce a jakým způsobem institut osvojení realizují.

V deváté kapitole, uvedu ochranu práv dítěte, a to zejména jakým způsobem jsou děti a jejich práva chráněna. V závěru této kapitoly se zaměřím na dohled nad úspěšností osvojení, kdy je soudem nařizován a jakým způsobem se provádí.

V poslední, tedy desáté části této práce, přistoupím k osvojení z hlediska praxe, a to prostřednictvím Kojeneckého ústavu při TNsP.

Během zhotovování mé diplomové práce navštívím primářku MUDr. Jaroslavu Lukešovou, která je ředitelkou Dětského centra (kojenecký ústav) při TNsP, kde se seznámím s konkrétním postupem zájemců o osvojení nezletilého dítěte, s prostorami, kde tyto děti žijí a jakou úlohu představuje samotný kojenecký ústav.

Pro zpracování mé diplomové práce bude hlavním zdrojem odborná literatura a platná právní úprava. Především u odborné literatury přihlédnu k jejímu vydání, a to z důvodu legislativních změn, proto její množství je také značně omezeno. Dalším důležitým zdrojem bude odborná periodika, zejména Rodinné listy, které jsou odborným měsíčníkem pro odbornou diskuzi o rodině, partnerských vztazích a širších společenských souvislostech. Je to tedy zdroj zasvěcených informací, rádce a inspirátor pro soudce, advokáty, úředníky a profesionály. Současně budu pracovat se soudními judikáty a v neposlední řadě budu vycházet z poznatků, které získám při návštěvě Dětského centra (kojeneckého ústavu) při TNsP.

Cílem mé diplomové práce je představit podstatu souhlasu s osvojením, vyjádřit jeho důležitost z pozice rodičů dítěte a samotného osvojeného dítěte. Zároveň realizovat jakýsi exkurs do institutu osvojení, a také funguje v praxi a to prostřednictvím kojeneckého ústavu.

2. Institut osvojení a jeho právní úprava

V této úvodní kapitole bude pojednáno o samotném institutu osvojení, zejména jeho významu a užití. Budou představeny důsledky, které osvojení při jeho realizaci nastávají. Tato kapitola se bude taktéž věnovat právní úpravě osvojení, zejména právním předpisům, dle kterých se postupuje při vyhledání řešení dané situace. V neposlední řadě je nutné uvést mezinárodní úmluvy, kterým je Česká republika vázána a mají pro institut osvojení zásadní význam. Také je nezbytné zmínit formy osvojení a zásady osvojení nezletilého dítěte.

2.1 Vymezení pojmu osvojení

V praxi se často setkáváme s různými způsoby označení tohoto institutu, zejména s pojmem osvojení a adopce. Označení může být sice odlišné, ovšem jedná se pouze o synonymum. V právních předpisech ČR se setkáme zejména s pojmem českým, tedy s pojmem osvojení. Na základě ustanovení § 794 zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, se osvojením rozumí přijetí cizí osoby za vlastní.

Tento institut představuje situaci, kdy dítě nemůže vyrůstat ve své původní rodině, má právo, aby mu byla zajištěna výchova náhradní. Podle občanského zákoníku a mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána má při řešení takové situace přednost náhradní rodinná péče, a to před výchovou ústavní. Náhradní rodinná péče je forma péče o dítě, které je vychováváno jinými než biologickými rodiči v prostředí, jež se nejvíce podobá životu v přirozené rodině.

Osvojení je nejvyšší formou náhradní rodinné péče, v tom smyslu, že dítě získává v rodině z hlediska práva stejné postavení jako biologické dítě, včetně příbuzenských vztahů v rodině osvojitele. Na rozdíl od ostatních forem náhradní rodinné péče se osvojením vytvoří z právního pohledu naprosto plnohodnotný vztah rodiče a dítěte. Osvojitel tedy nabývá stejná práva a povinnosti vůči dítěti, jako jeho biologický rodič a osvojované dítě vůči osvojiteli všechna práva a povinnosti dítěte. Spolu s vytvořením vztahu rodiče a dítěte vznikají při osvojení i další příbuzenské vztahy, osvojené dítě se tak stává bratrem nebo sestrou, vnoučetem, synovcem nebo neteří, bratrancem nebo sestřenicí a tím zanikají vazby v jeho původní biologické rodině.¹

Naopak autor knihy Občanský zákoník s podrobným výkladem vybraných ustanovení JUDr. Šmíd, D. uvádí odlišný názor: „*Institut osvojení nemá být*

¹ BUBLEOVÁ, Věduna; *Základní informace o osvojení (adopci)*. 3.vyd.,Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o.s., 2014. 6 s. ISBN 978-80-87455-18-0

považován výlučně za formu náhradní rodinné péče. Nová právní úprava zohledňuje jednak skutečnost, že značný počet osvojení je jenom takzvaným osvojením nepravým, totiž osvojení manželem rodiče dítěte, jednak to, že ani osvojení dítěte osobami od rodičů odlišnými není pouhou péčí, i když se třeba u malého dítěte viditelně do paměti koncentruje.“ (1)

Jak tedy z výše uvedeného vyplývá, že u osvojení nejde pouze o zajištění rodinné péče, ale oproti jiným náhradním formám rodinné péče má osvojení zásadní dopad na statut osvojitelů a jejich rodinných příslušníků. Ohledně pojetí institutu osvojení, mám za to, že vždy záleží na osobním názoru, každé osoby. Já osobně považuji osvojení za jednu z nejlepších forem náhradní rodinné péče, jelikož tak vzniká vztah dlouhodobého charakteru a je zejména možností pro dítě získat skutečný domov.

Jako předpoklad osvojení vymezuje § 795 zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, jako vztah mezi osvojitelem a osvojencem, jaký je mezi rodičem a dítětem, nebo že tu jsou alespoň základy takového vztahu. Osvojení nezletilého musí být v souladu s jeho zájmy.

Hlavní myšlenkou rodinného práva v oblasti svěřeni dítěte do péče jiné osoby je preferovat individuální péči o dítě před výchovou ústavní. Občanskoprávní a obchodní kolegium Nejvyššího soudu ve svém stanovisku sp. n. Cpjn 202/2010 ze dne 8. prosince 2010, publikovaném ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod číslem R 31/2011, se snažilo porovnat českou judikaturu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva a dospělo k závěru, že kolektivní výchova je až poslední variantou, která přichází v úvahu: „*Rozdělení rodiny (a nařízení ústavní výchovy takovým opatřením nezbytně je) tak představuje až nejkrajnější opatření, které je možné přijmout – jen jestliže výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které mají přednost před výchovou ústavní; takové opatření představuje nejradikálnější opatření, které lze uplatnit pouze v nejméně závažných případech, a musí se tedy opírat o dostatečně závažné a pádné argumenty motivované zájmem dítěte.*“ (2)

Důsledkem osvojení je statusová změna, na základě které dochází k začlenění dítěte do osvojitelské rodiny. Jedná se tedy především o imitaci nebo fikci biologického svazku, která je důležitá pro celý právní řád. Z tohoto důvodu by se mělo k osvojení přistupovat uvážene tak, aby byla ctěna přirozená rodina

dítěte a k osvojení se přistoupilo pouze tehdy, pokud rodina dítěte není známa nebo se o dítě nechce starat a zajistit mu tak řádnou péči.²

Ovšem statusová změna není jediným důsledkem, které osvojení způsobuje, zejména se jedná o zajištění rodičovské péče o osvojené dítě a výkon práv a povinností vyplívající osvojitelům z rodičovské odpovědnosti. Veškeré vztahy mezi osvojencem a jeho původní rodinou, tak v důsledku osvojení zanikají.

2.2 Formy osvojení

Náš právní řád rozlišuje dva typy osvojení a to osvojení úplné a osvojení nezrušitelné.

Na základě úplného osvojení lze osvojit dítě bez ohledu na věk ihned poté, co uplynula 3 měsíční předadopční péče³ a u novorozence je možné už od jeho 3 měsíců. Dítě, které bylo osvojeno, přestává být právní mocí rozsudku o osvojení příbuzným v rodině svého původu a stává se členem nové, osvojitelské rodiny. Osvojené dítě se členem rodiny stává tak, jako by se do ní narodilo. Z osvojitelů se tak stávají rodiče dítěte a rodiče osvojitelů jsou tak prarodiči osvojeného nezletilého dítěte.⁴

Osvojením nezrušitelným je možné si osvojit dítě, které je starší jednoho roku. V praxi jsou novorozenci často osvojováni nejprve zrušitelně a po dosažení jednoho roku věku nezrušitelně. Pro posílení právní jistoty osvojence dává zákonodárce jasně najevo snahu o definitivní uspořádání vztahů mezi rodiči a dětmi a limituje tak možnost zrušení osvojení do tří let od rozhodnutí o osvojení. Návrh na zrušení osvojení je možné podat osvojiteli nebo osvojencem jen ze závažných důvodů. Po uplynutí tří let od osvojení už nebude možno osvojení zrušit. Zákonodárce se tak snaží vyhnout skutečnosti, kdy osvojitelé podávají návrh na zrušení osvojení z důvodů rozpadu vztahu mezi osvojiteli nebo že nezvládají výchovu osvojeného dítěte. Pro zrušení osvojení platí, že o něm může být rozhodnuto pouze návrhem osvojitelů nebo osvojencem, které je zpravidla zastoupeno opatrovníkem, kterým je orgán sociálně právní ochrany dětí. Návrh na zrušení osvojení se musí opírat o závažné důvody. Zrušením osvojení na jedné straně zaniká vztah osvojitele i jeho rodinných příslušníků a osvojence včetně

² HRUŠÁKOVÁ, Milada; KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka; WESTPHALOVÁ Lenka a kol.; *Rodinné právo*. Praha, 2015. 152 s. ISBN 978-80-7400-552-7

³ péče před osvojením, která probíhá před rozhodnutím soudu o osvojení

⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milada; KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka; WESTPHALOVÁ Lenka a kol.; *Rodinné právo*. Praha, 2015. 154 s. ISBN 978-80-7400-552-7

všech jejich vzájemných práv. Osvojenec opět nabývá svá práva a povinnosti vůči své původní biologické rodině, a to včetně navrácení původního příjmení. Dítě se však může rozhodnout, že si příjmení osvojitele ponechá i po zrušení osvojení. Co při zrušení osvojení nezaniká, jsou majetková práva, která vznikla osvojení před rozhodnutím o zrušení osvojení. Typicky půjde o dědictví a o nároky vyplývající z vyživovací povinnosti.

U obou typů osvojení jsou osvojitelé v matrice i v rodném listě dítěte, uvedení místo původních rodičů. Ovšem v matrice zápis o původních rodičích zůstává vždy v poznámce. Osvojené dítě, které nabylo zletilosti má možnost do matriky nahlédnout a zjistit tak totožnost svých biologických rodičů.⁵

V praxi je také možné se setkat s pojmem přímé osvojení, jedná se tedy o situaci, kdy rodiče dítěte a zájemci o osvojení se navzájem znají a není tak nutné, aby stát prováděl dlouhodobý proces zprostředkování osvojení. Často dochází k tomu, že např. dětský lékař nebo osoba pověřená výkonem sociálně právní ochrany dítěte seznámí biologické rodiče dítěte, které nejsou schopni se o dítě řádně starat a chtějí ho nechat osvojit, seznámí s prověřenými zájemci o osvojení, vystavují se tak riziku pokuty. I přes toto riziko k těmto případům dochází, jelikož snaha pomoci dítěti k nejkratší cestě do rodiny je pochopitelná. Zprostředkování osvojení se neprovádí tehdy, když rodiče dali souhlas k osvojení dítěte předem ve vztahu k určitým konkrétním osvojitelům nebo když jde o osvojení příbuzným dítěte nebo jinou osobou blízkou dítěti.

Opakem je nepřímé osvojení, které spočívá zejména ve vyhledávání dětí vhodných k osvojení na straně jedné a na straně druhé se pro ně vytipovávají vhodní osvojitelé. V tomto případě je zprostředkovatelem vždy stát.⁶

Přímé osvojení se zdá jako jednodušší cesta k osvojení a získání tak dítěte do své péče, jenže i tato lepší varianta má určitá úskalí a to zejména ztráta anonymity. Původní rodiče dítěte, tak mohou vzít svůj souhlas s osvojením dítěte zpět nebo mohou v budoucnu zasahovat do vztahů dítěte s osvojiteli. Zákon výslovně připouští společné osvojení pouze manželům nebo jednoho z manželů, ale nikoliv nemanželským párům, ať už opačného nebo stejného pohlaví.⁷

⁵ BUBLEOVÁ, Věduna; *Základní informace o osvojení (adopci)*. 3.vyd.,Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o.s., 2014. 8 s. ISBN 978-80-87455-18-0

⁶ NOVOTNÝ, Petr; *Nový občanský zákoník, Rodinné právo*, 1.vyd.,Praha:Grada, 2014. 113 - 115s. ISBN 978-80-247-5167-2

⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milada; KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka; WESTPHALOVÁ Lenka a kol.;*Rodinné právo*. Praha, 2015. 154 - 155s. ISBN 978-80-7400-552-7

2.3 Zásady osvojení

Především je důležité zdůraznit, že dítě nemůže být odebráno rodičům proti jejich vůli a bez závažného důvodu. Přirozeným právem dítěte je vyrůstat ve své vlastní rodině. Pokud rodiče nemohou ze závažného důvodu poskytnout svému dítěti výhradní péči nebo nechtějí mu tuto péči poskytnout, tak musí zasáhnout stát, a to takovými prostředky, které odpovídají míře narušení přirozené rodiny. Odebrání dítěte z rodiny je nutné považovat za krajní a náhradní řešení krize, která v biologické rodině nastala. Pokud by řešením této situace bylo osvojení blízkého příbuzného dítěte, který o osvojení projevil zájem tím, že podal návrh soudu, má tato osoba přednost před zájemci o osvojení, které jsou pro dítě cizí.

Právní úprava osvojení představuje myšlenku, že pokud se rodič dítěte rozhodne udělit souhlas k jeho osvojení a zájemce o osvojení projeví vůli, že o osvojené dítě chce pečovat, měly by tyto strany být svým názorem vázány. Proto je tak v zájmu dítěte nezrušitelnost osvojení, a to po uplynutí 3 let od rozhodnutí o osvojení. Taktéž z právní úpravy vyplývá, že z činností zprostředkovávající osvojení nesmí nikdo získat nepatřičný zisk. Ovšem za nepatřičný zisk nelze považovat rozumné náklady na profesionální přípravu budoucích osvojitelů apod.⁸ Ochranu nezletilých dětí a jejich rodinných pout před nevhodnými praktikami vyjadřuje celá řada veřejnoprávních předpisů, zejména *zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí* a *zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník*.

Dítě má právo znát svůj původ, proto *zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* stanovuje, že k osvojení dítěte staršího 12 let je potřeba zásadně jeho osobního souhlasu. U dětí mladších 12 let je nutné zásadně jejich vyslechnutí a zohlednění jejich vyjádření. Vždy je třeba přihlídnout k procesním právům dítěte jako účastníka řízení. Pokud bylo dítě osvojeno, jako velmi malé nebo jako novorozené jsou osvojitelé povinni dítě o osvojení informovat do zahájení školního docházky. Utajení osvojení je výjimečná záležitost. V tomto případě osvojitel nebo osvojenec může navrhnout, aby soud rozhodl, že osvojení a jeho okolnosti mají být utajeny před rodinou původu dítěte. To obdobně platí i pro utajení pokrevního rodiče a jeho souhlasu k osvojení.⁹ Nabude-li dítě svéprávnosti, smí se seznámit s obsahem spisu o osvojení.¹⁰

⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milada; KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka; WESTPHALOVÁ Lenka a kol.; *Rodinné právo*. Praha, 2015. 153 - 154 s. ISBN 978-80-7400-552-7

⁹ ustanovení § 837 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁰ ustanovení § 838 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

2.4 Právní úprava osvojení

V této kapitole považuji za důležité zmínit i historii právní úpravy osvojení. Počátky právní úpravy osvojení nastávají již v roce 1811, která byla obsažena v rakouském *Všeobecném občanském zákoníku* spolu s úpravou ostatních institutů rodinného práva. V roce 1928 byl *Všeobecný občanský zákoník* novelizován, kdy jednotlivá ustanovení týkající se osvojení byla zcela vypuštěna.

Důvodem byla zcela nová samostatná právní úprava osvojení, a to v *zákoně 56/1928 Sb., zákon o osvojení*, který obsahoval čtrnáct ustanovení. Stanovil právní účinky osvojení a vztahy mezi osvojencem a osvojitelem včetně jeho blízkých příbuzných. Podmínky osvojení byly velmi podobné, jako které stanovil *Všeobecný občanský zákoník*. Nový zákon o osvojení stanovil, že osvojitel musí být starší čtyřiceti let a věkový rozdíl mezi osvojencem a osvojitelem nesmí být menší než osmnáct let. *Zákon č. 56/1928 Sb., zákon o osvojení* obsahoval možnost osvojení zletilé a nezletilé osoby, stejně tak jako *Všeobecný občanský zákoník*. Dále *zákon č. 56/1928 Sb., zákon o osvojení* obsahoval náležitosti smlouvy, na základě které docházelo k osvojení a taktéž stanovil potřebu souhlasu obou rodičů a soudu, s tím, že pokud by rodiče měli opačný názor, je rozhodující otcovo rozhodnutí. Na základě této právní úpravy se institut osvojení rozvíjel již samostatně.

V následujícím období, tedy konkrétně v roce 1949 byl přijat *zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném*, kdy na základě tohoto zákona se rodinné právo stalo samostatným právním odvětvím. Tento zákon obsahoval celkem 91 §, kde konkrétně institutu osvojení se věnovalo ustanovení § 63 až § 69. Na základě tohoto zákona ztratilo osvojení svoji samostatnou právní úpravu. Souhlas dle této zákonné úpravy dával zákonný zástupce osvojence a vzniká tu i možnost souhlasu samotného dítěte, které má být osvojeno. Taktéž stanovil tento zákon i další novinku, kdy osvojení vznikalo na základě rozhodnutí soudu, a nikoliv jen prostřednictvím smlouvy, jako dříve.

Dále od 1. dubna 1964 nabytl účinnosti *zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině*, který byl od svého vyhlášení již sedmáctkrát novelizován, za jednu z nejpodstatnějších novelizací můžeme považovat *zákon č. 91/1998 Sb., zákon o rodině*. V této novele je zahrnuto, že i nezletilý rodič dává souhlas k osvojení dítěte. Dále se zavádí posouzení, zda biologičtí rodiče jeví nebo nejeví zájem o dítě. Jsou stanoveny různé druhy lhůt, a to šestiměsíční pro kvalifikovaný nezájem a dvouměsíční lhůta pro absolutní nezájem. Došlo také ke změně ústního souhlasu

rodiče dítěte ihned po jeho narození, je zde stanovena nově doba, a to od šesti týdnů od jeho narození, pouze v písemné podobě.

Zákon o rodině byl zrušen *zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, který v pododdíle 1 vymezuje pojmy, jako je osvojení, osvojitel a osvojované dítě. V pododdíle 2 se občanský zákoník věnuje souhlasu s osvojením, který je rozlišován jako na souhlas rodiče a dítěte – tento pododdíl bude pro mne, jako autora diplomové práce velmi důležitý. Následující pododdíly se zaměřují na péči o dítě před osvojením a následky, které osvojení způsobí. Poslední 5 pododdíl obsahuje osvojení zletilého, což je novinkou Občanského zákoníku, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2014.

Jedním z nejdůležitějších ustanovení tohoto institutu uvádí *Listina základních práv a svobod*, tím je čl. 32 odst. 4, dle kterého mají děti právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu a na základě zákona.

Procesem vyřizování žádostí, posuzováním žadatelů o osvojení dítěte a zprostředkování osvojení se zabývá *zákon č.359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí*.

Soudy postupují při svěřování dětí do osvojení dle *zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních* a *zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu*.

Důležitými pro tento institut jsou především mezinárodní úmluvy, proto je potřeba i tuto právní úpravu uvést. Jedná se zejména o *Úmluvu o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení*, která byla přijata Českou republikou dne 1. prosince 1999, v Haagu. Cílem této Úmluvy je vytvoření záruky toho, aby se mezinárodní osvojení uskutečňovala v nejlepším zájmu dítěte a respektovala jeho základní práva uznávaná mezinárodním právem. Předmětem této Úmluvy je především zabezpečení ve smluvních státech uznávání osvojení uskutečněných v souladu s Úmluvou.

Další Úmluvu, kterou je potřeba zmínit je *Evropská úmluva o osvojení dětí*, která byla Českou republikou přijata dne 15. prosince 1999 ve Štrasburku. Na základě této Úmluvy se členské státy Rady Evropy snaží dosáhnout větší míry jednoty mezi jejími členy. V tomto případě jde konkrétně o vytvoření zásad a postupů s ohledem na osvojení dětí. Před uzavřením této úmluvy docházelo často k potížím způsobeným odlišnostmi zásad a postupů při osvojení. Právě tato

Úmluva přispěla k omezení těchto potíží a zároveň podpořila sociální status a blaho osvojených dětí.

Dne 20. listopadu 1989 v New Yorku byla přijata Českou a Slovenskou Federativní republikou *Úmluva o právech dítěte*. Články této Úmluvy o právech dítěte se zabývají odstraněním diskriminace, zaměřují se na právo na život, právo na přežití a rozvoj, právo na zapojení se do společnosti. Česká republika implementovala Úmluvu o právech dítěte do svého právního řádu v roce 1991, kdy na základě této skutečnosti je povinna dbát na dodržení zásad uvedených v Úmluvě.

Také je nutné zmínit *Evropskou úmluvu o výkonu práv dětí*, která byla přijata Českou republikou 25. ledna 1996. Tato úmluva byla vytvořena za účelem poskytování podpory ohledně práv a zájmů dítěte, kdy děti by měly mít příležitost vykonávat svá práva, zejména v řízení v rodinných věcech. Taktéž je úmluvou stanoveno, že dítě by mělo být náležitě informováno, aby se těmto jejich právům a zájmům dostalo podpory, a že názory dětí by měly být patřičně brány v úvahu. Státu je uložena povinnost, že by se měl zúčastnit na ochraně a podpoře práv dětí.

Na základě výše uvedeného, jasně vyplývá, že institut osvojení prošel mnoha mnoha změnami v právní úpravě a že práva dítěte jsou zaručena několika úmluvami. Díky postupným změnám v právní úpravě osvojení se jím zvyšovalo i právní postavení dítěte. Dříve o dítěti rozhodoval kmen, později pak jeho rodiče. Děti neměli žádná zaručená práva, byly pojímány jako majetek rodičů či levná pracovní síla. Co se týkalo majetkových práv dětí, o těch rozhodoval vždy otec.

V současné době je na dítě hleděno jiným způsobem a je kladen důraz na jejich výchovu. V popředí je nyní postaven zájem dítěte a jsou stanoveny základní principy ochrany dítěte, které mají zajistit jeho optimální rozvoj po stránce tělesné i duševní a zabránit jeho vykořisťování.

3. Historický exkurz vývojem osvojení

Cílem této kapitoly bude stručný nástin vývoje osvojení, zejména zachycení všech významných mezníků od jeho počátku až po současnost. Jaké změny při vývoji tohoto institutu nastaly, co přinesly a jak jsou tyto změny v dnešní době pojímány.

3.1 Počátky osvojení ve Starém Římě

Osvojení je institut, který se řadí do moderní společnosti a k moderním společenským problémům, jedná se zejména o poruchy reprodukce v souvislosti s rozvinutou civilizací, ovšem má nesmírně bohatou historii. Počátky jeho existence sahají až do prvních starověkých společenství, jako například starý Egypt, Indie, Čína, Řecko, Řím.¹¹

Důvod pro přijetí dítěte do rodiny byl vždy ovlivněn situací ve společnosti. Dříve bylo dítě pojímáno zejména, jako levná pracovní síla nebo snadné získání jeho majetku. Hodnota lidského života dítěte byla vnímána velmi minimálně oproti hodnotě dospělého člověka. Bylo to dáno zejména pracovní výkonností, kterou dítě natolik nedisponovalo, jako dospělý člověk. Právní formu nabývá osvojení již za starého Říma. V římském právu platilo, že dítě si osvojit mohl pouze muž, jelikož muž měl širší práva než žena, byl pojímán za živitele a hlavu rodiny. Otec rodiny měl v rukou neomezenou otcovskou moc nad všemi členy rodiny, jako jediný z nich byl svéprávný. Jen otec mohl do rodiny přijmout nového člena. Hlavní podmínkou, která se ve starém Římě uplatňovala, byl věkový rozdíl minimálně 18 let mezi osvojencem¹² a osvojitelem¹³. Osvojenec byl otcí podřízen stejně, jako všichni ostatní členové rodiny. Hlavním důsledkem osvojení bylo, že původní rodina osvojeného dítěte zcela zanikla a jeho jedinou rodinou se tak stal osvojitel. Osvojení má své počátky především v odkládání tzv. přespočtených dětí. Tyto děti byly odkládány na takové místo, aby měly šanci přežít a poté se nově adaptovat v nové rodině. Takto odložené dítě bylo bezvýhradně přijato novou rodinou.¹⁴

Ve Starém Římě byla oblast občanského a rodinného práva soustředěována do justiniánského soukromoprávního kodexu, který se nazýval *Corpus iuris civilis*. Tento kodex měl čtyři základní části a platil pro několik století.

¹¹ ŠVESTKA, Jiří; *Osvojení v československém právním řádu*. Praha: Univerzita Karlova, 1973. 7 s.

¹² zletilá nebo nezletilá osoba, která je adoptována osvojitelem

¹³ svéprávná osoba, která splňuje podmínky pro osvojení jiné osoby

¹⁴ NOŽÍŘOVÁ, Jana; *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012. 27-28 s. ISBN 978-80-8613191-7

3.2 Období mezi osvícenstvím a druhou světovou válkou

S tzv. přespočetnými dětmi se nadále pokračovalo, ale začaly se už objevovat ohlasy proti hromadné ústavní výchově. J.J. Rousseau¹⁵ poukazoval na význam individuální péče v rodině a hlásá, že nahradit opuštěným dětem rodinu je povinností společnosti.

V tomto období vznikaly nalezince, které byly útočištěm opuštěných dětí. První nalezinec v Praze vznikl v roce 1789. Po rozšiřujících se myšlenkách Rousseau a Pestalozziho, které jsou vlákány do základů nově vznikajících sirotčinců. Ty představují pokročilejší formu ústavní péče o dítě, než jsou nalezince. Důraz se přitom přesouvá ze záchrany života dítěte na jeho výchovu.

V období osvícenství nastala další významná událost, a to taková, kdy byl vydán občanský zákoník 1804 tzv. Code civil. Právě tendence francouzského práva výrazně ovlivnily právní vývoj ostatních evropských zemí. Francouzský Code civil uvádí několik forem adopce. Podmínkou osvojení byl zejména věk osvojitele, který nesměl být nižší než padesát let. Dále osvojitel musel být bezdětný a vztah mezi osvojencem a osvojitelem se zakládal smlouvou. Císař Napoleon v bitvě u Slavkova vyhlásil „státní“ adopci dětí padlých vojáků a důstojníků. Osvojením se nejčastěji řešil osud nemanželského dítěte, tak aby mohlo získat společenské postavení dítěte vlastního a právo na dědictví.

V nalezinci mohlo být dítě s matkou 8 dní, pokud bylo zdravé. Jen výjimečně tu dítě zůstalo několik měsíců. Provozovatelé nalezince si byly dobře vědomi toho, že jedinou záchranou pro dítě je dostat ho co nejdříve z nalezince do rodiny. Nalezince byly stále přeplněné, dětí k osvojení bylo mnoho a zájemců o osvojení bylo velmi málo. Rozlišovali se tak dvě kategorie zájemců o osvojení, jednak bezdětný bohatí manželé a pěstouni, kteří si nechávali děti po jeho šestém roku věku, kdy by je měli předat zpět do nalezince, odkud by putovalo dál do své domovské obce.¹⁶

Významným právním dokumentem v péči o děti se stal Zemský zákon chudinský pro Čechy ze dne 3. 12. 1868. Dále v roce 1908 byla vytvořena Česká zemská komise pro péči o mládež při Zemské školní radě. Tato instituce řešila během první světové války krizové situace v péči o děti, zejména osiření dětí a

¹⁵ francouzský filozof narozen ve Švýcarsku (1712-1778)

¹⁶ MATĚJČEK, Zdeněk. ; *Náhradní rodinná péče, průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha:Portál, 1999. 18- 20 s. ISBN 80-7178-304-8

jejich následné žití v podmínkách, které ohrožovaly jejich zdraví vývoj. Jednalo se zejména o děti, kterým rodiče zemřeli a také o děti ze sociálně slabých rodin. Důležitou osobností v tomto období byl Vojtěch Franc, který se zabýval otázkami chudé a opuštěné mládeže, který v tomto směru uváděl, že právě kvalitní a pozorná výchova je nejlepší prevencí před dalšími sociálně patologickými jevy.¹⁷

3.3 Období světových válek

Náhradní rodinná péče se dostává do popředí zájmu veřejnosti i státní legislativy s přílivem sirotků po velkých válkách. Francouzský stát tak v důsledku této situace napodobil Napoleonovo gesto a válečné sirotky adoptoval. Začíná se rozvíjet mimo to i dětské lékařství, psychologie, pedagogika a taktéž věda o dítěti tzv. pedologie. Představitelem této vědy je i nadále u nás nejvíce citován profesor pedagogiky Cyril Stejskal. Začíná se přihlížet k zájmům dítěte, a nikoliv jen k zájmům osvojitele. Blaho dítěte je postaveno tak nad zájmy osvojitelů. Ochrana dítěte se tak stává v Československu nepsaným celonárodním programem.¹⁸

Až do roku 1928 platilo v českých zemích právo rakouské a na Slovensku právo uherské. Za první jednotnou právní úpravu osvojení můžeme považovat *zákon č. 56/1928 Sb., o osvojení*, ze dne 28. března 1928. Ovšem tento zákon nekladl důraz na zájmy dítěte a na vytvoření vhodného rodinného prostředí. Osvojení bylo pojímáno spíše, jako majetkoprávní institut. Hlavním cílem osvojení bylo především získání vhodného dědice pro osvojitele. Osvojitelem se tak mohla stát osoba starší čtyřiceti let, která neměla vlastní děti.¹⁹

Autorka knihy *Náhradní rodinná péče* Nožířová Jana, prohlašuje:

„V tomto období byla zcela potlačena výchovná funkce náhradní rodiny. Osvojení bylo tedy spíše chápáno, jako smluvní vztah, než vytvoření citových vazeb mezi osvojitelem a osvojencem.“ (3)

Z těchto faktů tedy jasně vyplývá, jak moc se pojetí osvojení přizpůsobovalo momentální společnosti. Dle mého názoru, by v současné civilizované době bylo takové pojetí nemělo místo. ČR je vázána velkým množstvím mezinárodních smluv, které směřují k zajištění základních lidských práv a svobod a dávají důležitost ochrany zájmů dítěte.

¹⁷ NOŽÍŘOVÁ, Jana; *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012. 28 s. ISBN 978-80-8613191-7

¹⁸ MATĚJČEK, Zdeněk. ; *Náhradní rodinná péče, průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. 21 s. ISBN 80-7178-304-8

¹⁹ NOŽÍŘOVÁ, Jana; *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012. 30 s. ISBN 978-80-8613191-7

3.4 Období po 2. světové válce

Byly zrušeny dříve stanovené podmínky pro osvojitele, jako je věk čtyřicet let nebo bezdětnost. Naopak se začalo více dbát na zájem dítěte a preferovalo se kolektivní osvojení. Nově bylo osvojení vázáno na svolení soudu a existuje již ustanovení o příbuzenském vztahu mezi osvojencem a rodiči osvojitele.

V roce 1949 už v důsledku převratných politických změn ve státě a na podkladě Ústavy 9. Května byla ustanovení o osvojení pojata do *zákona č. 265/49 Sb., o právu rodinném*. Tento zákon byl později pojat do *zákona č. 52/55 Sb., o rodině*, kde je nyní zdůrazněno hledisko výchovné, tehdy hlavně ve smyslu socialistické ideologie. V novele *zákona č. 15/1958 Sb., o změně předpisů o osvojení*, kde se zavádějí dva druhy osvojení, které platí do dnes, jedná se o zrušitelné a nezrušitelné osvojení. Další právní úprava osvojení, která nastala po období 2. světové války, byl zákon č. 94 ze dne 4. 12. 1963, který vstoupil v platnost 1. 4. 1964 a platil až do 1. 8. 1998. Zákonem z roku 1963 se už definitivně přenesl zájem osvojitelů na zájem osvojeného dítěte.

Vzniká tedy už vztah, který je mezi pokrevními rodiči a dětmi. Také příbuzní osvojitelů se stávají příbuznými dítěte. Osvojit nezrušitelně mohlo být dítě až po prvním roce věku. Fungovala i zde předadopční péče, kdy dítě musí být nejméně po dobu tří měsíců u budoucích osvojitelů. V této době neplatí institut osvojení zletilého, tedy nelze si osvojit osobu, která je starší 18 let. Tím se jasně dává najevo, že účelem adopce je především zajištění rodinné výchovy dítěti a že práva dospělého jsou chráněna jinak.

Věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojencem je dán pouze jako „přiměřený“. Osvojit si nezletilé dítě mohou manželé, pokud by osvojoval jeden z nich, vyžaduje se souhlas druhého. Stanoví se také podmínky k tomu, kdy je potřeba souhlasu rodiče dítěte a kdy nikoliv. Soud má taktéž možnost zbavit přirozené rodiče dítěte rodičovských práv. Jedná se zejména o situaci, kdy rodiče neprojevují zájem po dobu jednoho roku (později změněno na půl roku) o své dítě. Jde tedy o opravdový zájem rodiče, který by o dítě projevit měli. Byly také stanoveny podmínky zrušitelného osvojení a podmínky, které z toho pro jednu i druhou stranu plynou.²⁰

²⁰ MATĚJČEK, Zdeněk; *Náhradní rodinná péče, průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha:Portál, 1999. 22 - 23 s. ISBN 80-7178-304-8

3.5 Současnost

Po roce 1989 se česká společnost rychle přizpůsobila západoevropským modelům hospodářského systému. Dochází tedy ke změnám v rodinném chování, zejména zvyšuje se věk prvorodiček, klesá počet svateb. Názor na tuto situaci vyjádřil prof. Vojtěch Krebs: *„Porevoluční uvolnění společenských poměrů mělo významný dopad do reprodukčního chování společnosti. Nové možnosti seberealizace oslabily do té doby poměrně intenzivní reprodukční proces mladých ročníků. Vznikla tak paradoxní situace, kdy poklesla plodnost a s ní spojené charakteristiky, ačkoli se do věků vysoké plodnosti postupně dostávaly velmi početné ročníky ze 70. let.“* (4)

Velký význam pro vývoj osvojení byl zásadně rozvoj medicíny, který měl za následek snížení úmrtnost kojenců. Přesto se postoj společnosti k rodině neustále formuje a kladen velký důraz na zájem dítěte. K zájmu dítěte se přihlíží nejen ohledně osvojení, ale ve všech situacích, které se dítěte dotýkají, může jím být např. rozvod rodičů, výživné apod. Zkrátka zájem dítěte by měl být vždy zachován.

Během 19. a 20. století prodělaly právní předpisy v oblasti osvojení v našem státě mnoho změn. Tyto změny jsou odrazem proměn ve způsobu života manželství a rodiny, jakož i proměn, které v přístupu k dítěti a jeho ochraně nastaly v oblasti působení státních orgánů, resp. státu.²¹

Právní úpravu osvojení pokládám při zpracování této práce, jako její nezbytnou součástí, proto byla představena ihned v úvodní kapitole. Nožičková Jana, která je sociální pracovnící a autorkou knihy *Náhradní rodinná péče* vyjádřila názor na legislativní úpravu tohoto institutu: *„Je nutné mít na zřeteli skutečnost, že zákon obsáhnout a popsat veškeré situace, které mohou nastat. Zejména oblast soukromého práva, kam zprostředkování náhradní rodinné péče spadá, se s tímto potýká. Lidský život je různorodý, každý člověk je originál a situace, do kterých se dostáváme, jsou velmi individuální. Legislativa se tak potýká s lidským faktorem, který může na kvalitu zákona působit kontraproduktivně. Nicméně žádný zákon nemůže předem popsat veškeré alternativy lidského chování a jednání. Vždy zůstane určitý prostor pro „fantazii“. A je jen na nás samotných, jak tento prostor využijeme. Zda budeme hledat klíčky k zneužití zákona, nebo zda uijeme jeho benevolenci k tvorbě nových, legálních a morálních trendů.“* (3)

²¹ NOŽÍŘOVÁ, Jana; *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012. 32 s. ISBN 978-80-8613191-7

Nová právní úprava osvojení nezletilého nesvéprávného dítěte navazuje na změny, které byly provedeny v roce 1989 a ctí lidskoprávní dimenzi rodinného práva, zejména standardy dané Listinou základních práv a svobod.²² Ta výhradně stanoví, že péče o děti a jejich výchova je právem rodičů a že děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči a že práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.²³

V závěru této kapitoly je nutno dodat, že historie náhradní rodinné péče, která je velmi pestrá a prošla mnoha změnami, není přesto v současné době dokonalá. I když soukromé právo prošlo zásadní proměnou, a to díky *zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, který zrušil svou účinností od 1. 1. 2014 zákon o rodině, který upravoval institut osvojení, i tak se přesto tento institut neustále vyvíjí a je stále, co zlepšovat.

²² HRUŠÁKOVÁ, Milada; KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka; WESTPHALOVÁ Lenka a kol.; *Rodinné právo*. Praha, 2015. 151 s. ISBN 978-80-7400-552-7

²³ zákon č. 2/1993 Sb., *Listina základních práv a svobod*

4. Souhlas jako jedna z podmínek osvojení

V této části práce budou nejprve vymezeny podmínky osvojení, a to s rozdělením do několika oblastí. Do těchto podmínek budou zahrnuty skutečnosti, které musí splnit osvojitel, aby mohlo dojít k osvojení dítěte a dále vysvětlena problematika předadopční péče, co tato péče představuje a obnáší. Závěr této kapitoly bude obsahovat vysvětlení souhlasu, jako celku a důležitostí jeho významu.

4.1 Podmínky osvojení obecně

Podmínky osvojení bychom mohli rozdělit do několika oblastí, a to dle konkrétní situace, která je důvodem pro osvojení dítěte. Může jít o předpoklady zejména:

a) na straně rodiny původu dítěte

V tomto případě se může jednat o nedostatek rodinného prostředí nebo tu zcela chybí. Pokud rodiče, ať už z objektivních nebo subjektivních příčin nejsou schopni nebo nechtějí plnit své rodičovské povinnosti vůči dítěti, zejména mu poskytnout řádnou péči, všestrannou výchovu a rodinné prostředí, má dítě právo vůči státu na zabezpečení náhradní rodinné péče. Osvojení se považuje za nejvhodnější řešení v případě, kdy dojde k smrti rodiče dítěte. Dalším důvodem pro osvojení může být odmítnutí dítěte rodičem, například je vloženo do babyboxu²⁴ apod. Biologičtí rodiče dítěte vyslovili souhlas s jeho osvojením a širší rodina nejeví též zájem se o dítě starat.

b) na straně dítěte

Dítě nemá možnost vyrůstat v rodině svého původu, je jimi odmítnuto, odloženo, neschopnost rodičů se o něj postarat nebo jde o osiřelé dítě. Osvojované dítě vysloví s osvojením souhlas a existuje zájem dítěte, aby jeho situace byla řešena statusovou změnou.

c) na straně budoucího osvojitele

Osvojitelem musí být zásadně svéprávná a zletilá osoba, která má takové osobní vlastnosti, žije určitým způsobem a veškeré pohnutky vedou k osvojení dítěte. Jak vyplývá tedy z výše uvedeného, je tu důležitá zejména vůle osvojitele. Osvojitel musí být připraven dítě pojmout za vlastní a existovat věkový rozdíl mezi osvojencem a osvojitelem, tedy takový věk, který je přiměřený mezi rodičem a dítětem. Horní hranice věkového rozdílu však zákon nestanovuje, ovšem se setkáváme s názory odborníků, že by věkový rozdíl mezi osvojitelem a

²⁴ Jedná se o místo, kam matky mohou anonymně své novorozené dítě odložit

osvojencem neměl být nižší než 25 let a vyšší než 40 let. Názor na věkovou hranici vyjadřuje autorka knihy *Základní informace o osvojení (adopci)*, Bubleová Věduna, takto: „*Spíše záleží na individuálních dispozicích každého jedince, na jeho fyzické a duševní kondici i schopnostech. Tyto schopnosti jsou pak posuzovány ve fázi zprostředkování. V každém případě by osvojitel měl být dostatečně zralý, aby byl schopen o dítě pečovat a zajistit jeho řádnou výchovu, všestranný zdravotní, psychický i sociální vývoj.*“ (5)

Na základě výše zmíněného je ovšem jednoznačné, že vždy záleží na konkrétní situaci a na osobě osvojitele. Důležitým předpokladem na straně osvojitele je zejména jeho schopnost se o dítě postarat a zajistit mu určité zázemí. Je zejména na státních institucích zprostředkovávající osvojení, zda osvojitel splňuje předpoklady pro osvojení dítěte. Tato fáze zprostředkování osvojení považuji za jednu z důležitých, kdy je nutné posoudit, jestli konkrétní osvojitel je vhodný k osvojení konkrétního nezletilého dítěte. Mám za to, že tato podmínka je hlavním předpokladem pro naplnění požadavku, aby mezi osvojitelem a osvojencem vznikl takový vztah jako mezi rodičem a dítětem. Požadavek takového vztahu není ovšem následkem osvojení, ale zejména jeho podmínkou.

Příčemž *ustanovení § 803 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* definuje o něco přesněji věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojencem, a to tak, že mezi osvojitelem a osvojovaným dítětem musí být přiměřený věkový rozdíl, zpravidla ne menší než šestnáct let; jen souhlasí-li s osvojením opatrovník zastupující dítě v řízení a je-li osvojení v souladu se zájmy dítěte, může být věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojovaným dítětem výjimečně menší než šestnáct let. Klasické právo vyžadovalo věkový rozdíl alespoň 18 let, hranice 16 let byla součástí uherského zvykového práva. Ovšem Úmluva o osvojení dětí z roku 1967, kterou je ČR vázána, stanovuje obecně maximální nejnižší požadovaný věk dokonce na 35 let a zejména minimální věk na 21 let a v tomto ohledu je naše právní úprava dokonce v rozporu s touto Úmluvou. V případě absence stanovení minimálního věku osvojitele vyššího než 18 let je to snad ku prospěchu věci, byť stanovením vyššího věku v kombinaci s podmínkou absence vlastních dětí v klasické úpravě je sledován také legitimní zájem ochrany případných později narozených vlastních dětí osvojitele.²⁵

²⁵ KŘÍSTEK, Adam; *Osvojení dětí. Úplná adopce v českém právu*. Praha: Wolters Kluwer ČR,a.s.,2016, 31-32 s. ISBN 978-80-7552-022-7

4.1.1 Podmínky ze strany osvojitele

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník vymezuje osvojitele, jako osobu zletilou a svéprávnou, která zaručuje svými osobními vlastnostmi a způsobem života, jakož i důvody a pohnutky, které ji vedou k osvojení, že bude pro osvojované dítě dobrým rodičem. Na základě tohoto ustanovení je nutné, aby osobní vlastnosti, způsob života osvojitele a důvody, které ho vedly k osvojení, je nutné posoudit. To znamená, že osvojitel musí projít jakousi přípravou. Nejprve musí navštívit obecní úřad s rozšířenou působností, dle místa svého bydliště. Tady zájemce o osvojení musí podat žádost s jeho osobními údaji, zároveň k ní přiloží potvrzení od lékaře o jeho zdravotním stavu, výpis z rejstříku trestů, posudek zaměstnavatele a potvrzení o jeho příjmech. Pokud by se jednalo o nepřímé osvojení, tak zájemci o osvojení uvedou v žádosti, jejich představy o dítěti, jaký by měl mít věk, národnost, apod. Po podání této žádosti navštíví sociální pracovník bydliště žadatelů o osvojení, který tak posoudí, zda bydlení splňuje představy pro výchovu dítěte.²⁶

Co se týká zdravotního stavu osvojitele nezletilého dítěte, k tomuto posouzení uvedl rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 1 Cz 47/75 ze dne 15. dubna 1975 následující: „*Soud je povinen zjistit na základě lékařského vyšetření, zda se zdravotní stav osvojence a osvojitelů nepříčí účelu osvojení. S výsledky svého zjištění seznámí soud osvojitele i zástupce osvojence a poučí je o účelu, obsahu i důsledcích osvojení. Podle ustanovení § 154 odst. 1) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, je pro rozsudek rozhodný stav v době vydání rozhodnutí a z toho hlediska je třeba rovněž zaměřit i zjišťování zdravotního stavu osvojence a osvojitelů v řízení o osvojení.*“ (6)

Z výše uvedeného jednoznačně vyplývá, že na základě této zásady postupují v řízení o osvojení soudy dodnes.

Budoucí osvojitel by měl skrývat záruku, že vytvoří dítěti stabilní a harmonický domov, že bude dbát nejlepšího zájmu dítěte a bude se snažit o jeho všestranný vývoj. Taktéž zdravotní stav osvojitele je velmi důležitý, kdy zákon výslovně stanoví, že zdravotní stav osvojitele nesmí omezovat péči o osvojené dítě ve značné míře. Z toho tedy jasně vyplývá, že zdravotní stav osvojitele musí být dobrý, pokud by byl špatný, ohrozil by sledovaný cíl osvojení. „Značnou mírou“ zdravotního stavu se rozumí dobrý psychický stav osvojitele. Pokud by

²⁶ NOVOTNÝ, Petr; *Nový občanský zákoník, Rodinné právo*, 1.vyd.,Praha:Grada, 2014. 117s. ISBN 978-80-247-5167-2

zájemce o osvojení trpěl psychickou poruchou, pak není možné tomuto zájemci zprostředkovat osvojení dítěte a to z důvodu, že by byl výrazně porušen zájem dítěte. Jde – li o tělesně postiženého člověka, jako osvojitele, např. osoba na invalidním vozíku a nebrání-li tento zdravotní handicap „ve značné míře“ zájemci o osvojení v osobní péči o dítě, nelze tyto osoby vylučovat z možnosti osvojit si nezletilé dítě.²⁷

Ovšem praxe je zcela jiná, vzácným důkazem je tady především kauza zájemců o osvojení z Opavy. Jedná se o manžele, kteří jsou nevidomí, a vzhledem ke své nemoci by bylo velice riskantní mít své vlastní děti. Proto se obrátili v roce 2012 na magistrát města Opavy s žádostí o zařazení do evidence zájemců o osvojení. Sociální odbor provedl šetření a postoupil spis krajskému úřadu Moravskoslezského kraje v Ostravě. Ten ve svém rozhodnutí v roce 2013 žádost zamítl z důvodu negativního lékařského hodnocení zdravotního stavu zájemců. V této věci podpořil manžele i veřejný ochránce práv, a proto se manželé proti rozhodnutí krajského úřadu odvolali. I odvolací orgán Ministerstvo práce a sociálních věcí odvolání zamítl. Po tomto neúspěchu se manželé obrátili už na advokátní kancelář a podali žalobu Krajskému soudu v Ostravě o zrušení rozhodnutí. Soud jim v žalobě vyhověl, a to tak, že rozhodnutí ministerstva práce a sociálních věcí zrušil. V rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě bylo především upozorněno na to, že se ministerstvo práce a sociálních věcí nevypořádalo s námitkami návrhy účastníků řízení a v odůvodnění argumentoval soud tak, že: „Podstatnou a rozhodující částí odůvodnění svého rozhodnutí je uvedení toho, jakým způsobem podklady správní orgán hodnotil a jaký význam jednotlivým podkladům přikládal.“ Manželé podávají následně novou žádost o zařazení do evidence zájemců o osvojení, která byla znovu zamítnuta. Následně podávají žalobu znovu.²⁸

Na této kauze jde jasně vidět, že jedna věc je, kterou říká zákon a druhá věc je ta, která funguje v praxi. Tento příběh představuje značnou přísnost ze strany státních orgánů při posuzování žadatelů. Ale v tomto případě, by mohl leckdo říci, že se jedná o diskriminaci. Jelikož i děti se rodí nevidomým rodičům, a ti je bez problému vychovávají. Ovšem na tuto skutečnost si musí udělat každý svůj názor sám.

²⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milada; KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka; WESTPHALOVÁ Lenka a kol.; *Rodinné právo*. Praha, 2015. 161 s. ISBN 978-80-7400-552-7

²⁸ Webová stránka Novojičínského deníku: <http://www.denik.cz/moravskoslezsky-kraj/manzele-peterkovi05112013-g6y4.html> (23.2.2016)

Sociální pracovník, který přijal žádost a navštívil budoucí osvojitele, předá spis krajskému úřadu, pokud se jedná o osvojení nepřímé. Krajský úřad pozve zájemce o osvojení k psychologickým testům, na základě kterých dokáže krajský psycholog zhodnotit osobnostní profil žadatelů a jejich pohnutky vedoucí k osvojení dítěte. Pokud osvojitel splnil všechny stanovené podmínky, je následně zapsán do evidence žadatelů, kteří jsou vhodní stát se osvojiteli.²⁹

Při průběhu osvojení bychom měli mít stále na paměti zachování zájmu dítěte. Jak říká autor knihy Nový občanský zákoník, Rodinné právo, Novotný Petr: *„Je potřeba chránit nejen zájmy osvojovaného dítěte, ale samozřejmě i ostatních dětí. Pokud je osvojitel už rodičem musí být při rozhodování soudu o osvojení brány v potaz i zájmy těchto stávajících dětí osvojitele. Při tomto posuzování však nejsou rozhodující majetkové zájmy. Tato výjimka vyplývá z logiky věci, protože každé další dítě bude představovat určité finanční nároky a stane se také neopominutelným dědicem osvojitele, tudíž dojde v majetkové sféře ke zmenšení podílu, který připadá na každé ze stávajících dětí. Pokud by měly být majetkové zájmy dětí rozhodující, nemohl by se stát osvojitelem nikdo, kdo už je rodiče.“* (7)

Pro zjištění jestli osvojení bylo úspěšné a splnilo svůj účel, se zavádí dohled, který je zejména spjatý s patologickými jevy v rodině, může jít o záškoláctví, domácí násilí, alkoholismus apod. Dohled nad osvojitelem může nařídít soud i bez návrhu, a to tehdy odůvodňují-li to okolnosti případu, jedná se tedy o úvahu soudu, zda dohled nařídí a na jak dlouhou dobu. Výkon dohledu provádí orgán sociálně-právní ochrany dětí. Kdy důvodová zpráva k *ustanovení § 839 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, k dohledu nad úspěšností osvojení uvádí následující: *„Je obecně známo, že mnohé státy velmi pečlivě plní povinnosti ohledně dohledu nad dětmi v ČR, které byly u nich osvojeny, naopak, lze mít důvodně za to, že obdobně jsou sledovány poměry v problémových rodinách (přirozených) je na místě sledovat poměry v rodině osvojených – vždyť o těchto rodinách nelze a priori říct, že žádné obtíže mít nemohou: jejich problém je od počátku v tom, že jde o rodinu (osvojence a osvojitele), která vznikla způsobem nikoli přirozeným. V žádném případě nesmí být vytvářen dojem, že se jedná o sankční opatření. Jde skutečně jen a jen o to, aby to, o čem soud rozhodl, neboť*

²⁹ NOVOTNÝ, Petr; *Nový občanský zákoník, Rodinné právo*, 1.vyd.,Praha:Grada, 2014. 116s. ISBN 978-80-247-5167-2

nabyl přesvědčení, že to bude dítěti ku prospěchu, skutečně dítěti ku prospěchu bylo.“ (8)

V závěru této podkapitoly je nutno uvést ještě jednu podmínku, a to, že mezi osvojencem a osvojitelem nesmí existovat příbuzenský vztah, pro jehož existenci by osvojení ztratilo své opodstatnění, a jevílo by se tak nadbytečným. Vzácným příkladem je možné uvést, například osvojení ze strany prarodičů. V tomto případě by nastal problém s věkovým rozdílem, který nemůže být považován za přiměřený a byly by jím stejně tak porušeny právní následky osvojení. Zejména by došlo k vzájemné deformaci rodinných poměrů a v budoucnu by též nastal problém spojený s dědictvím.³⁰ *Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* výslovně uvádí, že osvojení je vyloučeno mezi osobami spolu s příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci. To neplatí v případě náhradního mateřství.

Nepřípustnost osvojení mezi příbuznými byla zakotvena již v roce 1952, kdy rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. Cz 191/52 ze dne 30. května 1952 ve svém odůvodnění uvedl: *„Podle § 63 zákona o právu rodinném vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi. Osvojenec má tedy postavení dítěte osvojitele a osvojitelova moc nad nezletilým osvojencem zahrnuje všechna práva a povinnosti, které jsou obsahem moci rodičovské. Z toho plyne, že osvojení nemůže být vysloveno tam, kde by osvojením vzniklý poměr tj. poměr jaký je mezi rodiči a dětmi, byl v rozporu s existujícím rodinným poměrem osvojence k osvojiteli a jeho dětem.“ (9)* Navazujícím judikátem, který řeší tutéž právní otázku je rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 11 Co 160/61 ze dne 9. března 1961, který říká, že: *„Osvojením vznikne mezi osvojitelem a osvojencem vztah obdobný vztahu rodiče a dítěte, popřípadě vztah příbuzenský, vyplývá, že není důvodů zakládat osvojenecký poměr v případech, kde již existuje přirozený příbuzenský poměr mezi osobou, která chce osvojit a osobou, která má být osvojena, a že proto v takovém případě je osvojení nepřípustné. O takový případ však nejde; vztahy, které se zakládají osvojením neteře její tetou, jsou zcela rozdílné od těch, které mezi nimi existovaly před tím. Nelze tedy říci, že se zde skutečné, existující vztahy nahrazují vztahy fiktivními, jež jsou s prvými obsahově totožné. Tak zejména nemá teta vůči neteři vyživovací povinnost a nemá zákonného dědického práva po neteři, právě tak ho nemá neteř po ní. Není ostatně*

³⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milada; KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka; WESTPHALOVÁ Lenka a kol.; *Rodinné právo*. Praha, 2015. 163 s. ISBN 978-80-7400-552-7

nic neobvyklého, že k osvojení mezi příbuznými v tomto stupni (strýc – synovec, neteř, teta – neteř, synovec) před platností zákona č. 15/1958 Sb. docházelo.“ (10)

Rozsudek Nejvyššího soudu jasně dokládá, že dnešní úprava institutu osvojení se v některých ohledech významně neliší. Je tedy zřejmé, že zákonodárce zahrnul do *zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, některá ustanovení, která byla součástí právní úpravy této problematiky i v dřívějších letech.

Z výše uvedeného tak může vyplývat, že na zájemce o osvojení je kladeno velké množství podmínek, které musí splnit, aby osvojení bylo úspěšné. Také se jedná o záležitost, která probíhá v delším časovém období, a proto by se měl budoucí osvojitel „vybavit“ dostatečnou trpělivostí. Na druhou stranu je v mnohém poskytována těmto zájemcům značná pomoc jak ze strany státních, tak jiných orgánů. Zejména orgány sociálně-právní ochrany dětí, popřípadě další instituce a neziskové organizace poskytují osvojitelům poradenství a služby spojené s péčí o osvojence, a to bez ohledu na to, zda byl uložen dohled na úspěšnost osvojení nebo nikoliv.

4.1.2 Předadopční péče

Rozlišujeme dva typy této péče, a to fakultativní okamžitou péčí, která může nastat ihned po narození dítěte, ovšem jakmile to jeho zdravotní stav dovolí. Dále obligatorní předadopční péči. Obě péče se navzájem odlišují, a to z hlediska podmínek, délky trvání, důsledky pro rodiče dítěte, dítě samotné a zájemce o osvojení.

Fakultativní okamžitá péče je určena zejména pro novorozené děti. Tato péče nastane tehdy, pokud oba rodiče dali k osvojení souhlas, nebo rodiče souhlasí s tím, že dítě bude předáno do péče budoucím osvojitelům ještě před uplynutím šesti týdnů a další možností je, kdy soud dospěje k závěru, že lze dítě osvojit bez souhlasu rodičů a zdravotní stav dítěte to dovolí. Fakultativní okamžitá péče zajišťuje biologickým rodičům dítěte rodičovská práva, kromě tedy osobní péče o dítě. Budoucí osvojitel nemá však žádná rodičovská práva k dítěti, ty mají stále jeho biologičtí rodiče. On má však právo a zároveň povinnost o dítě pečovat, chránit ho, má vůči němu i vyživovací povinnost, ale nemůže ho zastupovat. Co se týká vyživovací povinnosti budoucího osvojitele vůči dítěti, bývá tato skutečnost častou motivací k souhlasu biologických rodičů dítěte.³¹

³¹ NOVOTNÝ, Petr; *Nový občanský zákoník, Rodinné právo*, 1. vyd., Praha: Grada, 2014. 119s. ISBN 978-80-247-5167-2

Okamžitá péče tak může být dočasná, krátkodobá nebo střednědobá. Ovšem na ni může navazovat obligatorní předadopční péče i osvojení, jako statusová změna trvalého charakteru. Důležité je především zdůraznit, že účelem fakultativní okamžité péče je osobní péče o dítě individuální osobou, pravděpodobně budoucím osvojitelem.

Aby dítě bylo předáno do obligatorní předadopční péče, měly by nastat určité podmínky. Tedy, že dítě bude předáno po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy byl dán souhlas rodičů dítěte k osvojení nebo pokud souhlas nedávají rodiče, tak jeho opatrovník nebo poručník. O předání dítěte do předadopční péče rozhoduje soud po prozkoumání, zda osvojitel splňuje podmínky pro osvojení a zároveň, zda dítě je vhodné k osvojení. Pod pojmem vhodnosti dítěte je nutno rozumět posouzení jeho zdravotního stavu a osobnosti.³²

V této péči jde o především situaci, kdy dítě je v péči osvojitele na jeho náklady, ještě před tím než je o osvojení rozhodnuto. Tato péče musí trvat dostatečně dlouho k tomu, aby bylo zjištěno, že mezi osvojitelem a osvojencem vznikl takový vztah, jaký je mezi rodičem a dítětem. Pro předadopční péči je nově stanovena minimální doba, která je nyní šest měsíců, dříve to bývali měsíce tři. Dobu šest měsíců je nutno splnit do okamžiku než bude rozhodnuto o osvojení nezletilého dítěte. Samotný návrh na osvojení lze ovšem podat, ještě před skončením doby, která je pro předadopční péči stanovena.³³ Domnívám se, že je to už dostatečně dlouhá doba k tomu, aby se dítě s rodičem sžilo, vzájemně se poznali a vytvořili si mezi sebou citový vztah, jaký se mezi rodiči a dětmi předpokládá.

Pokud budoucí osvojitel podá k soudu návrh o předání dítěte do péče po udělení souhlasu s osvojením rodiči nebo podá návrh na předadopční péči, tak soud zásadně rozhoduje v řízení o osvojení bez účasti rodiče na návrh osvojitele. Účastníkem tedy není rodič, který udělil blanketový souhlas k osvojení svého dítěte, což je velmi zarážející, jelikož se rozhoduje o budoucnosti jeho dítěte, i když dal souhlas k osvojení. Rodič dítěte je tedy účastníkem řízení pouze tehdy, kdy dochází k udělení jeho souhlasu s osvojením. Rodič se tak žádným způsobem nedozví, zda k předání dítěte do péče došlo nebo ne a zejména kdy k němu došlo, jelikož rozhodnutí o osvojení se mu nedoručuje. V tomto případě pak nastává

³² HRUŠÁKOVÁ, Milada; KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka; WESTPHALOVÁ Lenka a kol.; *Rodinné právo*. Praha, 2015. 165 s. ISBN 978-80-7400-552-7

³³ NOVOTNÝ, Petr; *Nový občanský zákoník, Rodinné právo*, 1. vyd., Praha: Grada, 2014. 120s. ISBN 978-80-247-5167-2

otázka, jak si rodič dokáže zachovat lhostůvost k případnému odvolání souhlasu k osvojení.³⁴

Musím však uznat, že zájemce o osvojení je ve zvláštní situaci, stará se o dítě, jako o vlastní a přitom musí být připraven na to, že může nastat situace, kdy bude muset dítě předat zpět k jeho přirozeným rodičům nebo do ústavu. Zákon výslovně zohledňuje situaci, kdy se zájemce o osvojení dobrovolně ujal osobní péče o nezletilé dítě v době, kdy bylo zakázáno dát souhlas o osvojení v důsledku ochrany šestinedělní matky a požádat o předadopčnou péči.

4.2 Souhlas s osvojením

Souhlas k osvojení je upraven v *ustanoveních § 805 až § 822 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*. Tato ustanovení vymezují udělení souhlasu s osvojením, jak ze strany dítěte, které má být osvojeno, tak ze strany rodičů dítěte. Hned v úvodním ustanovení je formulována následující teze: „*O osvojení nemůže být rozhodnuto bez souhlasu dítěte, rodičů dítěte nebo osob, které jsou oprávněny dát souhlas za rodiče, popřípadě manžela osvojitele. To platí i v případě, že byl souhlas vzat zpět.*“

Ve věcech osvojení je souhlas rodiče dítěte pravidlem. Ovšem toto právo není součástí rodičovské odpovědnosti, ale vyplývá z přirozených práv rodiče dítěte. Udělení souhlasu tak náleží tomu rodiči, který je právně určen. U matky je toto právo určeno mateřstvím a u otce je dáno jednou ze tří právních domněnek otcovství. Není důležité pro udělení souhlasu, zda je dítě v přímé péči jednoho z rodičů či nikoli, zda byli jeho rodiče manželi či ne, nebo zda bylo určeno otcovství proti vůli matky nebo otce. Zkrátka pokud má dítě oba rodiče, je vyžadován souhlas obou.³⁵

Právní úprava institutu osvojení, která platila před účinností *zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* neobsahovala náležitosti osvojení. Ovšem nynější právní úprava konkrétněji vymezuje souhlas s osvojením a stanovuje jeho náležitosti, a to na základě *ustanovení § 810 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, kdy souhlas, který je dáván ze strany rodičů dítěte, jej musí učinit osobním prohlášením vůči soudu. Kdy toto prohlášení splňuje obecné náležitosti právního jednání. Pokud jde o obsah prohlášení o souhlasu k osvojení,

³⁴ KŘÍSTEK, Adam; *Osvojení dětí. Úplná adopce v českém právu*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, 44. s. ISBN 978-80-7552-022-7

³⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milada; KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka; WESTPHALOVÁ Lenka a kol.; *Rodinné právo*. Praha, 2015. 157 s. ISBN 978-80-7400-552-7

musí z něj být patrné, kdo jej činí, o jaké dítě se jedná. Souhlas rodiče může být tedy buďto obecný, a to bez vztahu ke konkrétnímu osvojiteli, kdy dítě může být osvojeno kýmkoliv. V tomto případě se jedná o přímé osvojení. Nebo také existuje možnost udělit souhlas, ve kterém bude jmenován člověk, který se má stát konkrétním osvojitelem. Tato forma souhlasu se označuje, jako blanketový souhlas.³⁶

Aby osvojení bylo povoleno, vyžaduje se udělení souhlasu matky, a v případě, že je dítě manželského původu, tak i souhlasu otce. V případě, kdy není možnost získat souhlas k osvojení dítěte ani od jednoho z nich, tak je potřeba souhlasu kterékoli osoby anebo orgánu oprávněných místi nich vykonávat rodičovská práva v tomto ohledu. Příslušný orgán nebude trvat na souhlasu těchto osob, pokud vzniknou důvody, které stanoví zákon.³⁷

Dřívější právní úprava vyžadovala k osvojení souhlas zákonného zástupce dítěte. Oproti tomu nynější právní úprava stanoví, že vedle souhlasu rodiče je jednou z podmínek pro osvojení také souhlas osvojovaného dítěte. Ještě před vyjádřením soud osvojované dítě poučí o tom, jaký účel, obsah a důsledky bude mít jeho souhlas s osvojením. Touto úpravou je zohledněno právo dítěte na spravedlivý proces, resp. participační práva dítěte v obecné rovině.³⁸

Dítě, které má podle vnitrostátních předpisů dostatečnou schopnost chápat situaci, bude mít v soudním řízení, které se jej týká, zaručeno právo na informace, také aby s ním věc byla konzultována a mohlo se k ní vyjádřit. Dále má právo být informováno o možných důsledcích vyhovění jeho názoru a o možných důsledcích jakéhokoli rozhodnutí.³⁹

Jak je zmíněno již výše, souhlas dítěte s osvojením je jeho právem, tzv. participačním právem. Tím společnost přijímá dítě jako svébytného jedince a pochopení společnosti, že o dítěti samotném nemohou rozhodovat jen třetí osoby, bez ohledu na skutečnost, že by těmito osobami byly osoby dítě milující, tedy rodiče či zákonní zástupci. Participace je tedy účast dítěte při rozhodování o jeho věcech, které se dítěte přímo nebo zprostředkovaně týkají. Toto právo neznamená pouze pasivní účast dítěte v rozhodování, ale i jeho aktivní účast se snahou o

³⁶ NOVOTNÝ, Petr; *Nový občanský zákoník, Rodinné právo*, 1.vyd.,Praha:Grada, 2014. 123s. ISBN 978-80-247-5167-2

³⁷ Čl. 5 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. a) *Evropská úmluva o osvojení dětí*

³⁸ NOVOTNÝ, Petr; *Nový občanský zákoník, Rodinné právo*, 1.vyd.,Praha:Grada, 2014. 126s. ISBN 978-80-247-5167-2

³⁹ Čl. 3 *Evropská úmluva o výkonu práv dětí*

zjištění jeho stanoviska a zapojení dítěte do rozhodovacího procesu. S nástupem participačních práv došlo ke změně pojetí a chápání dítěte.

Jakým způsobem mají rodiče a soud zjistit názor zjistit, právo podrobněji neupravuje. Rodiče se dítěte obvykle zeptají a soud může zjistit názor dítěte sám, nebo požádá opatrovníka či nechá zpracovat znalecký posudek. Výslech dítěte klade na soudce zvýšené požadavky, protože výslech má určitá specifika a zákonnosti. Soudce by se na výslech dítěte měl připravit a projevit větší míru empatie a pochopení. Výslech přitom probíhá v podobných formách jako výslech dospělého, ovšem praxe je nejčastěji taková, že soudce se ptá a dítě odpovídá. Se souhlasem dítěte a celkově s jeho názorem, to není tak jednoznačné, některé děti jsou schopni si tvořit názor velmi rychle a také ho reprodukovat. Pro děti bývá často zveřejnění svého názoru před mnoha lidmi celkem obtížné. Zásadní roli při posuzování názoru dítěte hrají vyjadřovací schopnosti dítěte.⁴⁰

Ovšem vždy je třeba zachovávat zájem dítěte, JUDr. Kovářová Daniela jej definuje: „*Jako harmonický vývoj v rodinném prostředí, plném lásky, pozitivní motivace, ochrany a pomoci, aby se dítě mohlo připravovat na své budoucí povolání a na převzetí odpovědnosti za svůj život.*“ (11)

Dále je *Úmluvou o právech dítěte* stanovena povinnost státu zabezpečit dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory vyjadřovat ve všech záležitostech, které se ho dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.⁴¹

⁴⁰ JUDr. KOVÁŘOVÁ, Daniela; *Rodinné listy, Participační práva dětí*, 9/2015, s.1-7 ISSN 1805-0824

⁴¹ Čl.12 odst.1 *Úmluva o právech dítěte*

5. Souhlas rodiče osvojovaného dítěte

Tato část bude věnována problematice udělení souhlasu rodiče dítěte, které má být osvojeno, a to nejprve obecně, jaké podmínky musí být ze strany rodiče splněny, aby jeho souhlas k osvojení mohl být soudem akceptován. Následující řádky budou věnovány konkrétněji souhlasu, a to jeho formám, tzv. blanketovému souhlasu a souhlasu s přímým osvojením. V závěru této kapitoly je nutné vystihnout možnost odvolání souhlasu rodiče dítěte, za jaké podmínky lze souhlas odvolat a jaké následky toto odvolání způsobí.

5.1 Souhlas rodiče dítěte

Právo udělit souhlas k osvojení nezletilého dítěte má zásadně rodič, který je svéprávný. Rodič se považuje za svéprávného tehdy, pokud dosáhl věku 18 let, nebo uzavřel manželství po dovršení věku 16 let a další možností je ta, že mu byla svéprávnost přiznána soudem. Ten rodič, který je mladší 16 let nesmí souhlas vůbec udělit. Z toho plyne, že soud nesmí od takového rodiče souhlas vůbec přijmout. *Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* ovšem říká, že rodič, který nenabyl plné svéprávnosti, nelze, aby za něho jednal jeho opatrovník. Zastoupení rodičem či opatrovníkem nezletilého rodiče je vyloučeno z povahy věci, neboť souhlas k osvojení je osobním jednáním. Soud musí posoudit způsobilost dát souhlas rodiče dítěte, a to podle obecných ustanovení.

Rodič, jehož svéprávnost byla omezena rozhodnutím soudu, může ve věcech osvojení, včetně udělení souhlasu k osvojení, právně jednat pouze v rozsahu, ve kterém jeho svéprávnost omezena nebyla. To znamená, že pokud by byl rodič dítěte výrokem soudu omezen ve svéprávnosti ve věcech osvojení, včetně udělení souhlasu, je potřeba vycházet z tohoto rozhodnutí. Kdyby rozhodnutí soudu o omezení svéprávnosti rodiče dítěte, neobsahovalo jeho omezení ve věcech osvojení a zejména k udělení souhlasu, je třeba mít za to, že takový rodič je schopen souhlas udělit nebo osvojení svého dítěte odmítnout.⁴²

Pokud by byl souhlas k osvojení dítěte udělen ještě před jeho narozením, tak tento souhlas rodiče v žádném případě neplatí. Matka dítěte může dát souhlas nejdříve šest týdnů po narození dítěte, kdy tedy uplyne tzv. šestinedělí. Jedná se o dobu, která je nezbytná pro zotavení matky a stabilizaci psychického stavu po hormonálních změnách spojených s těhotenstvím a porodem. Kdyby souhlas

⁴² HRUŠÁKOVÁ, Milada; KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka; WESTPHALOVÁ Lenka a kol.; *Rodinné právo*. Praha, 2015. 157 s. ISBN 978-80-7400-552-7

matky byl dán dříve, nebyla by splněna tedy nezbytná podmínka pro vydání rozhodnutí o osvojení a soud by potom na základě tohoto souhlasu nemohl rozhodnout. V případě této situace je nutné, aby matka svůj souhlas s osvojením dítěte zopakovala. Také může dojít k tomu, že následný souhlas matky nelze opatřit, jelikož po odchodu z porodnice úmyslně zmizí. Jedná se především o ženy, bez domova, žijící v neuspořádaných podmínkách nebo jsou přihlášeny k trvalému pobytu na městském či obecním úřadě. Pro otce dítěte se doba šesti týdnů po narození žádným způsobem nedotýká. Ten může dát nejdříve souhlas s osvojením ihned po narození dítěte. Jedná se o zvláštní situaci tehdy, kdy dítě nemá v rodném listě zapsaného otce a matka souhlasila s jeho osvojením, se objeví muž, který tvrdí, že je otcem dítěte. Tento muž může podat návrh na určení otcovství k dítěti, to znamená, že o osvojení nemůže být rozhodnuto dříve, než bude rozhodnuto o určení otcovství. Pokud však už od vyslovení souhlasu matky uplynula doba tří měsíců a dítě bylo předáno do předadopční péče dříve, než byl podán návrh na určení otcovství, lze udělený souhlas zvrátit tehdy, když soud rozhodne o tom, že osvojované dítě má být vydáno, protože je v souladu se zájmy dítěte, aby bylo se svými rodiči.⁴³

Dle důvodové zprávy k *ustanovení § 810 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* je uvedeno: „Vzhledem k tomu, že souhlas je právním jednáním *sui genesis* – obecná ustanovení o právních jednání se na souhlas rodičů vztahují jen tehdy, pokud zdejší zvláštní ustanovení nestanoví jinak – je zapotřebí pro ně výslovně stanovit podmínky resp. předpoklady platnosti (případně nesplnění zákonných náležitostí bude mít za následek neplatnost). Takto se především stanoví, že prohlášení souhlasu musí být výslovné a určité, tj. konkludentní projev vůle by v tomto případě nestačil a nestačil by ani takový volní projev, který by bylo pro jeho neurčitost nutné složitě vykládat.“ (12)

Souhlas k osvojení je účinný od okamžiku, kdy byl soudem přijat. Ovšem jeho trvání jeho účinků není omezené. Zákonná úprava uvádí, že souhlas pozbývá účinnosti, pokud nedojde k osvojení do šesti let ode dne, kdy byl souhlas dán. Souhlas pozbývá taktéž účinnosti, pokud byl dán s určením pro určitou osobu jako osvojitele a bude-li návrh na osvojení vzat zpět nebo soudem zamítnut. A poslední možností, kdy souhlas pozbývá účinnosti je jeho odvolání. Ovšem o odvolání souhlasu bude pojednáno u následující podkapitoly. Důvodová zpráva

⁴³ NOVOTNÝ, Petr; *Nový občanský zákoník, Rodinné právo*, 1.vyd.,Praha:Grada, 2014. 121 – 123s. ISBN 978-80-247-5167-2

k ustanovení § 815 až § 816 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník vymezuje situace, kdy souhlas pozbývá účinnosti, takto: „Tyto případy se od sebe liší právním důvodem. Zatímco v prvním případě jde o zákonný důsledek určitých právních skutečností, na jednání toho, kdo dal souhlas nezávislých. Ve druhém případě jde o důsledek jednání osoby, která souhlas dala.“ (12)

Souhlas musí dát zásadně oba rodiče. Pokud tu jeden z rodičů není nebo jeho souhlasu není třeba, postačí souhlas jen jednoho z rodičů, a to zpravidla matky dítěte. V případě, kdy je vyžadován souhlas obou rodičů a matka nebo otec s osvojením dítěte nesouhlasí, nemůže dojít k osvojení. Pokud tu není žádný z rodičů, který by mohl dát souhlas k osvojení, je potřeba „někoho“, kdo bude na jejich místě vystupovat. V úvahu připadá poručník, v jehož osobě se koncentrují práva a povinnosti rodiče. V případě, kdy poručnictví vykonává dočasně ze zákona orgán sociálně-právní ochrany dětí, i přesto by měl být soudem jmenován hmotněprávní opatrovník vystupující na místě rodičů, kterého za tím účelem jmenuje soud. Postavení poručníka spočívá především k ochraně zájmů dítěte, kdežto opatrovník, kterého ustavuje soud, aby dal souhlas k osvojení, se vztahuje k rodičům.⁴⁴

5.2 Blanketový souhlas

Účel tohoto institutu byl zaveden v roce 1958, který spočíval právě v tom, rodiče z osvojovacího řízení co nejdříve eliminovat. Jelikož původně blanketový souhlas měl následek takový, že není třeba přivolení rodičů, dají-li přivolení předem bez vztahu k určitým osvojitelům. Už od této doby bylo právo rodičů na účasti v řízení o osvojení značně upíráno. Blanketový souhlas měl a má do dnes největší dopad především v procesním právu.⁴⁵

Dříve byl blanketový souhlas podrobně upraven v ustanovení §68a, zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině. Procesní postavení rodičů dítěte při udělení blanketového souhlasu se změnila, až v roce 2014. V ustanovení § 814 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, se vyjadřuje k blanketovému souhlasu pouze, jako k možnosti jeho udělení, ale žádným způsobem jej blíže nespecifikuje. Dále stanoví, že není rozhodující, jestliže byl dán souhlas k osvojení pro určitou osobu osvojitele, nebo bez takového určení. V důsledku

⁴⁴ KŘÍSTEK, Adam; *Osvojení dětí. Úplná adopce v českém právu*. Praha: Wolters Kluwer ČR,a.s.,2016, 37. s. ISBN 978-80-7552-022-7

⁴⁵ KŘÍSTEK, Adam; *Osvojení dětí. Úplná adopce v českém právu*. Praha: Wolters Kluwer ČR,a.s.,2016, 42 – 43. s. ISBN 978-80-7552-022-7

toho platí, že udělení jakéhokoli souhlasu rodičem k osvojení nezletilého dítěte má stejné zákonné podmínky, ať už se jedná o souhlas s přímým osvojením nebo o blanketový souhlas.

Tento souhlas je charakteristický tím, že je udělován rodiči dítěte předem, bez vztahu k určitým osvojitelům. Jedná se tedy o situaci, kdy rodičům dítěte je lhostejno, kdo si jejich dítě osvojí. Osvojitelem se tak může stát pouze ta osoba, která podá žádost o osvojení dítěte a byla zahrnuta do evidence žadatelů o osvojení.

Orgány sociálně-právní ochrany dětí mohou pouze zprostředkovat takové osvojení, kde byl podán rodiči dítěte tzv. blanketový souhlas nebo kde soud rozhodl, že není třeba souhlasu rodičů k osvojení z důvodů splnění zákonných podmínek nezájmu rodičů o dítě. Jedná se tedy o děti, které se v praxi často označují jako „právně volné“ a takové dítě lze osvojit.⁴⁶

Dle mého názoru uděluje tzv. blanketový souhlas takový rodič, který nemá zájem o budoucnost svého dítěte, kde bude vychováváno a jaká mu bude poskytována péče ze strany osvojitelů. Tyto rodiče chtějí mít „záležitost“ osvojení svého dítěte, co nejdříve vyřešenou a žádným způsobem se jí v budoucnu nezabývat.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. dubna 1963 sp. zn. 3 Cz 13/63 se věnuje otázce tzv. blanketového souhlasu. Soud v právní větě říká: „*Rodiče nezletilého dítěte dali přivolení k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům. Přivolení dali ústně do protokolu před okresním soudem po řádném právním poučení. Byly tedy dány všechny předpoklady, § 66 odst. 3 c) zák. o právu rodinném. Proto v řízení o osvojení nebylo již třeba přivolení rodičů k osvojení dítěte jinými osobami. Soud je neměl o osvojení ani slyšet, a rodiče nebyly ani vůbec účastníky řízení o osvojení.....Tam, kde rodiče dali řádným způsobem přivolení k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům, může přicházet v úvahu jen případné odvolání tohoto přivolení. To ovšem je možné, jen do doby, než bylo pravomocně vysloveno osvojení dítěte.*“ (13)

Nejvyšší soud ve svém odůvodnění zdůraznil, že pokud rodiče dali souhlas k osvojení předem bez vztahu ke konkrétním osvojitelům, a pokud jej dali řádně a za splnění všech formálních podmínek, je tento právní úkon platný. Dále soud uvedl, že soud v případech udělení blanketového souhlasu nemůže posuzovat

⁴⁶ MACELA, Miloslav; *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*, 1.vyd., Praha:Wolters Kluwer, 2015. 265 s. ISBN 978- 80-7478-727-0

zájem či nezájem rodičů o dítě. Podle poslední citované věty rozhodnutí je zřejmé, že již v roce 1963 byl názor Nejvyššího soudu ohledně odvolání souhlasu s osvojením shodný s dnešní právní úpravou a zavedenou praxí v rámci osvojení. Stejně tak toto rozhodnutí, potvrzuje i dnešní užití blanketového souhlasu. Zejména jsou zdůrazněny následky spojené s udělením blanketového souhlasu, které nastávají i v dnešní době, i když právní úprava osvojení je dnes zcela jiná.

5.3 Souhlas s přímým osvojením

Souhlas s přímým osvojením je často označován, jako souhlas adresný. V tomto případě se jedná o situaci, kdy rodiče dítěte udělují souhlas k osvojení ve vztahu ke konkrétnímu osvojiteli. Dalším rozdílem mezi blanketovým a adresným souhlasem je takový, že pokud by byl dán souhlas s určením pro konkrétního osvojitele a byl-li návrh vzat zpět nebo zamítnut, pozbude souhlas účinnosti. Avšak taková situace u blanketového souhlasu nastat nemůže.

V praxi často dochází k tomu, že tzv. adresný souhlas k osvojení s určením pro konkrétního osvojitele mnohdy neuděluje rodič ve vztahu k osvojiteli, který je pro něj známou a důvěryhodnou osobou, ale ve vztahu k zájemci o osvojení, se kterým se zkontaktoval v rozporu se zákonným zákazem zprostředkování osvojení než jinými osobami než příslušnými orgány sociálně-právní ochrany dětí. Touto cestou je tak obcházen systém zprostředkování náhradní rodinné péče. Názor autora knihy *Zákona o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*, Macela, Miloslav.: *„Je potřeba sankcionovat nikoliv samotné rodiče nebo zájemce o osvojení, ale především nezákonné zprostředkovatelské aktivity těch subjektů, které provádějí nedovolené zkontaktování rodiče se zájemci o osvojení.“* (14)

V tomto případě se ztotožňuji s názorem výše uvedeného autora. V zásadě nesouhlasím, aby rodiče dítěte nebo zájemci o osvojení, byly povinni hradit pokuty, za to, že se navzájem zkontaktovaly. Jsem totiž přesvědčena, že tento způsob osvojení dítěte je přijatelný pro obě strany, jak ze strany rodičů dítěte, tak ze strany osvojitelů. Rodiče dítěte jsou tak seznámeni s budoucími osvojiteli a mají jakousi jistotu, že o jejich dítě bude dobře postaráno, vzhledem k povaze osvojitelů, také jejich finanční a rodinné situaci. Pro budoucí osvojitele je tento způsob osvojení výhodný především proto, že jsou blíže seznámeni se situací rodičů dítěte, s důvody, které je vedly k osvojení a ve značné míře i charakteristických vlastností těchto rodičů, které samozřejmě mají určitý vliv na dítě. Z toho tedy jasně vyplývá, že obě strany jednají jen v zájmu dítěte, protože

na tom mají i svůj osobní zájem. Naopak by měly být sankcionovány ty subjekty, které zákon jakýmsi způsobem obcházejí, neoprávněně zprostředkují osvojení a je velice těžké posoudit, zda takto jednají v zájmu dítěte nebo naopak z jiného důvodu, kdy může jít např. o finanční „odměnu“ za toto zprostředkování. Kdežto z hlediska rodičů dítěte a zájemců o osvojení, lze jejich důvod tohoto zkontaktování předpokládat, alespoň u většiny rodičů dítěte.

Dle *ustanovení § 20 odst. 3, zákona č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně právní ochraně dětí*, je vyloučeno zprostředkování osvojení v situaci, že rodiče dali souhlas k osvojení dítěte předem ve vztahu k určitým osvojitelům. Jedná se tedy o situace, kdy rodiče již adresný souhlas k osvojení svého dítěte udělili a kdy již z povahy věci nelze osvojení zprostředkovávat, neboť jsou splněny zákonné podmínky pro osvojení dítěte těmito určitými osvojiteli.⁴⁷

Skutečnost, kdy náš právní řád připouští možnost užití tzv. adresného souhlasu je pro náš systém velmi důležité. Pokud bych si osobně měla vybrat, zda k osvojení svého dítěte užiji souhlas blanketový nebo adresný, určitě bych se rozhodla pro adresný. Je to zejména proto, že osvojení už samo o sobě je velkou změnou a zásahem do života několika osob. Proto je na místě vědět, v jakém prostředí bude dítě vychováváno a mít jakousi představu o tom, jak bude zajištěn budoucí život mého dítěte. Ovšem poskytnutí souhlasu, jak blanketového nebo adresného záleží na povaze a situaci rodičů dítěte.

5.4 Odvolání souhlasu s osvojením

Všechny strany v řízení o osvojení mají možnost svůj souhlas s osvojením odvolat, a to až do skončení osvojovacího řízení. Jediný, kdo je vázán jakousi lhůtou, je rodič dítěte, které má být osvojeno. Rodiče tak mohou svůj souhlas s osvojením odvolat, a to do doby tří měsíců, ode dne kdy, vyslovily před soudem souhlas s osvojením. Uplynutím doby tří měsíců dochází k pozastavení výkonu práv a povinností vyplývajících z rodičovské odpovědnosti a osvojovací proces může běžet bez jakýchkoliv omezení. Po dobu tří měsíců je však skutečně nutné tuto dobu vyčkat, neboť nelze bez dalšího dovodit, že souhlas odvolán nebude. Má se za to, že tři měsíce jsou dobou, která skrývá přiměřenou ochranu právům

⁴⁷ MACELA, Miloslav; *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*, 1.vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2015. 265 s. ISBN 978- 80-7478-727-0

přirozeného rodiče na straně jedné a na straně druhé, nelze o ni říci, že by poškozovala zájmy dítěte.⁴⁸

Ovšem může dojít i k takové situaci, kdy rodiče mohou odvolat souhlas o po uplynutí těchto tří měsíců. Půjde o skutečnost, kdy dítě nebylo předáno do péče osvojitelů a také v případě, že je v souladu se zájmy dítěte, aby bylo dáno zpět do péče rodičů. Z této situace mají žadatelé důvodné obavy, jelikož může dojít k tomu, že dítě bude svěřeno osvojitelům a rodič si „náhodou“ rozmyslí, jeho osvojení a dítě bude k němu zpět vráceno. Pro osvojitele dítěte je to obrovská nejistota, že můžou o osvojené dítě přijít, jen na základě toho, že u jeho rodiče dochází k časté změně názoru, kterou bych přisoudila k jeho psychické labilitě. Tato situace představuje psychický nátlak jak na osvojitele, tak především na osvojené nezletilé dítě. Jediným ukončením této nepříjemné skutečnosti, je kdy rodič přestane svůj názor neustále měnit, nebo soud rozhodne o zbavení rodičovské odpovědnosti a o zbavení práva dát souhlas k osvojení. K této situaci se autor knihy Nový občanský zákoník, Rodinné právo Novotný, Petr vyjádřil takto: *„Tato právní úprava je postavena na principu ochrany přirozené rodiny a posiluje postavení biologických rodičů, bohužel však na úkor brzkého a trvalého vyřešení vztahů k dítěti. Bezpečí a jistota ve vztahu k těm, kdo o něho pečují, je přitom pro dítě a pro vytváření jeho osobnosti zcela zásadní. Zákonodárce při koncipování nové právní úpravy spíše než na možná traumata a rozvoj osvojovaných dětí pomýšlel na potřebu poskytnout dostatečnou ochranu právům přirozeného rodiče. V praxi to znamená, že dítě bude běžně do péče budoucích osvojitelů svěřováno nejdříve ve věku kolem půl roku. Do té doby budou o dítě pečovat pěstouni na přechodnou dobu nebo bude v ústavní péči.“* (7)

S tímto názorem se naprosto ztotožňuji, jelikož každá úmluva týkající se ochrany dětí se opírá o zásadu „vše v zájmu dítěte“ a přitom praxe je taková vše „v zájmu biologický rodičů.“ Dítě v tomto případě nemá jistotu, pocit bezpečí, trvalého domova a nemůže si ani zvyknout na nové prostředí, protože může dojít k takové situaci, která je uvedena výše. I když poslední citovaná věta autora Novotný P., je taková, že v praxi je dítě do doby, než je předáno do péče osvojitelů, svěřeno do péče pěstounů na přechodnou dobu nebo do ústavní péče. Bohužel v dnešní době, už ústavní péče není natolik preferovaná, jako dříve a dochází převážně k péči pěstounů na přechodnou dobu. Ovšem k této

⁴⁸ NOVOTNÝ, Petr; *Nový občanský zákoník, Rodinné právo*, 1.vyd.,Praha:Grada, 2014. 121s. ISBN 978-80-247-5167-2

problematice se vyjádřím blíže a více se jí budu zabývat, až v poslední kapitole „Osvojení z hlediska praxe (Kojenecký ústav při TNsP).“

Při čemž v návaznosti na předchozí odstavec musím opět potvrdit myšlenku autora knihy Nový občanský zákoník, Rodinné právo Novotného Petra, kdy i důvodová zpráva k *ustanovení § 817 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* jeho slova potvrzuje: *„Je ale třeba vyjít vstříc přirozenému rodiči, a to bez ohledu na to, že již uběhla doba pro odvolání souhlasu. Není přece důvod rodiči bránit, aby souhlas, aby souhlas odvolal i později, zejména tehdy, jestliže budoucí osvojitel dítě nepřevzal, ať už z jakéhokoli důvodu, anebo tehdy jestliže rodič o vydání dítěte žádá, osvojitel se brání, a rodič proto navrhne, aby soud situaci zvážil a rozhodl podle zájmu dítěte o tom, jak má být hodnocen souhlas rodiče k osvojení.“* (15)

V každém případě, jak uvádí i judikatura, pokud existuje možnost, aby biologická rodina dítěte byla zachována je potřeba ji udržet. V žádném případě by nemělo dojít k situaci, že rodiči dítěte by zákon bránil k tomu, aby své dítě získal zpět do své péče. Zastávám názor takový, že pokud rodič jednou dá souhlas k osvojení svého dítěte, jedná se o zásadní krok, který by „opravdový“ rodič neměl nikdy udělit. Ale i když tento krok udělá, neměl by mu nikdo bránit k tomu, aby svůj souhlas vzal zpět. V tomto případě ovšem záleží na úvaze soudu, a jak moc přihlédne k judikatuře českých soudů.

6. Výjimky z nutnosti souhlasu rodiče dítěte

Tato část diplomové práce se zaměří na situace, které vylučují udělení souhlasu rodičů k osvojení dítěte. Jak k těmto situacím přistupuje soud a jaká je obvyklá praxe při nemožnosti udělení souhlasu rodičů dítěte. Taktéž bude probrána problematika kvalifikovaného nezájmu rodiče o dítě a porovnána dosavadní právní úprava tohoto „nezájmu“ s judikaturou českých soudů.

6.1 Situace, za nichž není třeba souhlasu rodiče

Ustanovení § 819 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník vymezuje situace, za nichž není výjimečně nutné souhlasu rodičů. Stejně tak se k těmto skutečnostem věnuje i *čl. 5 Evropské úmluvy o osvojení dětí*.

Zejména se jedná situaci, kdy je rodič dítěte zbaven rodičovské odpovědnosti a zároveň dát souhlas k osvojení, resp. jej v tomto právu omezuje soudní rozhodnutí ve věci svéprávnosti. Souhlas rodiče dítěte není vyžadován ani tehdy, pokud dítě nemá právně rodiče, a to z toho důvodu, že bylo nalezeno, odloženo do babyboxu nebo mu rodiče zemřeli. V takových případech je dítě označováno jako za „právně volné“ a může být bez dalšího posuzování v jiném soudním řízení zařazeno do seznamu dětí vhodných k osvojení pro účely zprostředkování osvojení. A následně po splnění zákonných předpokladů a podmínek může být soudem o osvojení dítěte kladně rozhodnuto.

Dalším případem může být neschopnost rodiče projevit svou vůli nebo rozpoznat následky svého jednání nebo je dokonce ovládnout. Také může docházet k tomu, kdy se rodič zdržuje na neznámém místě a toto místo se nepodaří soudu v součinnosti s ostatními orgány veřejné moci zjistit ani při vynaložení potřebné pečlivosti. Jedná se taktéž o dítě, u kterého proběhl utajený porod nebo rodiče nejeví o dítě zájem. Může jít jak o nezájem hrubý či napravitelný. Za hrubý nezájem je považována situace, kdy rodiče neprojevují o dítě vůbec žádný zájem, a tímto trvale a hrubě porušují své rodičovské povinnosti. Na základě tohoto nezájmu rodičů dochází až k ohrožení fyzického nebo morálního zdraví dítěte. V případě napravitelného nezájmu se chování rodičů nepřibližuje k naplnění hrubého porušování rodičovských povinností, nastává tedy ovšem nutnost poučení ze strany orgánu sociálně-právní ochrany dětí o možných důsledcích jejich chování. Ohledně těchto situací je potřeba rozhodnutí soudu, a to

zásadně před vlastním zprostředkování osvojení. Zákon stanoví, že soud rozhoduje ve zvláštním řízení, v praxi nazývaném incidenční řízení.⁴⁹

Bohužel v praxi dochází i k takovým situacím, kdy rodiče bezdůvodně odmítají udělit souhlas k osvojení, a to přes to, že je zřejmé, že o dítě řádně nepečují a ani v budoucnu o něj pečovat nebudou. Pokud se v průběhu zprostředkování osvojení zjistí, že odmítání souhlasu rodiči je bezdůvodné a lze shledat v tomto jednání zneužívání rodičovských práv, a pokud od první výzvy vůči rodičům uplynulo alespoň šest měsíců, pak není potřeba souhlasu rodičů k osvojení.

Pokud tyto výše uvedené skutečnosti nastávají u obou rodičů, vyžaduje se souhlas poručníka, popřípadě souhlas opatrovníka, kterého k tomuto účelu jmenuje soud. Takto bude postupovat i soud, kdy oba rodiče dítěte zemřeli nebo že rodičovství k dítěti nebylo určeno. Rozhodnutí o tom, zda je nebo není třeba souhlasu rodičů k osvojení, náleží výhradně soudu. Ten musí zjistit rozhodné skutečnosti týkající se osvojovaného dítěte a jeho rodiny, které by mohly mít vliv na rozhodnutí o osvojení. Dále je nutné zjistit, zda dítě má blízké příbuzné a zda ti mají zájem o dítě pečovat.⁵⁰

Důvodová zpráva k *ustanovení § 819 až 822 zákon č. 89/2012., občanský zákoník* uvádí, že: „Je třeba mít na zřeteli, že zájem na urychleném zajištění individuální péče o dítě se nesmí dostat do rozporu se zájmem na řádném a spravedlivém procesu. Rozhodne-li soud, že k osvojení není třeba, aby souhlas prohlásili rodiče, dává jej na jejich místě opatrovník, o němž platí zásadně všechno, co o opatrovníkovi, kterého ustavuje soud v případě, že rodiče nejsou nebo souhlas dát nemohou.“ (15)

Na základě výše uvedeného jednoznačně vyplývá, že soud má zde nejen rozhodující postavení v rámci řízení o osvojení, ale taktéž je důležité velice dobře zvážit, zda je souhlasu nebo není souhlasu rodičů třeba. Jelikož svým špatným rozhodnutím, by výrazně porušil rodičovská práva rodičů dítěte. Činnost soudu především směřuje k tomu, aby dítěti zajistila, co nejrychleji rodinné zázemí a přirozené prostředí, ve kterém by dítě vyrůstalo. Na prvním místě stojí nejprve zjištění, zda dítě má i jiné rodinné příslušníky, než bude rozhodnuto, že bude udělen souhlas jiným způsobem než od rodičů dítěte. Dovoluji si říci, že tato

⁴⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milada; KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka; WESTPHALOVÁ Lenka a kol.; *Rodinné právo*. Praha, 2015. 160 s. ISBN 978-80-7400-552-7

⁵⁰ KŘÍSTEK, Adam; *Osvojení dětí. Úplná adopce v českém právu*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, 41 – 42. s. ISBN 978-80-7552-022-7

situace v rámci řízení o osvojení je mnohem složitější, než ta, kde jsou rodiče dítěte přítomni. Vyžaduje se větší úsilí soudu a jiných orgánů veřejné moci, zejména orgánu sociálně-právní ochrany dětí, aby tato skutečnost byla řádně prověřena, aby postup soudu byl opřen o zákon a byl především správný.

6.2 Kvalifikovaný nezáměr

Zda nebude vyžadován souhlas rodiče k osvojení dítěte, je nutné posoudit, zda je tu takový nezáměr rodiče o své dítě. Hodnocení toho, co lze považovat za nezáměr o dítě, se v průběhu času vyvíjí. Mezi lidmi se celé roky šíří, že stačí dítěti do dětského domova poslat jednou až dvakrát pohlednici nebo zatelefonovat s dotazem, jak dítě prospívá. V minulosti byl značný důraz kladen na sociální stránku rodinného života, placení výživného na dítě, schopnost a snaha o zajištění bytových podmínek umožňující péči o dítě apod.

Naopak dříve se u novorozenech dětí odlišovala situace absolutního nezáměru rodičů dítěte. K tomu stačilo, aby rodiče po dobu nejméně dvou měsíců od narození dítěte, neprojevili o něj žádný zájem, aniž by jim v tom bránila závažná překážka. Ovšem u větších novorozenech dětí byla stanovena lhůta nejméně šest měsíců pro nezáměr rodiče o dítě. V tomto případě musely být ještě vymezeny důvody, ve kterých je spatřován nezáměr rodičů. Nejčastějšími důvody byly zejména, že rodiče dítě nenavštěvovali, neplnili svou vyživovací povinnost vůči dítěti a neprojevili žádnou snahu, že si chtějí upravit rodinné a sociální poměry k tomu, aby mohli o dítě řádně pečovat.⁵¹

K situaci, kdy rodič není schopen se o své dítě starat, uvedl Ústavní soud ve svém nálezu II. ÚS 485/10 ze dne 13. dubna 2010 své stanovisko: *„Každý člověk, ať nezaviněně nebo či dílem svým přičiněním, se ve svém životě může dostat do situace, kterou není sto sám vyřešit a která mu dočasně zabraňuje řádně pečovat o své dítě. Vedle rodiny a občanských institucí občanské společnosti je to pak především stát, který má v takových případech klíčovou roli a má a musí aktivně činit kroky k znovuobnovení svazku mezi biologickým rodičem a jeho dítětem.“* (16)

Považuji za důležité se zabývat situací rodičů a jejich případnou neschopností se o dítě řádně starat. Není možné, aby soudy rozhodovaly tak, že jsou splněny zákonné podmínky pro neudělení souhlasu rodiče dítěte, a proto

⁵¹ NOVOTNÝ, Petr; *Nový občanský zákoník, Rodinné právo*, 1.vyd., Praha: Grada, 2014. 124s. ISBN 978-80-247-5167-2

bude rozhodnuto bez nich. Pokud je soud schopen a jiné instituce zajistit ať už přítomnost rodičů a posoudit jejich zájem o dítě, je nutné zjistit, zda o dítě nemají zájem nebo jsou v takové situaci, kdy o něj zájem mít nemohou. Z mého pohledu je neomluvitelné, když se rodič nestará o své dítě a je mu v podstatě lhostejné, jakým způsobem bude zajištěno a jestli vůbec. Na druhou stranu, nemůžeme bez nějakého zjištění, všechny takové rodiče zhodnotit stejně. Například tu může existovat důvod, za který rodiče dítěte nemohou a který je překážkou, aby mu byla poskytnuta řádnou péče.

Nejvyšší soud České republiky ve svém rozsudku ze dne 27. září 2011 pod sp. zn. 30 Cdo 2371/2011 k nezájmu rodiče dítěte vykládá následující: *„Za překonaný je třeba považovat doktrínami názor dovozovaný z judikatury, že zákon nevyžaduje, aby rodič byl na právní důsledky nezájmu (ať kvalifikovaného či žádného) o dítě předem upozorněn. Právě jasné a spolehlivé vědomí rodičů o důsledcích, k nimž řízení podle ustanovení § 180 odst. a) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, vede, může aktivovat rodiče k projevení zájmu o dítě a usnadnit obnovení rodinných pout. Jakmile je prokázána existence rodinného vztahu, musí orgány veřejné moci v zásadě jednat tak, aby se tento vztah mohl rozvíjet, a přijmout vhodná opatření za účelem sloučení rodiče s dítětem, přičemž k těmto pozitivním povinnostem se řadí vedle aktivní pomoci s osobními, sociálními, zdravotními či majetkovými obtížemi i povinnost rodiče informovat a řádně poučit o možných následcích jeho jednání.“* (17)

Pokud soud rozhodne o tom, že není třeba souhlasu rodiče k osvojení dítěte, protože tento rodič zjevně nemá o dítě zájem, znamená zásadní zásah do práv rodiče a lze ho chápat, jako jakýsi předstupeň zbavení rodičovské odpovědnosti. Proto taktéž považuji za velmi důležité, aby rodiče dítěte, byli dostatečně informováni o těchto následcích. V případě, kdy soud rozhodne o zbavení udělení souhlasu rodiče, musí být splněny všechny zákonem dané podmínky a o jejich splnění nesmí být pochyb.

Jako zjevný nezájem zákon definuje, jako trvalé zaviněné porušování povinností rodiče tím, že neprojevuje soustavně o dítě opravdový zájem. Uplatňuje se tedy zákonná domněnka, že nezájem rodiče o dítě je zjevný, pokud trvá alespoň tři měsíce od posledního projeveného opravdového zájmu. A pokud chování rodiče nedosahovalo intenzity hrubého porušování povinností, musí být rodič poučen orgánem sociálně-právní ochrany dětí o možných důsledcích svého

chování a od takového poučení musí uplynout, alespoň tři měsíce. O splnění podmínek zjevného nezájmu rozhoduje soud.⁵²

Rozsudek Krajského soudu sp. zn. 8 Co 116/62 ze dne 28. března 1962 řeší výklad pojmu „zájem o dítě“ a vyjadřuje se k této situaci takto: „*Že rodiče neprojevují o dítě žádný zájem, nestačí pouhé formální zjištění, že vůči dítěti neplní základní povinnosti. Soud upustí od opatření přivolení rodičů tehdy, jestliže z celého jednání, postoje a citových vztahů k dítěti je zřejmé, že o ně nestojí, že se ho zřekli a že ani do budoucna mu nehodlají poskytnout potřebnou péči a zájem. Na takto kvalifikovaný nezájem se dá usoudit např. tehdy, jestliže rodiče vůbec nepřispívají nebo odmítají přispívat na jeho výchovu a výživu, nepřijdou se na ně podívat, nezajímají se o jeho zdravotní stav a chování, neposkytují mu hmotnou ani morální pomoc v obtížných životních situacích apod. Nezájem o dítě je tedy tam, kde rodič měl možnost projevit zájem jakýmkoliv způsobem (osobním stykem, písemně i jinak), ale nepoužil ji. Přitom je třeba uvážit okolnosti, které rodiči skutečně bránily projevit o dítě zájem.*“ (18)

Předchozí rozhodnutí soudu nižší instance koresponduje s následujícím dalším, velmi zásadním judikátem řešící podobnou právní otázku.

Nález sp.zn. I. ÚS 669/02 ze dne 28.ledna 2004, k této problematice uvedl právní názor: „*Obecný soud musí zjišťovat, zda je u rodičů dítěte dán opravdový nezájem o dítě a musí vždy přihlížet ke snaze rodičů a k mezím jejich možností. Při rozhodování o neexistenci opravdového zájmu rodičů o děti musí soud především posoudit, zda popř. jaký, mají rodiče skutečný, vnitřní vztah k dětem. Soud se musí zabývat i hodnocením vnějších projevů rodičů vůči dětem, vůči orgánům ve věci rozhodujícím apod., to vše s přihlédnutím k jejich snaze a možnostem, k jejich sociálním poměrům, schopnosti jejich sociální orientace, stupni jejich inteligence a vzdělání.*“ (19)

Na základě nálezu Ústavního soudu jednoznačně vyplývá, že soud nemůže rozhodovat jen na základě podmínek, které jsou stanoveny zákonem pro stanovení, zda tu je nezájem rodiče dítěte nebo není, ale musí posuzovat rodiče, jako konkrétní osobu. Každý rodič je jiný, má jiný přístup k dítěti a žije v jiných sociálních podmínkách, proto je třeba posuzovat tento nezájem rodiče dítěte individuálně. Toto hodnocení soudu se ovšem vztahuje i k šestiměsíční době

⁵² HRUŠÁKOVÁ, Milada; KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka; WESTPHALOVÁ Lenka a kol.; *Rodinné právo*. Praha, 2015. 159 s. ISBN 978-80-7400-552-7

nezájmu rodiče dítěte. Kdy tato doba šesti měsíců se skládá, z doby tříměsíční, která plyne před poučením a následující tři měsíce plynoucí po poučení rodičů.

K době šesti měsíců, jako pro posouzení nezájmu rodiče dítěte se vyjádřil i Ústavní soud ve svém nálezu sp.zn. II. ÚS 485/10 ze dne 13. dubna 2010 a zároveň upozorňuje na skutečnost, že: *„Vzhledem ke komplikovanosti mezilidských vztahů a v úvahu přicházejících krizových situací, není možno paušálně stanovit „lhůtu“ rodiči k zahájení řádného výkonu jeho rodičovských práv, když ta má charakter spíše podpůrný, nýbrž je třeba pečlivě a citlivě hodnotit jeho chování a případné důvody neprojevení zájmu, zvažovat různá v úvahu přicházející opatření, přičemž adopce (zbavení rodičovské zodpovědnosti) je prostředkem nejkrajnějším.“* (16)

Jak je již zmíněno výše, stát by se měl snažit o to, aby přirozená rodina byla zajištěna v tom smyslu, že dítě bude mít biologické rodiče a bude žít v prostředí, do kterého se narodilo. Ovšem takovou skutečnost nelze vytvořit vždy, musí tam být přítomen ten zájem rodičů a tento zájem nelze žádným způsobem vynutit. Pak bych řekla, že pokud je dítě posléze „právně volné“ je nejvhodnějším řešením dát dítě k adopci. I když se Ústavní soud zmiňuje k osvojení, jako k nejkrajnějšímu řešení, ale dle mého názoru je to druhé nejlepší řešení, jak dítěti zajistit kvalitní život. Samozřejmě, že prvním řešením je jak už zmíněná přirozená rodina dítěte.

7. Souhlas dítěte s osvojením

V této části dojde k vysvětlení udělení souhlasu dítěte s osvojením, a to s přihlédnutím předchozí právní úpravě, která tento souhlas již vymezovala. Následně tato problematika bude rozdělena do dvou podkapitol, a to na souhlas dítěte starší dvanácti let a dítěte, které je mladší než dvanáct let a jaké jsou v tomto případě rozdíly jeho udělování.

7.1 Právo udělení souhlasu osvojencem

Na základě mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána jsou garantována participační práva dítěte a z toho je dovozováno pravidlo, že k osvojení je třeba souhlasu dítěte. V tomto případě se musí jednat o souhlas informovaný, a to bez ohledu na dikci zákona. Určení věkových hranic v individuálním případě může být někdy nepraktické, na což ovšem právo pamatuje tím, že jde zpravidla o vyvratitelnou domněnku, nebo se připouští náhrada projevu vůle někým jiným. Stanovení věkových hranic, tak nemůže přinést některé nežádoucí účinky. Právě ve věcech souhlasu osvojence s osvojením je stanovení věkové hranice nutností.⁵³

Zákon č. 56/1928 Sb., zákon o osvojení nepřiznával dítěti udělení souhlasu s osvojením. Ovšem zákon č. 265/1949 Sb., zákon o právu rodinném, už dával možnost dítěti, aby dalo souhlas s osvojením. K souhlasu dítěte s osvojením se věnuje ustanovení § 66 odst. 2) a vyjadřuje se k němu jen velmi krátce a žádným způsobem jej více nekonkretizuje. Nejsou tak stanoveny žádné podmínky pro souhlas dítěte s osvojením a je mu tak pouze přiznáno, že jej může udělit. Ustanovení § 66 odst. 2) zákona č. 265/1949 Sb. zákon o právu rodinném, zní takto: „K osvojení je třeba přivolení zákonného zástupce osoby osvojované; je-li tato osoba s to posoudit dosah osvojení, je třeba také jejího souhlasu.“

Dále zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině částečně převzal znění ustanovení souhlasu dítěte s osvojením z předchozí právní úpravy, tedy ze zákona č. 265/1946 Sb., zákon o právu rodinném, kde jej doplnil o podmínku a více toto ustanovení konkretizoval. Souhlas dítěte s osvojením v ustanovení § 67 odst. 1) zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, jej vymezoval takto: „K osvojení je třeba souhlasu zákonného zástupce osvojovaného dítěte. Je-li toto dítě schopno

⁵³ KŘÍSTEK, Adam; *Osvojení dětí. Úplná adopce v českém právu*. Praha: Wolters Kluwer ČR,a.s.,2016, 33-34. s. ISBN 978-80-7552-022-7

posoudit dosah osvojení, je třeba také jeho souhlasu, ledaže by tím byl zmařen účel osvojení.“

Co se týká stanovení věkových hranic dítěte, které je schopno udělit souhlas k osvojení je vyjádřeno nyní v *ustanovení § 806 a následující zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, kde je stanovena věková hranice dvanácti let věku. Současná právní úprava vymezuje souhlas dítěte s osvojením velmi zásadně, a to jako pravidlo, kdy bez tohoto souhlasu nemůže být o osvojení rozhodnuto.

7.2 Souhlas dítěte starší dvanácti let

Pokud dítě dosáhlo věku, alespoň dvanácti let je vždy třeba jeho osobního souhlasu. Dříve, než se dítě k jeho osvojení vyjádří, je potřeba, aby bylo řádně poučeno o účelu, obsahu a důsledcích souhlasu s osvojením. Mohou nastat situace, kdy dítě, které je starší dvanácti let, tak není po něm souhlas vyžadován. Je tu pochybnost, že by byl postup požadující osobní souhlas osvojovaného dítěte v zásadním rozporu se zájmy dítěte. Jedná se především o skutečnost, kdy není dítě informováno o tom, kdo jsou jeho rodiče. Také dítě souhlas neuděluje, a to proto, že vzhledem ke svému nepříznivému psychickému stavu nebo jiných důvodů, není schopen posoudit důsledky svého souhlasu. Stejně, jako u souhlasu biologického rodiče dítěte může vzít souhlas zpět kdykoli až do rozhodnutí o osvojení.⁵⁴

Skutečnosti, které stanovují nemožnost udělení souhlasu dítě s osvojením, musí být zřejmé a vyplývat ze zjištěného skutkového stavu, kdy jím dochází tak k zákonnému omezení práva dítěte souhlasit s osvojením. Jako neschopnost dítěte posoudit důsledky souhlasu s osvojením, lze jím považovat případy, kdy dítě není na dostatečném stupni duševního vývoje, aby bylo schopno pochopit okolnosti a souvislosti úkonu, kterým je souhlas s osvojením. Jedná se o situaci, kdy dítě sice dosáhlo věku 12 let, ale jeho duševní vývoj zřejmě neodpovídá jeho věku. Úsudek o stupni psychického vývoje dítěte si musí učinit soud sám, a to na základě provedeného dokazování. V těchto případech, kdy není vyžadováno udělení souhlasu nebo nesouhlasu dítěte s osvojením, je jmenován dítěti opatrovník. Přičemž jmenování opatrovníka tomuto osvojení zákon neukládá, ale důvodová zpráva k *zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, se zastoupením opatrovníka

⁵⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milada; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol.; *Rodinné právo*. Praha, 2015. 161 s. ISBN 978-80-7400-552-7

počítá. Opatrovník tedy dává souhlas nebo nesouhlas za osvojence starší 12 let, od kterého tento právní úkon není vzhledem k jeho situaci vyžadován.⁵⁵

Jak již bylo zmíněno v kapitole 4.2. *Souhlas s osvojením*, každé dítě má participační práva. Tyto práva obsahují tři složky, tzv. 3P, a to ochrana (*protection*, anglicky), zaopatření (*provision*, anglicky) a účast (*participation*, anglicky). Účast neboli participace, která je třetí složkou práva dítěte, ji můžeme definovat, jako snahu společnosti o přijetí dítěte jako svébytného jedince a pochopení společnosti, že o dítěti nemohou rozhodovat jen třetí osoby, bez ohledu na skutečnost, že by těmito osobami byly osoby dítě milující, tedy rodiče či zákonní zástupci.⁵⁶

Je velice důležité posoudit, jak staré dítě je schopné vyjádřit svůj názor a v rámci řízení o osvojení vyslovit souhlas. I když *zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, stanovuje věk pro dítě, které může souhlas udělit je dvanáct let. Přičemž je nutné posoudit i jiné vlastnosti dítěte a nepohlížet pouze na jeho věk a že podmínku, kterou zákon stanovil, zcela splnil.

Dítě musí být především vybaveno potřebnou úrovní rozumové vyspělosti, aby bylo schopno pochopit obsah informace, učinit na jeho základě závěr, ten formulovat a srozumitelně světu sdělit. Určit hranici pro všechny děti jednotně je téměř vyloučeno, protože v rozumové vyspělosti dětí jsou velké rozdíly. Tyto rozdíly jsou ovlivněny genetickými předpoklady, které dítě dostalo od rodičů, podmínkami výchovy, rodinným zázemím, společenskými i politickými poměry, a individuálními charakteristikami každého jedince. Z tohoto důvodu stanovují různé státy světa odlišné hranice rozumové vyspělosti dítěte.⁵⁷

Z uvedeného je tedy zřejmé, že různé děti dosahují v různém věku odlišné rozumové a mravní vyspělosti. V každém konkrétním případě je tedy zapotřebí zkoumat, jaké rozumové a mravní úrovně konkrétní dítě je.

Na základě *ustanovení § 867 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, se má za to, že dítě starší 12 let je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit. Srovnatelnou formulaci s věkovou hranicí dvanácti let obsahuje také další právní předpis, kterým je *ustanovení § 8 odst. 3) zákona č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí*, s tím že orgán sociálně-

⁵⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milada; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol.; *Občanský zákoník: komentář*. Praha. 2014. 651 -652 s. ISBN 978-80-7400-503-9

⁵⁶ JUDr. KOVÁŘOVÁ, Daniela; *Rodinné listy, Participační práva dětí*, 9/2015, s.1-7 ISSN 1805-0824

⁵⁷ JUDr. KOVÁŘOVÁ, Daniela; *Rodinné listy, Participační práva dětí*, 9/2015, s.1-7 ISSN 1805-0824

právní ochrany dětí při své činnosti bere v úvahu přání a pocity dítěte s přihlédnutím jeho věku a vývoji tak, aby nedošlo k ohrožení nebo narušení jeho citového nebo psychického vývoje. Tato formulace je tedy přísnější a více zohledňuje stanovisko dítěte než obecná právní úprava obsažena v občanském zákoníku. Vzhledem k tomu, co bylo výše řečeno, je logické, proč zákonodárce zvolil k udělení souhlasu dítěte věk dvanácti let. Jelikož má za to, že dítě je schopné posoudit důsledky jeho souhlasu.

Jakmile osvojenec dosáhne věku 12 let je jeho souhlas s osvojením podmínkou, bez které nelze osvojení osvojit. Může také dojít ke komplikaci v průběhu osvojení, a to v případě, kdy osvojenec dosáhne věku 12 let, ještě před tím než rozsudek o osvojení nabude právní moci. S ohledem na skutečnost, že k osvojení dojde teprve právní mocí rozsudku, je nutné, aby ke dni právní moci osvojení byly splněny všechny hmotněprávní podmínky pro osvojení. V takovém případě bude nutné, aby po vydání rozhodnutí o osvojení, před tím, než toto rozhodnutí nabude právní moci, byl získán souhlas osvojenec. Bude tedy na soudu, aby rozhodl tak, kdy rozhodnutí nabude právní moci v době, kdy osvojenec nedosáhne věku 12 let. Soud by měl u osvojenec, který se blíží věku 12 let, posečkat s rozhodnutím o osvojení do jeho dosažení, pokud by se jednalo jen o pár dní nebo týdnů, aby se následně k němu mohl vyjádřit a udělit případný souhlas. Je možné dovozovat, že souhlas dítěte s osvojením má stejnou formu, jako souhlas rodiče dítěte, jelikož zákonodárce jeho udělení žádným způsobem nevymezuje. Osvojenec tedy učiní souhlas nebo nesouhlas osobním prohlášením vůči soudu.⁵⁸

Touto úpravou je víceméně zohledněno právo dítěte na spravedlivý proces, resp. jeho participační práva v obecné rovině. Na základě *Evropské úmluvy o výkonu práv dětí* je uvedeno v čl. 12, že smluvní strany této úmluvy budou prostřednictvím svých orgánů, podporovat rozvoj a výkon práv dětí. S tím, že v odst. 2) písm. d) je výslovně uvedeno, že mezi funkce těchto orgánů je třeba zjišťovat názory dětí a poskytovat jim příslušné informace. Tato úmluva, která byla přijata Českou republikou dne 25. ledna 1996, taktéž stanovuje právo dítěte být účastníkem řízení a s ohledem na procesní normu mu musí být dán prostor v soudním řízení.

⁵⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milada; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol.; *Občanský zákoník II. Rodinné právo: komentář*. Praha. 2014. 650 -651 s. ISBN 978-80-7400-503-9

7.3 Souhlas dítěte mladší dvanácti let

Dítě, které nedosáhlo věku 12 let, vyslovuje jeho jménem souhlas opatrovník, kterého mu jmenoval soud. Opatrovníkem je zpravidla jmenován orgán sociálně-právní ochrany dětí. Před udělením souhlasu opatrovník zjistí všechny rozhodné skutečnosti tak, aby se souhlas opíral o zjištění, že osvojení bude v souladu se zájmy dítěte. Pokud to je možné, zjistí soud názor osvojovaného dítěte i tehdy, když za něj souhlas vyslovuje opatrovník. Na vyjádření dítěte soud vezme soud zřetel s ohledem na stupeň duševního vývoje dítěte.⁵⁹

Pokud dítě nedosáhlo věku 12 let, není jeho souhlas vyžadován, ani není oprávněn tento souhlas popř. nesouhlas udělit. Podstatné je tady překročení věkové hranice, nikoli volní vyspělost osvojovaného dítěte. I kdyby byl osvojenec, který je mladší 12 let po duševní stránce vyspělejší než nezletilý starší 12 let, není přesto oprávněn samostatně souhlasit nebo nesouhlasit s osvojením. V takovém případě je na soudu, aby přihlédl k vyjádření dítěte a zároveň posoudil jeho stupeň duševního vývoje. V situaci, kdy osvojenec nemůže udělit souhlas nebo nesouhlas s osvojením pro nedostatek věku, dává toto vyjádření opatrovník dítěte. Opatrovník dává souhlas jménem osvojovaného, tedy dává takové vyjádření k osvojení, které získal od osvojovaného dítěte. Toto vyjádření musí být v souladu s takovými skutečnostmi, aby osvojení bylo v co největším zájmu dítěte. Opatrovník vysloví souhlas s osvojením tehdy, kdy na základě vyjádření osvojence, vyplývá, že osvojení je v jeho zájmu.

Opatrovník, který jedná jménem osvojence je opatrovníkem hmotněprávním, jelikož realizuje právo osvojovaného dítěte vyplývající z hmotného práva, a k tomuto hmotněprávnímu úkonu musí být opatrovník v usnesení, kterým bude jmenován, výslovně pověřen. *Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, výslovně konstatuje, že opatrovníkem je jmenován orgán sociálně-právní ochrany dětí. Stejně tak bude orgán sociálně-právní ochrany dětí v řízení ve věcech osvojení obvykle jmenován i kolizním opatrovníkem, aby chránil zájmy dítěte. V řízení o osvojení je vhodné, aby byl současně jmenován, jak kolizní opatrovník, tak hmotněprávní opatrovník pro vyslovení souhlasu nezletilého s osvojením. Jelikož má každý opatrovník jiná oprávnění a povinnosti vůči osvojení, musí usnesení o jmenování opatrovníkem obsahovat samostatné

⁵⁹ NOVOTNÝ, Petr; *Nový občanský zákoník, Rodinné právo*, 1.vyd.,Praha:Grada, 2014. 126s. ISBN 978-80-247-5167-2

ustanovení kolizním opatrovníkem a samostatné jmenování opatrovníkem pro souhlas s osvojením.⁶⁰

Autorka knihy Občanský zákoník II. Rodinné právo., Hrušáková Milada, vymezuje skutečnosti, které by měl opatrovník dítěte považovat za rozhodné, zda udělí souhlas nebo nesouhlas s osvojením, a to následovně: „*Opatrovník by při zjišťování okolností měl především zjišťovat, zda existuje blízká nebo i širší rodina, která by byla ochotna a schopna vykonávat péči o osvojovaného, neboť péče o dítě v jeho rodinném prostředí by mělo být přednostní před statusovou změnou. Dále by měl opatrovník zjišťovat okolnosti vážící se k osvojitelům a jejich vztahu k osvojovanému dítěti. Předtím, než jsou osvojitelé známi, by opatrovník souhlas dávat neměl, neboť nebude schopen zjistit relevantní okolnosti ohledně vhodnosti dítěte ve vztahu k právě budoucím osvojitelům. V neposlední řadě by měl opatrovník zjistit, zda je osvojované dítě vůbec osvojitelné, tedy zda existuje souhlas rodičů s osvojením nebo zda jsou naplněny podmínky pro osvojení bez souhlasu rodiče.*“ (20)

Je nutné, aby opatrovník situaci nezletilého dítěte, které má být osvojeno řádně prošetřil a popřípadě našel i jiné možnosti, než jeho osvojení. Z tohoto názoru jednoznačně vyplývá, že opatrovník má činit vše pro to, aby dítěti pomohl zajistit, co nejlepší budoucnost a jednat především v jeho zájmu. Opatrovník v tomto případě je jakousi „oporou“ pro osvojence. Předpokládám, že opatrovník by dítěti měl poskytnout veškeré informace o jeho situaci, o procesu osvojení, důsledků tohoto institutu.

Jak již bylo v této práci několikrát zmíněno, je nejdůležitější zájem dítěte. K zájmu dítěte se vyjádřil i Ústavní soud svým náležením sp.zn. IV ÚS 695/2000 ze dne 19.dubna 2001, takto: „*Dominantním ustanovením Úmluvy o právech dítěte je čl. 3, v jehož odstavci prvním se konstatuje, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnymi orgány.....Při interpretaci zájmu dítěte musí být brány v úvahu také čl. 5, 7, 8 a 9 Úmluvy, kladoucí důraz na práva rodičů, stejně jako na právo dítěte v zásadě nebyt odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, také tato ustanovení jsou s čl. 3 Úmluvy konformní, když např. čl. 9 odst. 1 se připouští možnost takového oddělení, je-li potřebné v zájmu dítěte. Jinými slovy, zájem dítěte jako přední*

⁶⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milada; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol.; *Občanský zákoník II. Rodinné právo: komentář*. Praha. 2014. 655-656 s. ISBN 978-80-7400-503-9

hledisko při jakékoli činnosti týkající se dětí podle čl. 3 reflektuje skutečnost, že jakkoli lze považovat za přirozené a žádoucí, aby dítě bylo vychovááno svými rodiči, nelze odhlédnout od toho, že i dítě samo je bytostí jedinečnou, nadanou nezczitelnými, nepromlčitelnými a nezrušitelnými základními právy a svobodami, tedy bytostí, které by se při jejím vývinu mělo dostat toho nejlepšího, totiž toho, aby výše uvedené atributy nezůstaly prázdnými slovy.“ (21)

Na dítě by mělo být hleděno, jako na osobu, jejíž práva jsou obzvláště chráněna, a to vzhledem k tomu, že není schopno si svůj zájem chránit samo. Dítě, i když není natolik rozumově vyspělé, jako dospělí člověk, mělo by se vždy v každé záležitosti, která se ho týká, získat jeho názor na danou záležitost a toto vyjádření brát v úvahu. I když dítě není plně svéprávné a nemůže tak samo o sobě rozhodovat, vždy by se mu měl umožnit prostor, aby si udělalo svůj úsudek o dané situaci. Ochrana nezletilému dítěti je zajištěna mnoha úmluvami, proto považuji za velice pozitivní skutečnost, že i občanský zákoník ve svých ustanoveních často vytyčuje ochranu zájmu dítěte a zajištění uplatnění jeho základních práv.

8. Řízení o osvojení

Kapitola řízení o osvojení bude rozdělena do dvou částí, a to na zprostředkování osvojení a řízení před soudem. V oddílu zprostředkování osvojení bude objasněno, v čem tento proces spočívá a jakým způsobem orgán sociálně-právní ochrany dětí jej provádí. Následně bude uveden obsah žádosti zájemců o osvojení, a jaké podmínky musí splnit, aby byli zařazeni do evidence žadatelů o osvojení. Taktéž budou zmíněny situace, kdy žádosti žadatelů o osvojení nemusí být vyhověno a jakým způsobem se tomuto zápornému stanovisku mohou žadatelé bránit.

Druhá část této kapitoly bude věnována již samotnému řízení o osvojení, a to před soudem. Budou vysvětleny jednotlivá dílčí řízení, jak v těchto řízeních soud postupuje a čím se od sebe liší. Obsahem druhé části je nutné uvést i zahájení řízení, jeho průběh, dokazování a jakou formou soud ve věci rozhoduje.

8.1 Zprostředkování osvojení

Zprostředkování osvojení představuje proces spočívající zejména ve vyhledávání dětí, kterým je nezbytné zajistit náhradní rodinnou péči a ve vyhledávání osob vhodných k tomu aby převzaly dítě do osvojení, a v odborné přípravě těchto osob. Na tomto procesu se podílejí orgány sociálně-právní ochrany dětí a nestátní subjekty tak, aby došlo ke zprostředkování osvojení v co nejkratší době, při respektování hlediska, že je nezbytné zajistit dítěti nové výchovné prostředí, které bude stabilní, dlouhodobé a kvalitní. Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou povinni zajišťovat všem dětem, které nemohou být v péči svých biologických rodičů, není pro ně vhodná jiná forma náhradní rodinné péče a splňují podmínku pobytu na území České republiky, zprostředkování osvojení.

Nestátní subjekty taktéž mohou vyhledávat vhodné osvojitele a rovněž děti, pro které je třeba zajistit náhradní rodinnou péči, pokud k těmto činnostem obdržely pověření, vydané na základě rozhodnutí krajského úřadu. Pověřené nestátní subjekty se mohou podílet na zprostředkování osvojení, které provádí orgány sociálně-právní ochrany dětí, a to tím, že dávají obecním úřadům obcí s rozšířenou působností a krajským úřadům podněty ke zprostředkování osvojení ve vztahu k dětem, které jsou v evidenci těchto úřadů.⁶¹

⁶¹ MACELA, Miloslav; Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2015. 259 -261 s. ISBN 978- 80-7478-727-0

Vyhledávání osvojitelů a osvojenců je přitom obecným předpokladem zprostředkování osvojení, nikoli zprostředkováním samotným, jedná se pouze o veřejnoprávní podmínku pro možnost vlastního zprostředkování. *Zákon č. 359/199 Sb., zákon sociálně-právní ochrany dětí* nečiní podstatný rozdíl mezi zprostředkováním osvojení a zprostředkováním pěstounství, kdy osvojení klade dokonce na první místo. Poměrně dlouhou dobu se ústavní výchova vedle osvojení pokládala za jedinou formu náhradní výchovy dětí, z nichž současně vyplývala preference osvojení, jako ideální forma náhradní rodinná péče, před všemi ostatními.⁶²

Existují ovšem situace, kdy ze zákona neprovádí orgán sociálně právní ochrany dětí zprostředkování osvojení, tudíž nemá pravomoc k vyhledání vhodné náhradní rodiny pro konkrétní dítě. Jedná se o případy přímého osvojení, kdy rodiče dítěte přivolí k jeho osvojení předem ve vztahu k určité osobě. V tomto případě posuzování osvojitelů dítěte probíhá během soudního řízení, které bylo zahájeno na návrh budoucích osvojitelů. Dále pokud podal návrh manžel rodiče dítěte nebo pozůstalý manžel po rodiči nebo pokud podal návrh příbuzný dítěte či jiná jemu blízká osoba, u které není vyloučeno osvojení dítěte.⁶³

Orgány sociálně-právní ochrany dětí poskytují zprostředkování osvojení bezplatně, kdy náklady na výkon sociálně-právní ochrany dětí nese stát. K této zásadě je třeba připomenout *ustanovení § 798 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, které stanovuje, že z činnosti související se zprostředkováním osvojení nesmí nikdo získat nepatřičný zisk. Uvedené ustanovení občanského zákoníku pouze reflektuje obsah mezinárodních smluv, které jsou pro Českou republiku závazné a které obsahují obdobná ustanovení. Konkrétně je možné pro srovnání uvést *čl. 15 Evropské úmluvy o osvojení dětí*, která zavazuje smluvní státy přijmout opatření, které zabrání jakémukoliv nenáležitému finančnímu prospěchu plynoucímu ze vzdání se dítěte pro účely osvojení. Z výše uvedeného tedy jasně vyplývá, že orgány sociálně-právní ochrany dětí, ani spolupracující pověřené osoby k výkonu sociálně-právní ochrany dětí nemohou za svoji činnost požadovat žádné odměny nebo náhrady.

Je důležité zmínit i *ustanovení § 19a odst. 2) zákona č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí*, který přímo zakazuje, aby jakékoli jiné

⁶² KŘÍSTEK, Adam; *Osvojení dětí. Úplná adopce v českém právu*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, 56-58 s. ISBN 978-80-7552-022-7

⁶³ BUBLEOVÁ, Věduna; *Základní informace o osvojení (adopci)*. 3. vyd., Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o.s., 2014. 24 s. ISBN 978-80-87455-18-0

subjekty, než jsou příslušné orgány sociálně právní ochrany dětí, ať už by se jednalo o fyzické osoby, právnické osoby, nebo jiné státní orgány, prováděly výběr zájemců vhodných stát se osvojiteli konkrétního dítěte a zprostředkovaly osobní seznámení těchto zájemců o osvojení s dítětem. Porušení tohoto zákazu může být sankcionováno uložením pokuty až do výše 200 000,-Kč v souladu s ustanovením § 59 odst. 1) písm. c) a § 59f odst. 2) písm. b) zákona č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí, podle kterých se dopustí fyzická osoba přestupku nebo právnická osoba tzv. jiného správního deliktu tím, že neoprávněně zprostředkuje osvojení nebo pěstounskou péči v rozporu s ustanovením § 19a odst. 2) zákona č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně právní ochraně dětí.⁶⁴

Autor knihy Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem, Macela Miloslav, uvádí k neoprávněnému zprostředkování osvojení své stanovisko: „Obecně je možno označit za nepřijatelné, aby nestátní subjekty, byť by se jednalo o osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany dětí, vytvářely paralelní systém zprostředkování náhradní rodinné péče vedle systému zprostředkování realizovaného orgány sociálně-právní ochrany dětí. Zákon předpokládá, že pověřené nestátní subjekty budou co nejtěsněji spolupracovat s orgány sociálně-právní ochrany dětí při hledání vhodné osvojitelské nebo pěstounské rodiny pro děti, jimž je nezbytné zajistit náhradní rodinnou péči. Zákon sice počítá s významným zapojením pověřených nestátních subjektů do procesu zprostředkování osvojení a pěstounské péče, avšak odpovědnost za fungování systému zprostředkování náhradní rodinné péče svěřuje do rukou příslušných orgánů sociálně-právní ochrany dětí, včetně výběru určitých osob jako vhodných osvojitelů nebo pěstounů pro konkrétní dítě. Nestátní subjekty proto nemohou zasahovat do výlučné pravomoci orgánů sociálně-právní ochrany dětí při zprostředkování náhradní rodinné péče a vykonávat činnost, kterou ze zákona vykonávat nesmí.“ (14)

Měla by být zachována určitá garance práv orgánu sociálně-právní ochrany dětí, jelikož jeho pravomoci a činnosti, které vedou k zajištění zájmu a blaha dítěte, ochrany rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči jsou stanovena výlučně zákonem č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Stát měl tedy zájem na tom, aby tento orgán tuto činnost výlučně prováděl a mohl pouze přijmout pomoci od nestátních

⁶⁴ MACELA, Miloslav; Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, 1.vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2015. 263 s. ISBN 978- 80-7478-727-0

subjektů. Žádná nestátní instituce by neměla zasahovat do pravomoci orgánů, které k provádění určité činnosti byly pověřeny státem. Z těchto důvodů jsou postupy orgánu sociálně-právní ochrany dětí závazné a vždy se opírají o zákonnou úpravu. Jelikož orgán sociálně-právní ochrany dětí je institucí, která garantuje ochranu rodičům a dětem, mělo by k jeho významu a postavení být hleděno s určitým respektem.

8.1.1 Podání žádosti zájemců o osvojení

Žadatelé o osvojení si musí nejprve podat žádost o zařazení do evidence žadatelů⁶⁵ o zprostředkování osvojení na sociálním odboru obce s rozšířenou působností, a to v místě trvalého bydliště žadatelů nebo místo, kde se obvykle zdržují. Tato žádost je tedy k dispozici na obecním úřadě obce s rozšířenou působností nebo je volně přístupný na internetu, a to na stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí. Sociální pracovník, který má náhradní rodinnou péči na starost, probere se zájemci o osvojení jejich situaci a poskytne jim veškeré informace, které se zprostředkování osvojení týkají. Při podání žádosti, nemohou být zájemci o osvojení pracovníci obecního úřadu obce s rozšířenou působností odmítnuti, jelikož mají zájemci vždy právo na vydání rozhodnutí a odůvodnění jeho zamítnutí.⁶⁶

K samotné žádosti o zařazení do evidence žadatelů, musí zájemci o osvojení vyplnit i dotazník.⁶⁷ Tento dotazník obsahuje nejprve osobní údaje zájemců, své zkušenosti s péčí o děti, svůj zdravotní stav, údaje o dětech, pokud nějaké mají, dále svou finanční situaci, údaje o své domácnosti a v závěru tohoto dotazníku také představy o osvojovaném dítěti. Po shromáždění všech zákonem požadovaných dokladů k podání žádosti sociální pracovník založí žadateli vlastní spis. Tato spisová dokumentace musí vždy obsahovat:

- a) samotnou žádost, v níž jsou uvedeny osobní údaje zájemců o osvojení, jimiž jsou jména, příjmení, datum narození a místo trvalého pobytu
- b) vyplněný dotazník zájemců o osvojení
- c) doklad o státním občanství nebo povolení k trvalému pobytu nebo ohlášení pobytu na území České republiky po dobu nejméně 365 dnů
- d) opis z evidence Rejstříků trestů, o který požádá sám sociální pracovník

⁶⁵ Příloha č. 1

⁶⁶ BUBLEOVÁ, Věduna; *Základní informace o osvojení (adopci)*. 3.vyd.,Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o.s., 2014. 24 s. ISBN 978-80-87455-18-0

⁶⁷ Příloha č. 2

- e) zpráva o zdravotním stavu zájemců o osvojení, která je vydána praktickým lékařem žadatelů
- f) údaje o ekonomických poměrech zájemců o osvojení, např. jde o potvrzení zaměstnavatele o příjmu žadatelů
- g) údaje o sociálních poměrech zájemců o osvojení, kdy sociální pracovník obecního úřadu obce s rozšířenou působností navštíví domácnost žadatelů a promluví s nimi o jejich záměru stát se osvojiteli, o představách náhradního rodičovství a o dítěti, kterého by chtěli do rodiny přijmout
- h) písemný souhlas s účastí na přípravě zájemců o osvojení k přijetí dítěte do rodiny
- i) stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností k žádosti o osvojení
- j) písemný souhlas zájemců o osvojení s tím, že orgán sociálně-právní ochrany dětí zprostředkující osvojení je oprávněn zjišťovat údaje potřebné ke zprostředkování, zejména o tom, zda způsobem života budou žadatelé zajišťovat pro dítě vhodné výchovné prostředí a dále, že je tento orgán oprávněn kdykoliv zjistit, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností uvedených ve spisové dokumentaci

Žádost je třeba vyplnit úplně, tzv. označit o jakou formu náhradní rodinné péče mají žadatelé zájem, dále je nutné vyplnit osobní i kontaktní údaje a v neposlední řadě jej musí podepsat, oba žadatelé společně. V praxi často dochází i k poskytnutí fotografií zájemců o osvojení, které slouží pro lepší celkovou představu žadatelů. Sociální pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí je taktéž oprávněn zjišťovat, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností pro zprostředkování náhradní rodinné péče uvedených ve spisové dokumentaci. Místně příslušný sociální pracovník má dohlížet na to, aby údaje uvedené ve spisové dokumentaci byly aktuální, případně jejich aktualizaci zjišťovat. Pokud nějakou změnu i v průběhu správního řízení zjistí, je povinen ji nahlásit krajskému úřadu, který v danou dobu spisovou dokumentaci vede.⁶⁸

K zajišťování aktuálních informací, které jsou obsaženy ve spisové dokumentaci, uvádí autorka knihy *Náhradní rodinné péče*, Nožířová Jana, situace ke kterým v praxi obvykle dochází: „*Sociální pracovníce bývají na městských úřadech, či magistrátech, obvykle přetížené. Na jednu sociální pracovníci připadá*

⁶⁸ *Průvodce pro zájemce o náhradní rodinnou péči a osvojení: (v souvislosti s účinností nového občanského zákoníku)* Krajský úřad, Ostrava: Moravskoslezský kraj, c2014. 5 s. ISBN 978-80-87503-65-2

velké množství klientů a zároveň spisová dokumentace obsahuje velké množství údajů. Je proto obtížné mít aktuální údaje tam, kde se žadatelé např. odstěhují, změni zaměstnání a tuto změnu nenahlásí orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Je na žadatelích samotných, aby byli iniciativní a aby se sociální pracovníci spolupracovali. Mnohdy tak ukážou svou schopnost spolupracovat s institucemi a s odborníky. Tato schopnost je totiž pro fungování náhradní rodinné péče absolutně nezbytná.“ (3)

Vzhledem k výše uvedenému, zastávám stejný názor jako uvedená autorka, jelikož zájemci o osvojení by měli se sociální pracovníci, která s nimi žádost o osvojení vyřizovala i nadále spolupracovat. Každá dospělá osoba, která má smluvní vztah s jakoukoliv institucí, ať už se jedná o banku, pojišťovnu apod. jim taktéž poskytuje aktuální informace o své osobě. Z tohoto důvodu, by tuto povinnost měli zachovat i k orgánu sociálně-právní ochrany dětí a být v tomto ohledu odpovědnější.

K obsahu žádosti je třeba objasnit smysl bodu h), kdy se jedná o tzv. přípravu fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny. Tato povinnost vyplývá přímo ze zákona č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně právní ochrany dětí a bez absolvování tohoto kurzu nelze žadatele zařadit do evidence osob vhodných stát se osvojiteli. Tyto kurzy mají zájemce o osvojení připravit na specifické situace, vyplývající z přijetí dítěte do rodiny. Na přípravných kurzech se pracuje se skupinovou dynamikou. Žadatelé získávají nová přátelství, nové vazby, které jsou často dodržovány i po přijetí dítěte do rodiny. V dnešní době je tento kurz povinný především pro tzv. prvožadatele, tedy zájemce, kteří poprvé žádají o osvojení dítěte. V některých krajích bývají přípravné kurzy i pro tzv. druhožadatele, tedy pro zájemce, kteří s osvojením dítěte mají již zkušenosti. Tyto kurzy jsou zpravidla kratší a jsou více zaměřeny na vytvoření sourozeneckých vazeb a na upevnění rodinné konstelace. Žadatelé pozitivně hodnotí navázání vazeb, i zpětnou reflexi na první zprostředkování náhradní rodinné péče. Zároveň si zájemci o osvojení více uvědomí, jak jejich stávající rodinný systém může být křehký, a více je to vede k ochraně prvního přijatého dítěte.⁶⁹

Správní řízení o zařazení žadatelů do evidence osob vhodných stát se osvojiteli se zahajuje na základě písemné žádosti, která se podává u obecního úřadu obce s rozšířenou působností, kdy tato žádost je blíže specifikována v předchozích odstavcích této podkapitoly. S ohledem na tuto skutečnost je třeba

⁶⁹ NOŽÍŘOVÁ, Jana; *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012. 47-48 s. ISBN 978-80-8613191-7

respektovat správní řád, a proto již obecní úřad obce s rozšířenou působností musí založit správní spis k podané žádosti, který se po shromáždění všech potřebných podkladů postupuje v kopii krajskému úřadu. Krajský úřad pokračuje dále ve správním řízení, které bylo zahájeno u obecního úřadu obce s rozšířenou působností, založí nový správní spis a vloží do něj kopii postoupeného správního spisu obecního úřadu obce s rozšířenou působností.⁷⁰

Správní řízení vede ke správnímu rozhodnutí, nezbytné ovšem je správní dokazování. Krajský úřad se věnuje zprostředkování takového osvojení, kde nejsou konkrétní žadatelé ke konkrétnímu dítěti, ale jedná se o osvojení anonymní. V okamžiku, kdy obdrží krajský úřad spisovou dokumentaci žadatelů, zahájí tzv. odborné posouzení žadatelů.

8.1.2 Posuzování zájemců o osvojení

Krajský úřad nebo Magistrát hl. města Prahy, který vytváří evidenci dětí a evidenci žadatelů, posuzuje vhodnost žadatelů a rozhoduje o zařazení žadatele o zařazení žadatele o osvojení do této evidence. Odborné posouzení se týká i manžela, partnera či jiné osoby tvořící s žadatelem společnou domácnost. Pokud jsou v rodině žadatele i nezletilé děti, vztahuje se na ně i část psychologického odborného posouzení. U dětí, které se nacházejí ve společné domácnosti s žadatelem, se posuzuje úroveň jejich tělesného a duševního vývoje, včetně specifických potřeb a nároků.⁷¹

Posouzení bezúhonnosti žadatelů je prvním krokem krajského úřadu a provádí se na základě informací uvedených v opisu rejstříku trestů žadatele. Za bezúhonného se pro účely náhradní rodinné péče považuje osoba, která nebyla pravomocně odsouzena pro trestný čin, který směřoval proti životu, zdraví, svobodě, lidské důstojnosti, mravnímu vývoji nebo jmění dítěte nebo jiný trestný čin, jehož spáchání může mít vliv na způsobilost žadatele k řádné výchově dítěte.

U žadatelů se posuzuje jejich zdravotní stav, kdy toto posouzení provádí lékařka krajského úřadu na základě dotazníků, které vyplnil žadatel a jeho ošetřující lékař. V případě nejasností si může krajský úřad vyžádat zdravotní dokumentaci ošetřujících lékařů. Při zdravotním posouzení lékařka hodnotí, zda

⁷⁰ MACELA, Miloslav; *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2015. 268 s. ISBN 978- 80-7478-727-0

⁷¹ BUBLEOVÁ, Věduna; *Základní informace o osvojení (adopci)*. 3. vyd., Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o.s., 2014. 26 s. ISBN 978-80-87455-18-0

zdravotní stav žadatelů z hlediska duševního, tělesného a smyslového nebrání v dlouhodobé péči o dítě nebo ji nějakým způsobem neomezuje.

Dále je posuzován trvalý pobyt žadatelů a majetkové a bytové poměry žadatelů. Rodiny by totiž měly být schopny vytvořit stabilní zázemí dítěti odpovídající jeho potřebám. Také je zkoumána účast zájemců o osvojení na odborné přípravě přijetí dítěte do rodiny, a to v rozsahu minimálně 48 hodin.

Poslední částí je psychologické posouzení žadatelů, které provádí příspěvková organizace kraje, Centrum psychologické pomoci, p. o., která má s krajským úřadem k tomuto účelu uzavřenou smlouvu. Další možností je posouzení psychology, kteří jsou zaměstnanci krajského úřadu. Výhodou těchto psychologů je, že mají bezproblémový přístup ke spisové dokumentaci žadatelů o osvojení. Pro účely psychologického posouzení, se posuzuje osobnost žadatele, jeho psychický stav, předpoklady pro výchovu dětí, motivace, která vedla žadatele k podání žádosti. Dále se posuzují vztahy v rodině a blízkém okolí, stabilita manželského vztahu ale i etnické, náboženské, sociální a kulturní prostředí včetně ekonomických poměrů, popřípadě další skutečnosti rozhodné pro zařazení do evidence. Součástí psychologického posouzení je dále zhodnocení přípravy žadatelů k přijetí dítěte do rodiny. K psychologickému posouzení využívají psychologové různé metody, např. rozhovor se žadateli, psychotesty, pozorování chování žadatelů.⁷²

Absolvování psychologického posouzení je jednou z nezbytných podmínek pro zařazení žadatelů do evidence osob stát se osvojiteli. Závěr psychologického posouzení žadatelů je jedním ze stěžejních materiálů pro vydání rozhodnutí o zařazení či nezařazení žadatelů do evidence osob stát se vhodnými osvojiteli. Autor knihy *Osvojení a pěstounská péče Matějček Zdeněk*, přibližuje psychologické posouzení žadatelů takto: „*Budete pozváni k psychologickému posouzení , v němž budou shrnuty zkušenosti vašeho života, vaše dětství, vaše manželství, jeho stabilita, vaše vlastnosti, rodičovské postoje, důvody, které vás vedou k přijetí dítěte apod.*“ (22)

Zájemce o osvojení je tedy podroben takovému posouzení, kdy musí shrnout svůj dosavadní život, aby krajský úřad mohl následně vyhodnotit, zda jeho způsob života odpovídá potřebám výchovy dítěte. Žadatelé by proto měli být k sociálnímu pracovníkovi, co nejvíce upřímní, žádné skutečnosti nezkrášlovat

⁷² *Průvodce pro zájemce o náhradní rodinnou péči a osvojení: (v souvislosti s účinností nového občanského zákoníku)* Krajský úřad, Ostrava: Moravskoslezský kraj, c2014. 7 s. ISBN 978-80-87503-65-2

nebo dokonce zamlčovat. A to z toho důvodu, že jde zejména o blaho dítěte a posouzení, zda konkrétní žadatelé jsou vhodnými budoucími osvojiteli.

Za zajímavou lze považovat skutečnost, že se většinou jedná o posouzení páru, nikoliv psychologické vyšetření jednotlivců. Velmi často nebývá akceptováno, aby žadatel si přinesl vlastní psychologické posouzení, které bývá často vyhotoveno soukromým psychologem. Takový psycholog se zejména zaměřuje na osobnost klienta a vhodnost žadatele pro rodičovství obecně, nikoliv pro rodičovství náhradní. Z tohoto důvodu lze považovat soukromé psychologické posouzení v naprosté většině případů za nedostatečné a neúplné. Mnohdy je to způsobeno nedostatečnou znalostí psychologů o systému sociálně-právní ochrany dětí. Psycholog tedy posuzuje vhodnost žadatelů o osvojení, ale v žádném případě nerozhoduje o zprostředkování osvojení dítěte. O zprostředkování náhradní rodinné péče rozhoduje poradní sbor, kdy psycholog může nebo nemusí být členem. Pokud členem je, jeho hlas je jedním z mnoha dalších hlasů odborníků. Pokud členem není, zpravidla se poradních sborů zúčastňuje, avšak jeho funkce je zde zcela informativní, kdy na vyžádání poradního sboru je povinen doplnit informace o žadatelích, případně žadatele představí apod.⁷³

8.1.3 Evidence zájemců o osvojení

Výsledky odborného posouzení jsou stěžejním podkladem pro následné rozhodnutí krajského úřadu o tom, zda žadatele zařadí do evidence žadatelů pro účely zprostředkování náhradní rodinné péče nebo naopak žádost žadatelů o zařazení do evidence zamítne. Odborné posouzení žadatelů může být v úplném nebo částečném provedeno opětovně i v době, kdy je žadatel o zprostředkování osvojení již zařazen v evidenci krajského úřadu. V takovém případě pak závěry z nového odborného posouzení mohou vyústit ve výběr žadatele jako vhodného osvojitele pro určité dítě, anebo naopak mohou být důvodem pro rozhodnutí krajského úřadu o přerušování zprostředkování náhradní rodinné péče nebo dokonce o vyřazení žadatele z evidence.⁷⁴

Pokud krajský úřad na základě odborného posouzení zhodnotí, že žadatele do evidence nezařadí, vyzve žadatele k seznámení s podklady pro vydání rozhodnutí. Žadatel se může vyjádřit k tomu, s čím nesouhlasí, popřípadě může doložit nové skutečnosti, nahlédnout do své spisové dokumentace. Poté krajský

⁷³ NOŽÍŘOVÁ, Jana; *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012. 54-55s ISBN 978-80-8613191-7

⁷⁴ MACELA, Miloslav; *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*, 1.vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2015. 325 s. ISBN 978- 80-7478-727-0

úřad vydá rozhodnutí, v němž jsou mimo jiné uvedeny důvody, které vedly k zamítnutí žádosti o zařazení do evidence žadatelů. Proces náhradní rodinné péče podléhá převážné míře správnímu řízení. Zařazení či nezařazení žadatelů do evidence je uskutečněno správním rozhodnutím. Toto rozhodnutí se doručuje každému žadateli zvlášť, a to přímo do vlastních rukou. V okamžiku, kdy krajský úřad na základě odborného posouzení rozhodne o zařazení žadatelů do evidence, nabývá toto rozhodnutí právní moci patnáctým dnem od jeho oznámení žadatelům. Krajský úřad má taktéž povinnost oznámit zařazení žadatelů do evidence obci s rozšířenou působností, a to do patnácti dnů.⁷⁵

Jelikož se jedná o rozhodování v režimu správního řízení, znamená to, že pokud žadatelé s výsledkem rozhodnutí nesouhlasí, mohou podat odvolání, o kterém bude rozhodovat ministerstvo práce a sociálních věcí. Žadatelé se mohou odvolat do patnácti dnů ode dne oznámení rozhodnutí, kdy odvolání se podává na krajském úřadě. Ministerstvo práce a sociálních věcí je oprávněno provést nové odborné posouzení žadatelů, které ovšem nemusí provést v celém rozsahu. Ministerstvo práce a sociálních věcí je povinno přezkoumat napadené rozhodnutí jen v rozsahu námitek uplatněných odvolatelem, ledaže veřejný zájem vyžaduje přezkoumání napadeného rozhodnutí v širším rozsahu. Pro účely rozhodnutí o podaném odvolání je tak možné provést např. pouze nové psychologické vyšetření žadatele nebo nové posouzení zdravotního stavu žadatele, pokud žadatel v odvolání uvádí, že nesouhlasí právě se závěry psychologického posouzení nebo posouzení zdravotního stavu ze strany prvostupňového krajského úřadu. O odvolání žadatelů ministerstvo práce a sociálních věcí rozhodne tak, že mu vyhoví nebo jej zamítne. Proti tomuto rozhodnutí se nelze již dále odvolat.⁷⁶

Nejvyšší správní soud vydal rozsudek sp. zn. 4 Ads 12/2015-46 ze dne 20. března 2015 se vyjádřil k nezařazení žadatele do evidence takto: *„Nezařazením stěžovatelky do této veřejnoprávní evidence jsou její šance na osvojení dítěte snižené, neřkuli vyloučené, neboť osvojení je zásadně možné poté, co bylo zprostředkováno orgány sociálně-právní ochrany dětí, protože výjimky jsou možné pouze v taxativně uvedených případech – srov. §20 odst. 3 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. O to větší musí být zájem na soudním přezkumu takového správního aktu.....Pokud by totiž bylo tzv. „osvojení přímé“ bez*

⁷⁵ *Průvodce pro zájemce o náhradní rodinnou péči a osvojení: (v souvislosti s účinností nového občanského zákoníku)* Krajský úřad, Ostrava: Moravskoslezský kraj, c2014. 9 s. ISBN 978-80-87503-65-2

⁷⁶ MACELA, Miloslav; *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*, 1.vyd., Praha:Wolters Kluwer, 2015. 333-334 s. ISBN 978- 80-7478-727-0

nutnosti zprostředkování natolik časté a běžné, není Nejvyššímu správnímu soudu zřejmé, proč by zákon o sociálně-právní ochraně dětí stanovil, že osvojení má být zásadně zprostředkováno, tedy za ingerence orgánů veřejné správy. Nejvyšší správní soud je přitom přesvědčen, že tento úkon správního orgánu musí být pod soudní kontrolou, jelikož se v dané věci nejedná o přímou ingerenci orgánu veřejné moci do soukromoprávního vztahu, jakým by např. bylo rozhodnutí o osvojení nebo svěřené dítěte do pěstounské péče, je na místě dovodit, že rozhodnutí o zařazení osoby do evidence žadatelů vhodných ke zprostředkování osvojení je přezkoumatelné správními soudy dle s.ř.s.“ (23)

Na základě výše uvedeného stanoviska Nejvyššího správního soudu, lze dovodit, jaké následky pro žadatele přináší nevyhovění jejich žádosti o zařazení do evidence žadatelů o osvojení. Je nutné k tomuto rozhodnutí přistupovat s náležitou opatrností, podrobně zvážit všechny rozhodné skutečnosti, které jsou k tíži nebo naopak ku prospěchu žadatelů. Jedná se v případě nevyhovění jejich žádosti o výrazný zásah do jejich práv. Proto považují za nutné, aby rozhodnutí krajského úřadu v neprospěch žadatelů bylo opřeno o důležité a závažné skutečnosti, které nepřipouští možnost osvojení dítěte těmto žadatelům. Na základě této opatrnosti při rozhodování krajských úřadů by nedocházelo ke značným průtahům v rámci zprostředkování osvojení, kdy žadatelé se odvolávají proti tomuto rozhodnutí a mohou dojít i k podání kasační stížnosti, jako ve výše uvedené věci, jen proto, aby se dovolali svého práva.

8.2 Řízení před soudem

Kdy žadatelé o osvojení projdou všemi fázemi zprostředkování osvojení, které byly uvedeny výše, tak následuje období očekávání. Toto období představuje situaci, kdy zájemci o osvojení čekají, kdy budou vybráni, jako vhodní osvojitelé k dítěti. Období očekávání může trvat různě dlouhou, protože je nutné mít a paměti, že vždy jsou vybíráni vhodní žadatelé k dítěti, nikoli naopak. Děti, pro které je třeba zprostředkovat osvojení, jsou vedeny v evidenci krajského úřadu. Pokud se pro tyto děti podaří najít osoby, které jsou vhodné stát se osvojiteli, oznámí tuto skutečnost žadatelům krajský úřad písemně, jde tedy o tzv. oznámení o vhodnosti stát se osvojitelem. Na základě tohoto oznámení má žadatel právo seznámit se osobně s dítětem. Následně do třiceti dnů od dne obdržení oznámení, že jsou žadatelé vhodnými osvojiteli, mohou podat návrh k soudu na předání dítěte do péče budoucího osvojitele. S vypracováním návrhu je

nápomocna sociální pracovník obecního úřadu obce s rozšířenou působností. O osvojení dítěte pak rozhoduje soud.⁷⁷

Jak bylo již zmíněno v předchozím odstavci, jedná se o řízení návrhové, které je zahájeno na návrh budoucích osvojitelů. Z povahy věci jde o řízení nesporné, které je ovládáno zásadou vyšetřovací. O osvojení rozhoduje soud rozsudkem, který má konstitutivní povahu a působí ex nunc. Řízení ve věcech osvojení je osvobozeno od soudních poplatků.⁷⁸

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník s účinností od 1. 1. 2015 vnesl do rodinných předpisů řadu zásadních změn. Rozšířila se významně hmotněprávní oblast-předmět řízení, v nichž se účastníci rodinněprávních vztahů mohou, popř. musí dovolávat rozhodnutí soudu. Počet projednávaných věcí vzrostl zhruba o 30 %, zvýšila se současně pracnost projednávaných věcí a jejich náročnost. Co se týká procesní a hmotněprávní úpravy osvojení, u tohoto institutu se výrazně posílila úloha soudu, neboť soud projednává a rozhoduje i ty oblasti, k jejich rozhodování byly dříve příslušné orgány sociálně-právní ochrany dětí, tedy orgány správní. Do 31. prosince 2013 bylo vyžadováno jedno, maximálně dvě rozhodnutí vedoucí k meritornímu osvojení, nyní soud vydává průměrně čtyři rozhodnutí, v určitých případech i sedm rozhodnutí, v důsledku čehož došlo k prodloužení celého procesu. Ve věcech rodinněprávních by měli rozhodovat soudci s profesními a životními zkušenostmi. Je nutno vzít v úvahu, že se jedná o oblast pro účastníky řízení velmi citlivou a s tím související jejich vlastní postoje a intenzivní prožívání celého řízení. Od soudce je tedy vyžadováno na jedné straně vyšší míry empatie, na straně druhé schopnost důrazně vést proces tak, aby směřoval k včasnému rozhodnutí.⁷⁹

Za řízení ve věcech osvojení se pokládá dle *ustanovení § 427 zákona č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních*, prohlášení o udělení souhlasu rodiče k osvojení, předání dítěte do péče před osvojením, určení, zda je třeba souhlasu rodičů k osvojení, o návrhu rodičů na vydání dítěte, řízení o vlastním osvojení, řízení o utajení osvojení a o nařízení dohledu nad úspěšností osvojení. Pokud bychom tato dílčí řízení pokládali za navzájem nezávislá a nepropojená řízení, tak jejich výsledkem je rozhodnutí ve věci samé.

⁷⁷ *Průvodce pro zájemce o náhradní rodinnou péči a osvojení: (v souvislosti s účinností nového občanského zákoníku)* Krajský úřad, Ostrava: Moravskoslezský kraj, c2014. 10-11 s. ISBN 978-80-87503-65-2

⁷⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milada; KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka; WESTPHALOVÁ Lenka a kol.; *Rodinné právo*. Praha, 2015. 167 s. ISBN 978-80-7400-552-7

⁷⁹ *Rodinné listy, Sdružení soudců se vyjadřuje*, 11-12/2014, s.48-49 ISSN 1805-0824

Ustanovení § 19 zákona č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních přitom sděluje, že k projednání ve věci samé soud musí nařídít jednání. Rozklad procesu osvojení do několika dílčích řízení by znamenal, že pro projednání každého z nich by mohl být místně příslušný jiný soud, a to vždy podle aktuálního bydliště osvojence v okamžiku zahájení každého jednotlivého separátního řízení. Tato skutečnost ovšem neznamená, že tato řízení se konají mimo rámec vlastního řízení o osvojení. Tak je tomu jen tehdy, když to stanoví výslovně zákon, nebo je-li řízení o osvojení pravomocně skončeno, a proto již není možné konat dílčí řízení v rámci vlastního řízení o osvojení.⁸⁰

8.2.1 Souhlas rodiče s osvojením v rámci řízení

Koncepce právní úpravy jasně naznačuje, že má být řízení chápáno, jako jeden celek. Ovšem řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů k osvojení, musí pobíhat vždy odděleně od ostatních otázek, které jsou součástí řízení ve věcech osvojení. Řízení, jehož cílem je vymežit, zda je třeba souhlasu rodiče dítěte k jeho osvojení, či nikoli, bývá také označováno jako „řízení o osvojitelnosti“. Toto označení signifikuje, že cílem řízení je vymežit právní volnost dítěte, které má být osvojeno, resp. jeho závislost na vyslovení souhlasu rodičem. Řízení o prohlášení souhlasu rodiče dítěte má specifickou povahu, která spočívá v jeho relativní samostatnosti. Ta se projevuje především v odlišném okruhu účastníků řízení.⁸¹

Soud rozhoduje, zda je třeba souhlasu rodičů s osvojením ve zvláštním řízení. To znamená, že spis, který je o tomto řízení veden, se vede odděleně od spisu osvojení, dokazování je prováděno odděleně, i když není zřejmě vyloučeno, aby soud rozhodující o tom, zda k osvojení je třeba souhlasu rodiče, využil listinných důkazních prostředků, které jsou shromážděny ve spise řízení o osvojení, musí je však k důkazu znovu konstatovat. Výslechy svědků a účastníků musí být provedeny znovu, jinak by byla porušena zásada bezprostřednosti. Dokazování v tomto řízení je prováděno za účelem zjištění rozhodných skutečností, o tom, zda souhlasu rodiče s osvojením je, nebo není třeba, má být provedeno nezávisle na vlastním řízení o osvojení. I když toto řízení ovládáno zásadou vyšetřovací, soud po provedení dostupných důkazů nemusí dojít k jasnému závěru, že souhlasu rodiče není třeba. Za takových okolností návrh na

⁸⁰SVOBODA, Karel; *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014. 78-79s. ISBN 978-80-7478-512-2

⁸¹ŠÍNOVÁ, Renáta; PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*, 1. vyd., Praha: C.H.Beck, 2015. 212-214s. ISBN 978-80-7400-594-7

určení, že souhlasu rodiče není třeba, zamítne. Z návrhu na určení, že souhlasu rodiče s osvojením není třeba, musí být patrné, z jakých skutkových důvodů na straně rodiče dítěte je činěn.⁸²

Prohlášení rodiče o souhlasu s osvojením dítěte lze nepochybně zařadit mezi nejzávažnější právní jednání, jaká lze učinit. Zákonodárce proto věnuje tomuto prohlášení zvýšenou pozornost také v procesním právu. Rodič musí být nejprve poučen o podstatě a důsledcích takového souhlasu s osvojením, o podstatě osvojení a o podmínkách odvolání tohoto souhlasu s osvojením. Teprve po tomto poučení může rodič prohlášení učinit. Soud tedy přijímá prohlášení o udělení souhlasu rodiče dítěte nebo naopak jeho odvolání, kdy přijetí takového prohlášení je povinen každý okresní soud. Přijetí prohlášení nemusí činit soudce, ale může jim pověřit i např. justičního čekatele nebo asistenta soudce. Pokud i po všech povinných poučení, rodič trvá na udělení souhlasu s osvojením, přijme soud toto prohlášení do protokolu a tento protokol rodič podepíše. Protokol následně soud, u kterého prohlášení bylo učiněno, zašle soudu příslušnému k řízení ve věcech k osvojení nezletilého, vůči němuž byl souhlas s osvojením udělen. Pokud prozatím u tohoto soudu nebylo řízení zahájeno, učiní soud orgánu sociálně-právní ochrany dětí oznámení o tom, že byl udělen souhlas s osvojením. Není-li možné příslušnost soudu určit, oznámí soud udělení souhlasu orgánu sociálně-právní ochrany dětí ve svém obvodu. Rozhodnutí soudu určující, že k osvojení dítěte není třeba souhlasu rodičů, je závažným zásahem do sféry základních práv rodičů i dítěte. Soud na návrh zruší rozsudek, kterým bylo určeno, že k osvojení dítěte není třeba souhlasu rodičů, změní-li se poměry.⁸³

Účastníky řízení jsou zásadně rodiče osvojence, jelikož nemusí být zároveň zákonnými zástupci dítěte. Jejich účastenství je závislé na celé řadě faktorů, jež mohou případně ovlivnit také ukončení jejich účastenství. Principiálně je také možné vyhodnotit, že rodič osvojence je účastníkem řízení, pokud je v řízení třeba jeho souhlasu s osvojením nezletilého. V řízení ve věcech osvojení nezletilého může být dále jmenován zvláštní opatrovník pro udělení souhlasu s osvojením. Takového opatrovníka je třeba soudem jmenovat poté, co bylo rozhodnuto o tom, že souhlasu s osvojením rodičů není třeba. U tohoto opatrovníka je důležité poznamenat, že jde o opatrovníka hmotněprávní povahy,

⁸² SVOBODA, Karel; TLÁŠKOVÁ, Šárka a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář, 1. vyd., Praha: C.H. Beck, 2015. 863-864s. ISBN 978-80-7400-297-7

⁸³ WINTEROVÁ, Alena; MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. První část: Řízení nalézací.* Praha: Linde, 2014. 449-450s. ISBN 978-80-7201-940-3

který není jmenován nezletilému osvojenci, ale spíše dle aktuální právní regulace jeho rodiči, neboť uděluje souhlas právě za rodiče. Objevují se i názory, že vůbec nejde o opatrovníka osoby, ale o specifického opatrovníka jen pro udělení souhlasu. Rodič osvojence také přestává být účastníkem dalších řízení ve věcech osvojení nezletilého, dnem právní moc rozsudku, kterým bylo rozhodnuto o tom, že není třeba souhlasu rodiče k osvojením.

I když rodič nenaplňoval podmínky pro to, aby s ním bylo jednáno jako s účastníkem řízení ve věcech osvojení nezletilého, mohou v průběhu řízení nastat situace, jako účinné odvolání souhlasu k osvojení, změna rozhodnutí o určení, že není třeba souhlasu rodiče k osvojení, změna nebo zrušení rozhodnutí o omezení svéprávnosti rodiče ve věci udělení souhlasu k osvojení nebo opětovné přiznání rodičovské odpovědnosti nebo alespoň práva dát souhlas s osvojením. Principiálně to platí tehdy, pokud odpadne souhlas rodiče s osvojením, který byl důvodem pro ukončení nebo nenastoupení jeho účastenství. Proto je soud povinen opětovně jednat s rodičem dítěte v případě, že tento svůj souhlas s osvojením účinně odvolal nebo pominuly překážky, které byly na jeho straně. Rodiči se vrací účastenství v řízení, pokud bylo změněno rozhodnutí o tom, že jeho souhlasu s osvojením není třeba. Účastenství ve všech dalších řízení spadajících do řízení o osvojení nezletilého dítěte, se však rodiči automaticky neobnovuje pouhým podáním návrhu na vydání nezletilého poté, co rodič udělil souhlas s osvojením. Do doby než je tomuto návrhu vyhověno, je rodič účastníkem jen pouze té části řízení, která představuje řízení o tomto návrhu na vydání nezletilého. Teprve poté, co je návrhu na vydání nezletilého vyhověno, je možné odvolat souhlas s osvojením, což pak vede k obnovení plnohodnotného účastenství rodiče v řízení, jako celku. Do části řízení ve věcech osvojení, v níž je rozhodováno o tom, zda je třeba souhlasu rodičů s osvojením, může vstoupit státní zastupitelství, nemůže však podat návrh na zahájení řízení.⁸⁴

Před rozhodnutím o předání osvojovaného dítěte do péče budoucího osvojitele provede soud stejná šetření, která podle jiného právního předpisu provádí pro rozhodnutí o předání dítěte do péče před osvojením. Učiní tak ihned poté, co dali oba rodiče souhlas k osvojení nebo ihned, jakmile to zdravotní stav dítěte dovolí. S ohledem na zájem na zachování vazeb dítěte s jeho biologickými příbuznými je soud povinen v případě, že blízký příbuzný osvojence, u nějž není

⁸⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta; PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*, 1. vyd., Praha: C.H. Beck, 2015. 215-217s. ISBN 978-80-7400-594-7

třeba k osvojení souhlasu rodičů, je schopen a ochoten o dítě pečovat, zahájit řízení ve věci péče o nezletilého. Není-li tento soud příslušný k řízení ve věcech osvojení zároveň soudem příslušným pro řízení ve věcech péče o nezletilé, postoupí věc neprodleně soudu k tomuto řízení příslušnému. Jakmile je řízení ve věci péče soudu o nezletilé zahájeno, soud přeruší řízení ve věcech osvojení do doby, než bude o svěření do péče jiné osoby pravomocně rozhodnuto. V souvislosti s možností utajení osvojení a jeho okolností utajení pokrevního rodiče dítěte a jeho souhlasu k osvojení, že vyhověl-li soud návrhu na utajení osvojení podanému osvojitelem nebo osvojencem, je jednání ve věci samé neveřejné. Soud činí i další vhodná opatření k utajení osvojení.⁸⁵

8.2.2 Zahájení a průběh řízení

Svou povahou jde o řízení, které v rámci souhrnného označení komplexně zahrnuje všechny otázky, které mohou být v rámci řízení řešeny. Řízení má souhrnně upravený svůj předmět. S výjimkou přijetí prohlášení souhlasu s osvojením je vyřešení každé otázky, předmětem řízení představujícího fakticky dílčí řízení, které vede k meritornímu projednání dané záležitosti a rozhodnutí o ní. Proto je vždy třeba v těchto věcech nařídit jednání, kdy tato jednání jsou v zásadě veřejná. Pro řízení je věcně a místně příslušný jeden soud. Podáním prvního návrhu na zahájení řízení ve věcech osvojení nezletilého, nastávají účinky principu trvání příslušnosti a pro všechna další řízení ve věcech osvojení nezletilého je již příslušný soud, u kterého bylo vedeno první řízení ve věci osvojení. K řízení jsou věcně příslušné okresní soudy. Místně příslušný je obecný soud osvojence. Jedná-li se tudíž o dítě, které dosud nenabylo plné svéprávnosti, je tedy příslušný ten soud, v jehož obvodu má dítě na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností své bydliště.⁸⁶

Řízení, které spadá do rámce řízení o osvojení nezletilého, je možné zahájit jen na návrh. Bez návrhu může být výjimečně zahájeno řízení o odtajnění osvojení nebo jeho okolností, nebo o odtajnění osoby pokrevního rodiče, pokud to odůvodňují okolnosti případu, rozhodne soud i bez návrhu o nařízení dohledu nad osvojitelem a osvojencem, a to na dobu nezbytně nutnou, jejíž délku zároveň určí. Dále odůvodňuje-li to velmi závažná situace ohrožující osvojené dítě na životě

⁸⁵ WINTEROVÁ, Alena; MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. První část: Řízení nalézací*. Praha: Linde, 2014. 450-451 s. ISBN 978-80-7201-940-3

⁸⁶ WINTEROVÁ, Alena; MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. První část: Řízení nalézací*. Praha: Linde, 2014. 447 s. ISBN 978-80-7201-940-3

nebo zdraví. Návrh na zahájení řízení je možné podat písemně nebo nadiktovat ústně do protokolu. Stejně tak návrh na zahájení řízení musí obsahovat náležitosti tj. obecné náležitosti uvedené v *ustanovení § 42 odst. 4) a § 79 zákona č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních.*⁸⁷

Účastenství je pro řízení ve věcech osvojení nezletilého upraveno souhrnně. Účastníkem každého řízení je osvojenec a jeho zákonný zástupce. Další účastníci řízení jsou již pak závislí buď na druhu řízení, které je vedeno nebo na subjektivních okolnostech každého účastníka. S výjimkou řízení o určení zda je třeba souhlasu rodičů k osvojení, je účastníkem řízení také osvojitel. Účastníkem je také manžel osvojitele, ovšem jen tehdy, je-li třeba k osvojení jeho souhlasu. Nezletilý rodič starší 16 let má v řízení plnou procesní způsobilost.

Nezletilý osvojenec, který není plně svéprávný, je v řízení zastoupen opatrovníkem, kterým soud jmenuje zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí. Byl-li jmenován opatrovníkem nezletilého orgán sociálně-právní ochrany dětí, který podal podnět nebo návrh na zahájení řízení, jmenuje soud na návrh opatrovníka jiného.⁸⁸

Předmět dokazování se řídí v každém dílčím řízení ve věcech osvojení nezletilého povahou projednávané věci. Předmět dokazování je vymezen hmotněprávními normami, které řešené právní poměry vymezují. V řízení ve věcech osvojení soud zásadně vyslechne alespoň jednou rodiče osvojence. Konkrétní postup při provádění tohoto důkazního prostředku se liší v návaznosti na tom, zda jsou rodiče účastníky řízení, či nikoli. Pokud jsou rodiče účastníky řízení, je výslech veden jako výslech účastníka řízení, pokud rodiče nejsou účastníky řízení, jsou vyslýcháni jako svědci. Povinnost tohoto výslechu, je třeba chápat jako vztahující se na řízení osvojení nezletilého, jako celek, a nikoli na jednotlivá řízení, která do jeho rámce spadají. To ovšem soudu nebrání si rodiče vyslechnout v jiném dílčím řízení opětovně. V případě, kdy není možné provést výslech rodičů z důvodů subjektivní povahy právě ze strany rodičů, a aby tato skutečnost nepředstavovala překážku k osvojení nezletilého dítěte, které soud hodnotí jako souladné se zájmy osvojence, může soud od toho výslechu upustit.

⁸⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta; PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*, 1. vyd., Praha: C.H. Beck, 2015. 215s. ISBN 978-80-7400-594-7

⁸⁸ WINTEROVÁ, Alena; MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. První část: Řízení nalézací*. Praha: Linde, 2014. 448s. ISBN 978-80-7201-940-3

Alespoň jednou v průběhu řízení ve věcech osvojení nezletilého, jako komplexního řízení musí soud také vyslechnout manžela osvojitele.⁸⁹

V řízení o osvojení platí, že soud zjišťuje veškeré okolnosti, jež jsou pro rozhodnutí podstatné, z úřední povinnosti. Předmětem dokazování v řízení o osvojení jsou především okolnosti, které jsou podstatné pro posouzení, zda je osvojení v zájmu osvojence. Těmito okolnostmi jsou především dosavadní poměry osvojovaného i osvojitele, jejich povaha a osobnost, jakož i schopnost osvojitele nahradit osvojovanému dítěti rodiče a řádně vykonávat rodičovskou odpovědnost. Soud rovněž zjišťuje, jaká je pravděpodobná prognóza soužití mezi osvojitelem a osvojencem, a to zejména na základě průběhu péče osvojitele o osvojovaného před osvojením. Předmětem zjišťování, zda má k osvojení dojít, jsou i osobní vlastnosti a dosavadní způsob života osvojitele, jakož i jeho důvody a pohnutky, které jej vedou k osvojení, pokud z nich lze usuzovat, že osvojitel bude dobrým rodičem.⁹⁰

8.2.3 Rozhodnutí a opravné prostředky

Verdikt, jímž soud rozhoduje o návrhu na osvojení, je nepochybně meritorním rozhodnutím, u něhož je forma rozhodnutí rozsudkem legitimní. Verdikt o určení, zda je třeba souhlasu rodičů k osvojení, a rozhodnutí o dohledu nad osvojením reálně není rozhodnutím ve věci samé, ale verdiktem, který má vliv na další průběh řízení a na okruh účastníků řízení. Proto není na místě, aby se o těchto záležitostech rozhodovalo rozsudkem. Zákonodárce se zřejmě touto formou rozhodnutí o souhlasech s osvojením a o dohledu nad osvojením snažil zabránit tomu, aby soud o těchto záležitostech rozhodoval bez jednání, tím že je formálně postavil naroveň rozhodnutí ve věci samé. Zároveň tak zákonodárce vyjádřil, že výrok verdiktu o souhlasu s osvojením a o ustanovení dohledu nad osvojením je závazné pro každého. Naopak některá rozhodnutí související s osvojením, mají povahu nikoli rozsudku, ale usnesení, i když ve své podstatě mají meritorní povahu. Je tomu tak např. u verdiktu utajení osvojení nebo o odtajnění okolností osvojení, jejichž předmětem je nikoliv osvojení, jako takové, ale povinnost nešířit informace o osvojení. Protože jde o rozhodnutí ve věci samé, i když má formu usnesení, musí soud nařídit jednání a v jeho rámci provádět

⁸⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta; PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*, 1. vyd., Praha: C.H. Beck, 2015. 218-219s. ISBN 978-80-7400-594-7

⁹⁰ SVOBODA, Karel; TLÁŠKOVÁ, Šárka a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*, 1. vyd., Praha: C.H. Beck, 2015. 853s. ISBN 978-80-7400-297-7

procesní dokazování, které je neveřejné. Jiné verdikty týkající se osvojení mají povahu usnesení, jedná se zejména o předání dítěte do péče před osvojením, rozhodnutí o návrhu rodičů na vydání dítěte, jsou rozhodnutím prozatímní povahy. Proto v jejich případě není třeba nařizovat jednání. Jednání je nařízeno tehdy, pokud z listin, které jsou obsahem spisu, nelze zjistit skutkový stav bez důvodných pochybností.⁹¹

V řízení ve věcech nezletilého rozhoduje soud rozsudkem předně tehdy, jde-li o rozsudek o osvojení, neboť jde o rozhodnutí ve statusové věci fyzické osoby. V rozsudku jímž se vyslovuje osvojení, uvede soud příjmení, které osvojenec bude mít. Vymezení konkrétní formy rozhodnutí souvisí s řešenou otázkou a potřebou vykonatelnosti rozhodnutí nezávisle na právní moci.

Zvláštní povaha předmětu řízení umožňuje, aby soudy v návaznosti na řešené právní poměry a hmotněprávní úpravu svá rozhodnutí ve věcech osvojení nezletilého dítěte případně i měnily. Z povahy věci může soud rozhodnout o zrušení předadopční péče, o zrušení osvojení, o zrušení dohledu nad osvojením apod. Soud nemůže rozsudek o osvojení zrušit, pokud již byl nezletilý pravomocně osvojen. Pro opravné prostředky nejsou stanoveny žádné zvláštní odchylky. Platí tedy obecná úprava. Odvolání je přípustné. Přípustné jsou rovněž mimořádné opravné prostředky, avšak dovolání je přípustné jen tehdy, jde-li o osvojení nezrušitelné.⁹²

⁹¹ SVOBODA, Karel; TLÁŠKOVÁ, Šárka a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář, 1. vyd., Praha: C.H. Beck, 2015. 845-846s. ISBN 978-80-7400-297-7

⁹² WINTEROVÁ, Alena; MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. První část: Řízení nalézací.* Praha: Linde, 2014. 449-450s. ISBN 978-80-7201-940-3

9. Ochrana a zajištění práv dítěte s osvojením

K právům dítěte bylo již v této práci mnohokrát pojednáno, jaké úmluvy dětem tuto ochranu poskytují a zejména orgán, který je jakýmsi „ochráncem“ práv dětí. V této části bude pojednáno o právech dítěte z jiného úhlu pohledu, a to nikoli všeobecně k právům dítěte, ale ke vztahu k osvojení. První podkapitola se bude věnovat zásadám a způsobům ochrany práv dítěte. Poslední část této kapitoly se zaměří na dohled nad úspěšností osvojení a postupům vedoucí k jeho nařízení.

9.1 Ochrana práv dítěte

Jednou ze základních zásad, která je uplatňována v rámci práva dítěte, je zásada jeho nejlepšího zájmu, jejímž respektováním má být zajištěno i blaho dítěte. O zajištění blaha dítěte musí zejména usilovat jeho rodiče. Platí obecná zásada, že rodinný život má být „obezděn“ a že stát nemá do rodinných poměrů zasahovat. Každý má právo na respekt k rodinnému životu, ať už žije jakkoliv, pokud nepůsobí újmu svému okolí, zejména slabší straně, kterou je nezletilé nesvéprávné dítě. Nicméně ne každé dítě žije v ideálním prostředí. Z ústavněprávního rámce, proto vyplývá právo rodičů na pomoc státu a z judikatury Evropského soudu pro lidská práva se podává pozitivní povinnost státu. Stát a jeho orgány se řídí zásadou, že státní moc mohou uplatňovat v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví.

V případě situace, kdy nejsou rodiče ze subjektivních nebo objektivních příčin schopni nebo ochotni nejlepší zájem dítěte zajistit, je třeba do rodinných poměrů zasáhnout. Ke každé věci se však musí přistupovat s ohledem na její specifika a sledovat především nejlepší zájem dítěte. Vždy musí být řádně vyhodnocena situace dítěte a jeho rodičů a zvoleny takové prostředky, které budou sledovat legitimní cíl, tj. nejlepší zájem dítěte a budou přiměřené situaci konkrétní rodině. Vždy je třeba zohlednit maximální prospěch dítěte a minimální újmu ostatním, resp. širší rodinné vazby dítěte např. na prarodiče či sourozence nebo na kohokoliv, ke komu má dítě rodinná či obdobná pouta.⁹³

Pokud jde o prostředky ochrany dětí, mnohé jsou zakotveny i v občanském zákoníku. Jedná se zejména o preventivní, výchovná a sankční opatření, na jejichž základě je možné učinit různá opatření, zejména napomenutí, dohled či omezení.

⁹³ HRUŠÁKOVÁ, Milada; KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka; WESTPHALOVÁ Lenka a kol.; *Rodinné právo*. Praha, 2015. 253-254 s. ISBN 978-80-7400-552-7

Je důležité uvést, které orgány ochranu práv dětí zajišťují, jedná se zejména o orgán sociálně-právní ochrany dětí. Okruh orgánů zajišťující výkon sociálně právní ochrany dětí je vymezen taxativně v *ustanovení § 4 zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí*. Je jím například obecní úřad, který zajišťuje ochranu dětem, které vyžadují zvýšenou pozornost a obecní úřad obcí s rozšířenou působností, který zejména poskytuje osobám vhodným stát se osvojiteli poradenskou pomoc související s osvojením dítěte. Dalším orgánem je krajský úřad, který zajišťuje přípravu lidí vhodných stát se osvojiteli a ministerstvo práce a sociálních věcí, které případně provádí nové odborné posouzení žadatele o osvojení dítěte.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, též dává možnost, aby i nestátní subjekty zajišťovali dětem v rámci osvojení jejich práva. V tomto případě, se jedná o nadace, občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti a další právnické a fyzické osoby, které na základě pověření vydané krajským úřadem nebo Magistrátem hlavního města Prahy plní určité úkoly v sociálně-právní ochraně dětí. Fyzické a právnické osoby, kdy jsou to nejčastěji v praxi neziskové organizace, mohou vykonávat sociálně-právní ochranu dětí na základě rozhodnutí o pověření a v rozsahu, který *zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí*, umožňuje. Tyto nestátní subjekty, které poskytují ochranu dětem na základě pověření, nemohou vykonávat jinou činnost, než tu, kterou vymezuje *zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí*, a to pouze v rozsahu, který je uveden v rozhodnutí o vydání pověření. O pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí, rozhoduje krajský úřad, jehož místní příslušnost se řídí místem trvalého pobytu nebo sídla žadatele o vydání pověření. Obsahem pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí může být například vyhledávání dětí vhodné k osvojení a oznamovat je obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, vyhledávat fyzické osoby vhodné stát se osvojiteli nezletilého dítěte, poskytovat zájemcům o osvojení poradenskou pomoc a také mohou převzít zajišťování přípravy žadatelů o osvojení.⁹⁴

Z výše uvedeného je zřejmé, že dětem v rámci zprostředkování osvojení je věnována zvýšená pozornost, kdy každý postup orgánu je důkladně proveden a je přezkoumatelný opět dalšími orgány. V České republice existuje určitá garance

⁹⁴http://www.nahradnirodina.cz/soucasny_system_socialne_pravni_ochrany_deti_v_ceske_republice

ochrany práv dětí, a to jak značným množstvím státních orgánů, tak vázaností úmluv, které tato práva zakotvují a jimiž je Česká republika vázána.

Čl. 21 Úmluvy o právech dítěte taktéž uvádí, aby stát, který je úmluvou vázán a povoluje systém osvojení, bral v první řadě do úvahy zájem dítěte. Dále je nutné, aby stát zabezpečil, že osvojení dítěte je povolováno jen k tomu kompetentními orgány, které v souladu s příslušným zákonem a ve stanoveném řízení na základě všech odpovídajících a spolehlivých informací určí, že osvojení je přípustné z hlediska postavení dítěte ve vztahu k rodičům, příbuzným a zákonným zástupcům. K tomuto požadavku uvádí i čl. 8 Evropské úmluvy o osvojení dětí, že příslušný orgán osvojení nepovolí, pokud nebude přesvědčen, že osvojení je v zájmu dítěte. Ve všech případech bude příslušný orgán věnovat zvláštní pozornost významu osvojení jako prostředku k zajištění stálého a harmonického domova dítěte.

V praxi ovšem může dojít k tomu, že se i přes existenci předadopční péče a sebelepší snahu všech zúčastněných nepodaří osvojením založit poměr, jaký je v přirozené rodině. Pokud nastanou takové závažné skutečnosti, pro které nebude možné v osvojením uměle založeném poměru setrvávat, je třeba nabídnout dítěti řešení. Proto Úmluva o právech dítěte důvodně a rozumně umožňuje zrušení osvojení soudem, avšak pouze za nezletilosti dítěte. K stanovené lhůtě 3 léta, kdy lze zrušit osvojení se vyjadřuje Petrášková, Jana, takto: „Český zákonodárce by neměl právo osvojovaného dítěte na zrušení osvojení limitovat třemi léty, resp. toto právo oklešťovat vůbec. Jde přece o právo dítěte, o kterém bylo rozhodováno v době, kdy k tomu zpravidla s ohledem na svůj kojenecký věk nemohlo nic říci. Jde-li však o právo osvojitelů podat návrh na zrušení osvojení, jedná se o jinou situaci, která vyžaduje zcela odlišné řešení.“ (24)

Ano, s tímto stanoviskem k dané situaci naprosto souhlasím. Jak je v tomto případě možné, že dítěti je dána možnost udělit souhlas s osvojením, a to buď osobně vzhledem k jeho věku, nebo prostřednictvím opatrovníka, který v jeho nejlepším zájmu souhlasí s osvojením nebo nikoli. Právě z tohoto hlediska by se ke zrušení osvojení mělo přistupovat stejně, jak osvojenci, tak k osvojitelům dítěte. Nezletilému dítěti by měla být zachována stejná práva v rámci osvojení, stejně tak, jako jsou přiznány osvojitelům. Je možné a velice pravděpodobné, že dojde k osvojení dítěte, které je v kojeneckém věku a jeho možnost zrušení osvojení zanikne v třech letech dítěte. Z toho důvodu je prakticky nemožné, aby dítě dalo jakýkoliv podnět k tomu, že není ve své náhradní rodině spokojené.

V tomto případě by zrušení osvojení mělo být umožněno dítěti, vzhledem k jeho věku, kdy je schopno posoudit své pocity a zájem, na jeho dalším setrvávání v náhradní rodině. Kdy dítě z hlediska svého věku dokáže už projevit svůj názor, zda mu náhradní rodina dává takové zázemí, které se od přirozené rodiny předpokládá. V případě, kdy dítě není schopno učinit svůj názor na danou situaci a vztah k náhradní rodině, to pak musí posoudit opatrovník dítěte, který by návrh na zrušení osvojení podal.

Z výše uvedených důvodů je tedy na místě, kdy výše citovaná myšlenka autorky kapitoly Identita dítěte vyrůstajícího v náhradní rodinné péči, jeho kořeny a „biologická historie“, Petráškové Jany, která jím přispěla do knihy doc. JUDr. Senty Radvanové⁹⁵, zdůraznila, že: „*Zákonodárce nemá právo osvojovaného dítěte na zrušení osvojení limitovat třemi léty.*“ Taktéž v této kapitole uvedla, že návrh na zrušení osvojení, který je podáván osvojiteli nezletilého dítěte, musí být na něj nahlíženo z jiného úhlu pohledu, jelikož řeší zcela odlišnou situaci. V případě poskytnutí lhůty tři léta v rámci zrušení osvojení ze strany osvojitelů, ji považují za nutnou. Jelikož je tato lhůta poskytována z hlediska ochrany dítěte, aby například nedošlo ke zrušení osvojení dítěte po deseti letech, kdy se osvojenec určitým způsobem navykl na svou náhradní rodinu a náhradní rodiče si tím způsobem snaží vyřešit své osobní či rodinné problémy.

Právní zájmy dítěte ochraňuje důsledně státní orgán, dítě se tedy nemůže stát objektem volního jednání subjektů. Osvojení, ač jde o vztah soukromoprávní, je pokud jde o jeho vznik podřízen soudnímu rozhodnutí. Soud je tudíž povinen přezkoumat zda jsou všechny zákonem uložené předpoklady pro vznik osvojení v konkrétním případě splněny. Toto procesní postavení opravňuje soudce, aby v konkrétním případě osvojení eventuálně zjišťoval, zda se nejedná o nezákonné manipulování s dítětem.⁹⁶

⁹⁵ doc.Senta Radvanová začala spolupracovat s katedrou občanského práva již v roce 1947, jako studentka ve funkci pomocné vědecké síly. V roce 1968 byla požádána, aby pro ministerstvo spravedlnosti zpracovala věcný záměr zákona o pěstounské péči, ten zpracovala a předložila jej ministerstvu. Senta Radvanová pokračovala před odborné asistentství, kandidaturu věd až k udělení docentury v roce 1983. Následně v roce 1995 byla doc. Radvanová požádána ministerstvem práce a sociálních věcí, aby se zúčastnila prací na věcném záměru zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Senta Radvanová se celý život zabývala nejen rodinným právem, ale i rodinou samou, i širšími vztahy rodičů a dětí a dalších příbuzných a obecně i vztahy náhradními (náhradní rodinnou péčí). JUDr. Senta Radvanová je známa nejen v právníkovi, ale i mezi spolupracovníky sociálně-právní ochrany dětí, dětských ústavů i mezi pediatry. http://www.serius.cz/sites/default/files/rel_info/PoctaSenteRadvanove_ukazka.pdf

⁹⁶ RADVANOVÁ, Senta (ed.); *Náhradní rodinná péče-představy a skutečnost: (Realita a východiska ČR). Kolokvium II.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. 42-59s. ISBN 978-80-87146-25-5

9.2 Dohled nad osvojením

Jedná se zcela o nový institut, který přinesl *zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*. Zdrojem inspirace pro zavedení tohoto institutu je mezinárodní osvojení. Ve vztahu k mezinárodnímu osvojení je třeba uvést, že Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí ve své praxi dlouhodobě využívá zprávy o umístění dítěte v péči osvojitelů. Cílem těchto zpráv je zjištění o úspěšnosti umístění dítěte zejména po dobu před rozhodnutím o osvojení, ale i po něm. Úřad vyžaduje zprávy o umístění dítěte v přijímacím státě po dobu 48 měsíců. V České republice je odůvodněno využívání těchto zpráv, ke zjištění průběhu předosvojitelské péče.

Oproti tomu je dohled nad osvojením koncipován, jako dohled nad dokončeným osvojením a postihuje zcela jinou cílovou skupinu případů než zprávy o stavu předosvojitelské péče. Dohled nad úspěšností osvojení není a nemůže být chápán, jako sankční opatření ve vztahu k osvojitelům. Zákon výslovně nestanovuje, kdy nastává situace, kdy je třeba nařídít dohled nad osvojením, jeho užití se specifikuje zejména na zkušenosti soudu. Dohled nad osvojením nastává tehdy, kdy vztah mezi osvojitelem a osvojencem, není takový, jako se předpokládá mezi přirozenými rodiči a dětmi a zároveň v průběhu péče před osvojením byly indikovány určité problémy v tomto vztahu. Další situací může být například, že došlo k osvojení dítěte, které vyžaduje zvláštní potřeby a lze u něj předpokládat zvýšenou péči v budoucnu.⁹⁷

Dohled nad úspěšností osvojení upravuje *ustanovení § 839 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, který zavádí, že bez zřetele k tomu, zda byl dohled nad úspěšností osvojení uložen, poskytne zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí osvojitelům poradenství a služby spojené s péčí o osvojence. V případě osvojení se mohou naskytnout situace, kdy bude vhodné i nadále sledovat poměry v osvojením založené rodině. Při vzniku osvojení je tak nutné očekávat určitou míru rizika i v případech, které se na první pohled jeví jako bezproblémové. V běžné péči o osvojence mohou vznikat v souvislosti s vývojem dítěte výchovné nebo jiné problémy. Při osvojení je vhodné při řešení těchto problémů spolupracovat s odborníky, neboť v případě osvojení může postupem času dojít ke střetu očekávání, se kterými osvojitelé do procesu osvojení přistupovali, s každodenní realitou. V tomto případě je úkolem orgánu sociálně-

⁹⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milada; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol.; *Občanský zákoník II. Rodinné právo: komentář*. Praha. 2014. 748 -750 s. ISBN 978-80-7400-503-9

právní ochrany dětí po rozhodnutí o osvojení poskytovat osvojitelům poradenství a služby spojené s péčí o osvojení. Je nutné, aby orgány sociálně-právní ochrany dětí poskytovaly tyto služby vhodnou formou a nepřekročily hranici, kdy by svou činností realizovaly nenařizený dohled nad osvojením. Důvodová zpráva k ustanovení § 839 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník uvádí k realizaci dohledu následující: „Dohled má být uskutečňován zejména proto, aby tam, kde je třeba osvojiteli a osvojenci poskytnout radu nebo pomoc, se tak stalo operativně a řádně. Rozhodně by nemělo jít o nějaké vměšování do soukromí rodiny, která byla obohacena o nového člena. Dohled by mohl kupříkladu vypadat zhruba tak, jak jej známe z případů dětí osvojených ze zahraničí; osvojiteli (méně vhodně již orgánu sociálně-právní ochrany dětí) by měla být uložena povinnost jednou za půl roku podat soudu informaci o tom, jak se osvojenci v jeho nové rodině daří. Ostatně leckterý osvojitel se svými úspěchy rád pochlubí.“ (25)

Dohled nad úspěšností osvojení, by neměl žádným způsobem omezovat způsob života osvojení a osvojitelů, proto by dohled měl být v rámci jeho realizace přiměřený. Na základě výše uvedené důvodové zprávy si lze povšimnout že je chápáno, jako méně vhodné podání zprávy o vývoji osvojení orgánem sociálně-právní ochrany dětí, než jiným subjektem. Přičemž podání informací o osvojení ze strany jiného subjektu, než orgánem sociálně-právní ochrany dětí lze chápat, jako více osobní a nedochází k takovému zásahu do soukromí náhradní rodiny. Je nutné uvést, že podání zprávy o průběhu osvojení, a to orgánem sociálně-právní ochrany dětí lze považovat za více objektivní, než ze strany jiného subjektu. Toto stanovisko dovozují zejména z toho, že orgán sociálně-právní ochrany dětí má v rámci osvojení rozsáhlé kompetence, které mu zákon č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí, přiznává a vzhledem k jeho činnosti, kterou je taktéž zprostředkování osvojení, má hlubší znalosti týkající se tohoto institutu.

K subjektům, které vykonávají dohled nad úspěšností osvojení, uvádí autorka knihy Občanský zákoník II. Rodinné právo, Hrušáková Milada, následující: „Je nutné zdůraznit, aby vůbec mohl být naplněn alespoň základní smysl dohledu, musí být dohled vykonáván subjektem odlišným od osvojitele, neboť podstatou dohledu přece nemůže být to, že se osvojitel rád pochlubí svými úspěchy, ale nápomoc osvojitele, aby těchto výsledků vůbec mohl dosáhnout. Je tedy zcela namístě, aby byl dohled vykonáván buď prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který je povinen rozhodnutí soudu vyhovět nebo

jiným specializovaným subjektem s potřebnými znalostmi a zázemím. Pokud by byl výkon dohledu uložen prostřednictvím jiného subjektu než orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který bude obvykle i zároveň kolizním opatrovníkem dítěte, je vhodné možnosti realizace dohledu se zamýšleným subjektem konzultovat, a pokud možno, opatřit si jeho vyjádření, neboť tento subjekt není účastníkem řízení ve věcech osvojení, a to ani v případě řízení, ve kterém bude dohled nařizován.“ (20)

I z tohoto uvedeného stanoviska, lze říci, že je vhodné, aby dohled byl vykonáván orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Ovšem není vyloučeno i možnost jiného subjektu, jako je například nezisková organizace, která je výkonem dohledu pověřena. Jenže pro neziskovou organizaci je tato činnost trochu ztížena, jelikož nebyla účastníkem řízení o osvojení a musí se pro účely dohledu s podstatnými informacemi ohledně osvojence a osvojitelů seznámit dodatečně. Je nutné, aby jiný subjekt, než je orgán sociálně-právní ochrany dětí, se velice podrobně zaměřil na vztah, který je mezi osvojencem a osvojiteli a na všechny skutečnosti, které tomuto vztahu předcházely. Považuji za velice kladné, že osvojitel nemůže podávat zprávu o vývoji dítěte, které bylo osvojeno, resp. jeho vývoj posoudit. Mám za to, že v případě posouzení osvojení, podané ze strany osvojitele by vedlo k tomu, že by zpráva obsahovala pouze kladné výsledky týkající se způsobu života dítěte a další negativní skutečnosti by mohly být osvojitelem dokonce zamlčeny.

Soud o nařízení dohledu rozhoduje rozsudkem. Mohou nastat situace, kdy soud rozhodne o dohledu nad osvojením zároveň s rozhodnutím o osvojení, a to jediným rozsudkem nebo nařídí dohled až po vydání rozsudku, ve kterém o osvojení již rozhodl. Obsahem rozhodnutí o dohledu nad úspěšností osvojení, musí být určení doby, po kterou bude dohled nad osvojením probíhat, kdy ovšem tato doba by neměla být příliš krátká. Doba dohledu je tedy ponechána na úvaze soudu, nicméně její stanovení musí soud odůvodnit na základě zjištěného skutkového stavu a důvodů, pro které dohled nařizuje, v souladu se zásadami formální logiky. Dále musí být uveden subjekt, který bude dohled vykonávat, kterým je buď orgán sociálně-právní ochrany dětí, nebo jiná nezisková organizace. Soud by si měl být vědom toho, že nařízení dohledu zasahovat do rodinného života osvojence a osvojitele nad míru nutnou.⁹⁸

⁹⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milada; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; WESTPHALOVÁ, Lenka a kol.; *Občanský zákoník II. Rodinné právo: komentář*. Praha. 2014. 750 -751 s. ISBN 978-80-7400-503-9

10. Osvojení z hlediska praxe (Kojenecký ústav při TNsP)

V této závěrečné kapitole bude nejprve pojednáno o samotné historii tohoto kojeneckého ústavu, také o jeho dnešní podobě a služby, které poskytuje. Následně budou uvedeny skutečnosti, které novela *zákona č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochrany dětí* přinesla a jakým způsobem se do realizace osvojení promítla. K této novele zákona budou uvedeny názory odborníků a jejich zkušenosti s touto změnou, která se významně dotýká institutu náhradní rodinné péče. V závěru této kapitoly bude objasněn také přístup kojeneckého ústavu k budoucím osvojitelům a další postupy, které vedou k osvojení dítěte.

10.1 Historie Kojeneckého ústavu při TNsP

V roce 1901 zakoupil MUDr. Jan Šimsa pozemek v Dolní Krči u Prahy (nyní dnešní Praha 4 – Krč) o rozloze 5 hektarů, na kterém se nacházelo 7 vil. Projekt zadal architektu Bohumilu Černému, který navrhl lázeňský areál zahrnující novou hlavní budovu, nazvanou Vita Nova (Nový život) pro nové účely zrekonstruované stávající vily.⁹⁹ Tento uznávaný neuropsychiatr a bojovník, proti alkoholismu, zde založil sanatorium, které bylo určeno pro psychicky nemocné ženy. Později v roce 1909 bylo sanatorium přeměrováno na bohatou klientelu a změnil se tak jeho název na „Sanatorium pro léčbu chorob vnitřních, zejména nervových“, které mělo ve své době velmi dobrou pověst. Chod sanatoria ochromila první světová válka, kdy odešla velká část personálu a výrazně ubylo hostů. Situace se neustále zhoršovala a roku 1916 byl nucen MUDr. Jan Šimsa jej zavřít. Obnovu sanatoria plánoval do ukončení bojů, ovšem v nově vzniklém Československu už na předchozí období navázat nedokázal. V roce 1922 sanatorium MUDr. Jana Šimsy odkoupil stát a areál získal za státní podpory Spolek československé ochrany matek a dětí.¹⁰⁰

Tato budova již nesla nově název Nemocnice a útulek spolku Čs. ochrany matek a dětí v Krči, kdy její činnost byla zahájena 6. listopadu 1922. Vedení bylo svěřeno MUDr. Quido Mannovi a právní zastoupení poskytovala ústavu ochotně a bezplatně advokátní kancelář Dr. Leopolda Langera a Dr. Součka. V ústavu bylo celkem 60 míst pro děti, později dokonce 90, každé oddělení mělo 20 lůžek. Pro matky bylo 45 míst. Lůžka byla diferencována podle tříd, ale existovala i bezplatná lůžka pro opuštěné kojící matky, což bylo i zároveň jedním z hlavních

⁹⁹ Příloha č. 3

¹⁰⁰ <http://euro.e15.cz/profit/neuropsychiat-jan-simsa-zalozil-penzion-pro-bohate-pany-898649>

důvodů přijetí. Dále také byly přijímány maminky na zácvik v péči o dítě. Děti byly ošetřovány v hlavní budově, v dalších pavilonech byla ozdravovna pro děti pražských mateřských škol od 3 do 6 let, internát pro sestry a dětská poradna pro Krč. K ústavu také patřila Škola péče o matku a dítě, která zahájila svou činnost v roce 1923. Tato škola za 30 let svého působení vyškolila 2000 sester pro potřeby ústavní a soukromé. V této podobě fungoval ústav ještě po skončení 2. světové války. Kolem roku 1950 bylo jasné, že v Praze je dostatečný počet kvalitních dětských nemocnic a ústavu tak zůstala pouze náplň a povinnost útluku. Zařízení v té době dostalo název Kojenecký ústav. Postupem času se náplň Kojeneckého ústavu rozšířila též o péči pro děti s postižením. V roce 2005 došlo k transformaci zařízení, kdy z kojeneckého ústavu s dětským domovem se stalo dětské centrum, v rámci kterého funguje celá řada služeb.¹⁰¹

10.2 Dnešní podoba Kojeneckého ústavu

V dětském centru je poskytována péče dětem od narození do 6 let. Tím, že respektují sourozenecké skupiny, mnohdy přijímají formou okamžité pomoci i děti starší. Děti jsou přijímány na základě zdravotně-sociální indikace, které jsou mnohdy v komplikované životní situaci, kdy jejich biologičtí rodiče se o ně přechodně nebo dlouhodobě, nemohou, neumí nebo nechťejí starat. V tomto ústavu se nacházejí i děti s různým typem hybného, senzomotorického či psychického postižení, děti nedonošené, děti v minulosti týrané a přibývá i stále vyšší procento těch, které prožily během prenatálního vývoje závislost matky na drogách nebo na alkoholu. Kojenecký ústav v Krči doprovází tyto děti na počátku jejich životní cesty, v jejich nejcitlivějším období. Je to doba, kdy mimo osvojování si dovedností mají získat primární důvěru, naději, že svět je dobré místo, víru ve vlastní budoucnost, víru v sebe. Proto, aby získaly tuto důvěru a schopnost vytvářet si citové vazby, potřebují nejen individuální a empatický přístup, ale také zázemí, kde se budou cítit bezpečně.¹⁰²

V současné době tento ústav poskytuje dětem komplexní zdravotní, výchovnou a sociální péči. V dětském centru jsou místa mimo jiné pro děti, které vyžadují okamžitou pomoc, tak i pro kojící matky, případně i osoby, kterým bude dítě svěřeno do péče. Jsou přijímány i gravidní ženy, které se rozhodly dát své dítě do osvojení a celou situaci, tak před rodinou utajit. V tomto zařízení pracuje

¹⁰¹ <http://www.zdvop.cz/historie/>

¹⁰² <http://www.svet-deti.org/svet-deti/o-nas>

přibližně 100 zaměstnanců, kdy většina z nich jsou zdravotní sestry, dále pediatři, psychologičky, rehabilitační sestry, dietní sestry, sociální pracovnice, pomocný zdravotní a sociální personál.¹⁰³

10.3 Setkání s ředitelkou Kojeneckého ústavu

Dne 24. února 2016 jsem navštívila ředitelku Dětského centra při TNsP MUDr. Jaroslavu Lukešovou, která v této pozici je již od roku 1983, proto je zřejmé, že její znalosti a zkušenosti s náhradní rodinnou péčí jsou velmi rozsáhlé. Zejména jsme hovořili o postupu kojeneckého ústavu při osvojení nezletilého dítěte budoucími osvojiteli, zabývali jsme se též novou právní úpravou, která se významně promítla do praxe těchto dětských center. Vedle hlavních činností MUDr. Lukešové patří v momentální době snaha o udržení existence Kojeneckého ústavu v Krči a jeho nezařazení se pod resort Ministerstva práce a sociálních věcí. Do současné doby bylo samozřejmostí, že kojenecké ústavy, kde se nacházejí děti od narození do 3, někdy i do 6 let spadají pod Ministerstvo zdravotnictví. Konkrétně toto dětské centrum spadá pod Thomayerovu nemocnici s poliklinikou se sídlem na Praze 4 – Krč. Ovšem dětské domovy, kde se nacházejí děti od 6 let do nabytí jejich zletilosti, tedy 18 let, spadají pod Ministerstvo práce a sociálních věcí. V dnešní době usilují zákonodárci, aby právě kojenecké ústavy byly zařazeny pod Ministerstvo práce a sociálních věcí a postupem času byly rušeny. A to z toho důvodu, že je všeobecně zastáván názor, že kojenecké ústavy či dětská centra jsou jakýmsi odkladištěm dětí poskytujícími jen mizernou péči. Stanovisko k této situaci je MUDr. Jaroslavy Lukešové následující: *„Rozhodně nesouhlasím s navrhovaným záměrem, podle kterého by se měla definitivně celá péče o ohrožené děti přesunout pod rezort práce a sociálních věcí a dětské domovy pro děti do 3 let (dětská centra) by neměly být dále zdravotnickými zařízeními, ale měly se z nich státá jakási pobytová zařízení, která by spadala pod Ministerstvo práce a sociálních věcí. Naopak budu prosazovat legislativní zakotvení dětských center jako zdravotnických zařízení do zákona o zdravotnických službách. Vždyť péče o ohrožené děti není jen sociálním problémem, ale v celé řadě případů i významný problém zdravotní a ošetrovatelský, proto péče o děti do tří let náleží právem odborníkům na tuto problematiku. U starších dětí se pak zase jedná o problém výchovný a vzdělávací, proto náleží odborníkům rezortu školství. Dětská centra poskytují široké spektrum*

¹⁰³ <http://www.ftn.cz/pacientum-a-verejnosti/oddeleni-a-kliniky/detske-centrum-pri-tn/>

péče, zvláště dětem se závažnými zdravotními riziky, kde hraje velkou roli včasná a dobře provedená diagnostika, zařazení do léčebného programu a stanovení prognózy dalšího vývoje s cílem včasného umístění do náhradní rodinné péče.“
(26)

S tímto názorem ředitelky MUDr. Jaroslavy Lukešové naprosto souhlasím, situaci vidím shodně. Je samozřejmé, že každý má na danou problematiku jiný názor, a jiné odůvodnění k jeho stanovisku. Jde o individuální pohled, každého člověka a vysvětlení, zda s tímto spojením souhlasí nebo nikoliv. Já ovšem zastávám názor takový, že tito odborníci, jako je například výše jmenovaná ředitelka Kojeneckého ústavu v Krči má své zkušenosti, už se zaběhnutým systémem a je přesvědčena o tom, že doposud tato praxe fungovala, proto ani já nevidím důvod k tomu, proč měnit něco, co do dnešní doby naprosto funguje. Do Kojeneckého ústavu při TNsp jezdí dokonce budoucí osvojitelé z Norska a Švédska, kteří na přechodnou dobu zůstávají v tomto ústavu a vytváří si vazby mezi dítětem, které si chtějí osvojit. Přitom jsou pod neustálým dohledem kojeneckého ústavu, který jim je i nápomocen při řešení jakýchkoliv problémů. Přičemž tito budoucí osvojitelé často a velmi obdivují náš systém ústavní péče v České republice.

Další odmítavé stanovisko, aby kojenecké ústavy spadaly pod Ministerstvo práce a sociálních věcí, uvádí i MUDr. František Schneiberg, který je předsedou Ústavu veřejného zdravotnictví a medicínského práva, které zní takto: *„Dětské domovy pro děti do tří let či dětská centra mají zdravotnický charakter, doplněný dalšími odbornostmi, aby byla naplněna myšlenka komplexní péče. Nejsou tedy pouhými sociálními zařízeními pro opuštěné či jinak odložené děti, jak se někdy veřejnost či dokonce správní orgány, zastupitelé a další veřejní funkcionáři domnívají. Mám za to, že eventuální změna gesce těchto zařízení musí proběhnout uvážlivě při zhodnocení všech rizik péče o ohrožené děti tak, aby takové děti nebyly vystaveny nebezpečí, že se jim žádoucí komplexní péče nedostane, a že převáží jeden typ péče podle rezortu, který tato zařízení vede. Domnívám se, že tato dosavadní řešení je vyhovující, samozřejmě s tím, že se postupně redukuje počty lůžek, část péče se přesunuje do péče o rodinu a péči o dítě v ní, ať už jde o rodinu vlastní či náhradní.“* (27)

Je zřejmé, že by tato změna přispěla, akorát k nesystémovému řešení, které by především ohrozilo péči o děti, které odbornou zdravotní pomoc vyloženě potřebují. Taktéž je potřeba uvést, že dětské domovy pro děti do tří let jsou i podle

zákona č. 372/2011 Sb., zákon o zdravotních službách, uváděny jako zdravotnická zařízení, nikoliv jako zařízení pobytová. Většina zařízení pracuje jako dětská centra s komplexní péčí po vzoru center v Německu, kde to jsou také zdravotnická zařízení, neboť odborná zdravotní péče tam naprosto převažuje. Je velmi pravděpodobné, že přesun kojeneckých ústavů pod Ministerstvo práce a sociálních věcí, by se zařízení dostalo na úroveň domovů pro osoby se zdravotním postižením a podobných zařízení, tedy bez odborného zdravotnického personálu, jen často s pomocným či nekvalifikovaným výchovným personálem.

Stejný názor zastával i bývalý prezident České republiky Václav Klaus, kdy vrátil Poslanecké sněmovně zákon ze dne 5. září 2012, kterým se mění zákon č.359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Novela zákona byla přijata pod tlakem mezinárodních institucí_Úřadu vysoké komisařky OSN pro lidská práva, Dětského fondu OSN a Evropské komise. Tyto instituce kritizovaly Českou republiku za velký počet dětí umístěných v ústavních zařízeních a malý počet dětí v pěstounské péči resp. začaly prosazovat jako svůj politický program, aby žádné dítě mladší tří let nebylo umístěno v ústavní péči. Takto motivovaný zákon vyvolal pochopitelně obavy z rušení kojeneckých ústavů a dětských center. Další obavy vyvolává nedostatek pěstounů. Panují důvodné obavy, že nebudeme mít ani pěstouny, ani ústavy, a děti budou končit na ulici. Zásadní nesouhlas s touto novelou zákona vyjádřila i Česká lékařská komora, Česká pediatrická společnost, Společnost sociální pediatrie při České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně a další odborné instituce.¹⁰⁴

K novele zákona č. 359/2012 Sb., zákon o sociálně-právní ochrany dětí, uvedl bývalý prezident Václav Klaus, následující: „Kojenecké ústavy nejsou jen dětským domovem pro ty nejmenší děti, jsou současně institucí léčebnou, jejíž funkce je v řadě případů nenahraditelná. Není možné dosáhnout stavu, že vůbec žádné dítě nebude v ústavu. Některé děti, nebudou-li v ústavu, budou lepším případě v nemocnicích, v horším budou na ulici nebo mrtvé.....Pokud dnes mezinárodní instituce kritizují české kojenecké ústavy, dětská centra a babyboxy, měly vzít v úvahu i to, že Česká republika vždy patřila a stále patří k zemím se špičkovou dětskou zdravotní péčí a s nejnižší dětskou úmrtností na světě, a měly by se zamyslet i nad možností, že existence českých kojeneckých ústavů neznamena zaostalost, ale naopak náskok České republiky před ostatními zeměmi. Pokrok může spočívat nikoli v jejich zrušení coby přežitku, ale naopak v jejich

¹⁰⁴ www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=80698 (dne 20.03.2016)

další modernizaci. Česká republika nemá důvod se svého náskoku vzdávat jen proto, aby byla stejná jako ostatní. Poslankyně a poslanci českého Parlamentu i čeští vládní úředníci by neměli nekriticky přijímat vše, co přichází od renomovaných mezinárodních institucí- i tam sedí jen lidé a mohou se mýlit.“ (28)

Dále jsme s MUDr. Jaroslavou Lukešovou probíraly existenci přechodné pěstounské péče, kvůli které výrazně ubývá množství dětí, které byly vždy umístovány do kojeneckých ústavů. V současné době převažuje taková praxe, že dítě, které je tzv. mimo rodinu je nejprve dáno do přechodné pěstounské péče, jelikož nesplňuje podmínky k tomu, aby mohlo být osvojeno, není totiž tzv. právně volné. Dříve se většina takových dětí dávalo převážně do již zmiňovaných kojeneckých ústavů či dětských domovů, dnes tam směřují převážně děti, které přechodní pěstouni nechtějí a raději si vyberou dítě, které splňuje jejich představy. Ovšem je třeba brát v potaz, že přechodní pěstouni mají v péči dítě na určitou dobu, tedy do jednoho roku. Proto dochází i k situacím, kdy dítě projde dokonce i 42 rodinami, což mi připadá naprosto neúnosné. I k tomu, se bývalý prezident Václav Klaus vyjádřil takto: *„Novela vnímá pěstounskou péči nikoli jako poslání, ale jako zaměstnání. Hlavní motivací pěstounů napříště nemá být jejich zájem o děti, jejich altruismus a soucit s dětmi, které nemají vlastní rodinu, ale motivace finanční. Protože ti, která skutečně stojí o to pomáhat opuštěným dětem, to dělají již dnes. Z profesionálního prostředí dětských ústavů tak budeme vytlačovat děti do opatrování lidem, kteří se jako pěstouni zaregistrují z čistě zjištěných důvodů. A podle tohoto zákona budou dostávat peníze již vstupem do školících programů, ne až přijetím dítěte do své péče.“ (28)*

K tomu je také třeba uvést, že dlouhodobý pěstouni dostávají měsíčně od státu částku 8.000,-Kč, přičemž dávka pěstounské péče pro přechodné pěstouny představuje částku ve výši 20.000,-Kč. To mohou být ty zjištěné důvody přechodných pěstounů, které bývalý prezident uvádí. Pak si kladu otázku, proč ti pěstouni, kteří mají dítě v dlouhodobé pěstounské péči, která zpravidla končí zletilostí dítěte, dostávají na rozdíl od přechodných pěstounů tak zásadně nízké dávky pěstounské péče? Přičemž, dlouhodobý pěstouni poskytují dítěti skutečné zázemí a náhradní rodinu, ale jak takový přechodný pěstoun dokáže poskytnout dítěti zázemí a rodinu do jednoho roku? A když si dítě na nový domov zvykne, tak pokračuje zase k novým přechodným pěstounům. Tato skutečnost mi připadá velice zdrcující a smutná, vzhledem k tomu, že se vše činí v „zájmu“ dítěte.

K směřování většího množství dětí do přechodné pěstounské péče, než do kojeneckých ústavů, zastává též ředitelka Kojeneckého ústavu při TNsP záporné stanovisko, přičemž svůj názor opírá o následující fakta: „*Nové hlasy tvrdí, že přesně ví, co je pro ohrožené děti nejlepší, ale neuvědomují si, že zahazují letitou zkušenost i nastavené odborné programy, na kterých se spolupodíleli lékaři-pediatři, psychologové, sociální pracovníci a další odborníci, kteří se péčí o ohrožené děti věnují. Zpochybňovat jejich profesionální, ale zpravidla i osobní zaujetí, invenci a snahu pracovat pro tyto děti s ohledem na jejich prospěch a s cílem nalézt pro ně v nelehké životní situaci nejlepší možné řešení, je přinejmenším zjednodušující a krátkozraké. Vždyť potřeby dětí jsou stále stejné bez ohledu na trendy, všechny děti mají své biologické, psychické, sociální, emocionální a vývojové potřeby a naším společným cílem by mělo být jejich naplnění tak, aby bylo každé dítě zajištěné, mělo své zázemí, bezpečí a ochranu. Tvrzení, že tzv. zařízení ústavního typu jsou ve světě přežitkem, že děti zde trpí, jsou deprivované a na celý život traumatizované, je nejen neuvážené, ale i škodlivé v tom, že péči o děti rozděluje na dva tábory. Rozhodně nikdo nemá zájem dětí v ústavní péči držet a dělat si na jejich péči monopol, ale novela by se mohla vyvarovat mnohých nedostatků, pokud by její tvůrci slyšeli připomínky odborníků a zajímali se o zkušenosti s péčí o ohrožené v cizině, kde se již mnohé vyspělé země od současného trendu v ČR (tj. plošného umísťování dětí do přechodné pěstounské péče) odklání, což lze doložit. V současné době jsou téměř všechny děti svěřovány bez perspektivy následného řešení jejich situace do přechodné pěstounské péče. Je naprosto správné, že tento druh péče existuje a může být v indikovaných případech nabídnut, ale v případě ohrožených a velmi často rizikových dětí by mělo jít především o péči odbornou, která má možnost zajistit veškerou diagnostiku, navrhnout a zahájit proces léčby, rehabilitace či jiné speciální péče. Od přechodných pěstounů se dle metodiky a zákona předpokládá, že se budou podílet na odstranění traumat u dětí a budou spolupracovat na sanaci rodiny. Proto by se mělo také u nich dbát na odbornost, vzdělání, praxi a zkušenost.*“ (26)

K výše uvedenému bych chtěla ještě dodat, že z mého pohledu není v žádném případě kojenecký ústav pro děti traumatizující a kde trpí. Sama jsem byla několikrát svědkem toho, jak děti v těchto ústavech žijí, zejména tedy v Kojeneckém ústavu v Krči. Tady děti sice nemají mámu a tátu, ale mají kolem sebe mnoho lidí, kteří jsou schopni se o ně postarat a zajistit jim základní potřeby

a dovoluji si říci, že i potřeby nadstandardní. Děti slaví Vánoce, narozeniny, svátky, mají tolik hraček, oblečení, jídla, několik hřišť a možnost každodenních procházek se zdravotními sestrami. Dětem, které mají závažné zdravotní problémy, těm je poskytována 24 hodinová zdravotní péče a také možnost využití lázní apod., když to jejich zdravotnímu stavu prospěje. Podle mě, v těchto ústavech dětem ubližováno není a je to pro ně lepší možnost, než přechodná pěstounská péče, pokud nemohou být se svou přirozenou rodinou. K tomu bych si dovolila uvést případ, který nastal z důvodu bezhlavého umístění všech nezletilých dětí do přechodné pěstounské péče, a tak psychicky dokázal zničit rodiče, kteří udělali chybu, chtěli ji napravit, ale již neměli možnost.

Chlapečka A porodila maminka M. Na své dítě se i jako drogově závislá velmi těšila, viděla svoji budoucnost s dítětem, plánovala léčbu, pro kterou měla nejlepší motivaci a tak si nechala poradit od své terénní sociální pracovnice a s kroky, které jí byly nabídnuty, souhlasila. Podepsala souhlas s převzetím dítěte do dětského centra, kam ihned za chlapečkem dorazila, aby si dohodla další postup v léčbě. Ano, i drogově závislé matky chtějí své děti vychovávat a milují je. Po několika hodinové intervenci v dětském centru, kdy obě strany-tedy sociální pracovnice i paní M došly v plánu ke shodě, s tím že nepřijde o své dítě, má šanci se léčit z drog a dokonce by se mohla v rámci dětského centra o chlapečka starat, pokud splní všechny podmínky. Bohužel později přišlo zklamání, když chtěla druhý den svého chlapečka v dětském centru navštívit a sociální pracovnice jí museli říct, že dítě si ten den ráno vyzvedli pěstouni. Nejsmutnější na tom ovšem je, že ve chvíli, kdy o umístění dítěte do přechodné pěstounské péče bylo rozhodnuto v okamžiku, kdy matka se dostavila za svou sociální pracovnicí a prosila ji o pomoc. Již v této chvíli, věděla sociální pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí, že této ženě, která je ještě zahlcena mateřskými hormony po porodu, dává falešnou naději, a že její dítě půjde k přechodným pěstounům.

Většina lidí, kterým byly odebrány děti, totiž věří, že dokud je jejich dítě v zařízení, jsou oni stále považováni za rodiče a jejich šance na navrácení dětí do péče jsou slibné. V okamžiku, kdy dítě navazuje nové sociální vztahy v rámci pěstounských rodin nebo mnohem hůře pěstounských rodin na přechodnou dobu pozbývají tito rodiče naději na návrat jejich dítěte. Maminky, jako paní M tak přicházejí o obrovskou část své vnitřní motivace k léčbě a řešení problémů. Pěstounská péče na přechodnou dobu prokazatelně devastuje nejen primární

rodinu, ale především dítě samotné, které je odsouzeno k neustálému navazování důvěry a v časově dosti omezeném horizontu jejímu dalšímu pozbývání.

V závěru diskuze s ředitelkou Kojeneckého ústavu v Krči mi bylo vysvětleno, jakým způsobem probíhá osvojení dítěte v tomto zařízení. Kojenecký ústav si opatřuje veškeré informace o dětech, které byly do něj umístěny a to z toho důvodu, aby budoucím osvojitelům poskytly veškeré informace o dítěti, které si chtějí osvojit. Jde zejména o informace ohledně psychiky, zdraví dítěte, jaké nemoci měli jeho rodiče a z jakého důvodu se dítěte vzdali, ovšem pokud jdou tyto skutečnosti zjistit. MUDr. Jaroslava Lukešová si léta zakládala spisy s rodiči, které si v Kojeneckém ústavu v Krči dítě osvojili. Tyto složky obsahovaly jednoduchý dotazník¹⁰⁵ se základními informacemi budoucích osvojitelů, také důvody, které vedly osvojitele k osvojení a podmínky, které by dítě mělo splňovat. Osvojitelé mnohdy dobrovolně ředitelce dodávali své fotografie, které byly přiřazeny k těmto dotazníkům. Účel těchto spisů byl jednoduchý, v okamžiku, kdy bylo o osvojení pravomocně rozhodnuto a o dítě se osvojitelé již nějakou dobu starali a později vznikl nějaký problém, se kterým kontaktovali MUDr. Jaroslavu Lukešovou, a ta hned po nalistování ve spise, věděla o kterou rodinu a dítě konkrétně jde. Taktéž při schůzce s ředitelkou se budoucí osvojitelé dozvěděli další důležité informace o osvojení a naopak sama ředitelka se tak dozvěděla bližší informace o budoucích osvojitelích. Jedná se tak, o osobnější přístup ze strany kojeneckého ústavu, a rodiče se tak cítí mnohem lépe a často se svěřili i se skutečnostmi, které ani sociální pracovníci neřekli. Ředitelka Kojeneckého ústavu v Krči se vždy snažila o osobní přístup k budoucím osvojitelům a též k dětem, proto do dnešní doby fungují kontakty mezi rodiči, kteří si dítě osvojili a mezi Kojeneckým ústavem v Krči. Ti osvojitelé, kteří chtějí, se zúčastňují Vánočních setkání, dětských dnů apod., které Kojenecký ústav v Krči organizuje.

Musím dodat, že setkání s ředitelkou tohoto Kojeneckého ústavu bylo pro mě velkým přínosem, zjistila jsem, jak v praxi osvojení probíhá, v rámci osvojení dítěte, které se nachází v kojeneckém ústavu. Také jsem byla obeznámena, jaké změny novela *zákona č.359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochrany dětí* do praxe těchto ústavních zařízení a celkově do institutu náhradní rodinné péče přinesla. Názory, jak mé tak i odborníků přes náhradní rodinnou péči, které jsem v této práci uvedla ohledně realizace osvojení v praxi, je záležitostí, na kterou

¹⁰⁵ Příloha č. 4

každá osoba může mít jiný názor. Ovšem mé stanovisko je však takové, které jsem již tady několikrát zmínila, a to že absolutně nesouhlasím, aby kojenecké ústavy spadaly pod Ministerstvo práce a sociálních věcí a už vůbec, aby byly zrušeny. Obdivuji ředitele všech kojeneckých ústavů, dnes už dětských center, že usilovně bojují, za ponechání těchto zařízení a mám za to, že toto stanovisko dost rozumně odůvodňují. V momentální situaci, už mohu spolu s dalšími, který mají stejný názor, doufat jen v to, že bude vše v rámci existence kojeneckých ústavů fungovat i nadále, jelikož do dnešní doby tento systém fungoval, dovoluji si říci, že úspěšně a nevidím jediný důvod k tomu, tento zavedený a rozumný systém měnit.

11. Závěr

Tato diplomová práce se zabývala souhlasem rodičů a dítěte s osvojením, jehož udělení ze strany rodičů dítěte je výrazným zásahem do rodičovských práv a udělení souhlasu ze strany osvojovaného dítěte je velkým rozhodnutím, které znamená pro dítě naději na novou budoucnost.

V úvodu si práce stanovila, že nejprve uvede všechny podstatné skutečnosti, o institutu osvojení. Je ovšem samozřejmé, že práce v takovém rozsahu, nemůže obsahovat všechny informace, které se osvojení týkají. Jak už bylo zmíněno v úvodu této práce, jedná se o velice rozsáhlý institut, který se neustále v průběhu let mění a dále vyvíjí. Zastávám ovšem názor, že informace v této práci uvedené dostatečně objasňují problematiku osvojení, i když byly omezeny rozsahem práce, jelikož si nepřeje zbytečně zabíhat do detailů. Kromě objasnění tohoto institutu se práce zaměřila především na své zadané téma, a to na souhlas s osvojením udělený rodiči a dítětem. K vyššímu poznání této problematiky byla užita judikatura, jak Ústavního soudu, Nejvyššího soudu, tak i Nejvyššího správního soudu. Kdy právě judikatura byla jedním ze stěžejních přínosů pro tuto práci a zejména pro kapitolu objasnění kvalifikovaného nezájmu rodičů dítěte, kdy touto problematikou se zabýval velký počet soudních rozhodnutí.

Diplomová práce se také snažila o užití, co největšího počtu odborných publikací, které nebylo jednoduché opatřit, a to z důvodu nové právní úpravy institutu osvojení, jak z hlediska *zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, tak i dle novely *zákona č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. Proto výběr odborných publikací byl velice omezován z hlediska roku vydání. Dalším přínosem pro tuto práci byly především zákony s komentářem, konkrétně *zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* a *zákonu č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí*.

Samotný text a rozdělení práce do kapitol odpovídá osnově, která byla vymezena v úvodu. Nejprve byla obecně objasněna problematika osvojení, kde byly uvedeny jak jeho formy, zásady a hlavně právní úprava tohoto institutu. Poté byl proveden jakýsi historický exkurz vývojem osvojení, s tím že byly především vytyčeny změny této problematiky v průběhu let až do její dnešní podoby. Po objasnění těchto základních skutečností tohoto institutu, se práce věnovala především už jen souhlasu s osvojením. V počátcích této práce byl souhlas s osvojením nejprve vymezen obecně, dále pak způsob udělený souhlasu rodiči

dítěte i s uvedenými výjimkami, kdy se souhlasu rodičů nevyžaduje. V neposlední řadě byl uveden způsob udělení souhlasu dítětem, a to s přihlédnutím zejména k jeho věku. Tato práce se snažila o objasnění souhlasu rodičů a dítěte s osvojením, a proto tato problematika byla zakomponována, téměř do každé kapitoly této práce. Stejně tak se věnovala souhlasu s osvojením i v rámci řízení o osvojení a jeho zprostředkování.

Dalším neopomenutelným přínosem této práce byla návštěva Kojeneckého ústavu při TNsP, která dle mého názoru tuto diplomovou práci obohatila a přinesla nové poznatky týkající se praxe osvojení, o kterých se čtenář v žádné publikaci nedočte. Byla jsem tak blíže seznámena s prostředím, kde nezletilé děti bez své přirozené rodiny žijí, jaká jim je poskytována péče a jak se postupuje při umístění dítěte do náhradní rodiny z tohoto zařízení.

Pokud bych měla uvést své poznatky o problematice osvojení, které mi tato práce přinesla, dospěla jsem k názoru, že rodiče dítěte, zájemci o osvojení a samotné dítě má každý svá práva, ale v rámci realizace osvojení se tato práva výrazně liší a nemají tak všechny dotčené osoby práva na stejné úrovni. Uznávám, že soulad těchto práv nelze zajistit. I co se týká udělení souhlasu s osvojením, na to má právo jak osvojované dítě, tak i jeho rodiče. Ovšem dítě v tomto právu bude vždy omezeno, a to vzhledem k jeho věku. Ale dle mého názoru, by se měla zajistit jakási rovnováha mezi těmito právy, všech účastníků osvojení.

Co se týká nové právní úpravy institutu osvojení, mám za to, že přinesla, jak změny pozitivní, tak i negativní. Za pozitivní považuji převážně to, že osvojené dítě by mělo být obeznámeno se svým biologickým původem a to do zahájení své školní docházky. Pak je na dítěti, jestli bude mít zájem na vyhledání svých biologických rodičů. Domnívám se, že pokud dítěti dávají jeho osvojitelé dostatečné rodinné zázemí, tak osvojenec nemá jediný důvod k tomu hledat svou přirozenou rodinu. Za další pozitivní změnu v právní úpravě považuji dostatečné vymezení udělení souhlasu dítěte s osvojením. Jak je uvedeno v této práci, tak předchozí právní úprava se touto skutečností moc zásadně nezabývala. Jediné, co bych tomuto ustanovení vytkla, je hranice věku dítěte, že dítě starší 12 let je schopno za všech ostatních předpokladů udělit souhlas s osvojením. Přičemž každé nezletilé dítě dospívá jinak, některé je ve svém věku rozumnější a je schopno vyjádřit svůj názor na danou situaci, než jiné, které je ve stejném věku. Proto by se mělo, dle mého názoru ke každému dítěti bez ohledu na věk přistupovat individuálně.

Úvahy de lege ferenda

Právní úprava osvojení, která je obsažena zejména v *zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, nepřinesla výrazné změny. Ovšem přinesla s sebou určité novinky. Nejprve je potřeba zmínit zásadní změnu, která se týká udělení souhlasu dítěte s osvojením. Nynější právní úprava tohoto institutu jasně stanovuje věkovou hranici osvojeného dítěte, které je schopno udělit souhlas s osvojením, a to na věk 12 let. Předchozí právní úprava nevymezovala konkrétní věk dítěte, které by mělo možnost udělit souhlas s osvojením. Tato situace byla dříve řešena s přihlédnutím k rozumové a psychické vyspělosti dítěte. Nejsem zastáncem toho, aby dítě, které má být osvojeno, bylo omezeno z hlediska svého věku. Mám za to, že každé dítě je jinak rozumově vyspělé a jinak se vyvíjí. Nezletilé dítě může být například ve svých deseti letech stejně psychicky vyspělé, jako jiné dítě, kterému je dvanáct let. Z tohoto důvodu nesouhlasím se stanovenou věkovou hranicí a odebrání tak možnosti dítěte, udělit osobní souhlas s jeho osvojením. Je samozřejmostí, že v rámci řízení je dítě soudem dotázáno, jaký má názor na jeho osvojení budoucími osvojiteli. Ale není bohužel k němu brán takový zřetel, jako kdyby bylo dítě starší 12 let, protože do této doby na něj není pohlíženo, jako na dostatečně rozumnou bytost.

Taktéž považuji za velmi obtížné zjišťování soudu, zda je nebo není třeba souhlasu rodičů dítěte s osvojením. S touto problematikou se zabývalo již mnoho soudů a bylo vydáno v tomto ohledu již několik stanovisek a judikátů. Zejména, co se týká posouzení kvalifikovaného nezájmu rodičů o dítě. I když je tento postup často zdlouhavý a složitý, na druhou stranu je nutné, aby situace rodičů dítěte byla řádně posouzena. Jelikož osvojení dítěte a nemožnost poskytnutí souhlasu nebo nesouhlasu rodičů dítěte s jeho osvojením, je výrazným zásahem do jejich rodičovských práv.

Jak již bylo zmíněno v závěrečné kapitole ohledně praxe osvojení v Kojeneckém ústavu při TNsP, že absolutně nesouhlasím se stanoviskem Ministerstva práce a sociálních věcí, že kojenecké ústavy by měly být zrušeny a děti, které nemají možnost péče od svých biologických rodičů, byly přímo dávány do přechodné pěstounské péče. Toto stanovisko pokládám za zásadní rozpor se zájmy dítěte, které jsou hlavní zásadou při zasahování do jejich práv. Jelikož přechodnou pěstounskou péčí nebude dítěti zajištěno rodinné zázemí a domov, kde by byla zajištěna jistota pro jeho stávající budoucnost. Tímto způsobem je s dětmi zacházeno, jako s „věcmi“, které jsou přesouvány jen z místa na místo a

nemají tak možnost se jakýmkoliv způsobem socializovat s dosavadním prostředím, kam byly umístěny. K tomu je třeba dodat, že postavení přechodných pěstounů je v zásadním nepoměru s pěstouny dlouhodobými. Každému z nich jsou poskytnuty jiné pěstounské dávky, bez ohledu na to, jakým způsobem zajišťují dítěti řádnou péči. Dlouhodobí pěstouni se o dítě v pěstounské péči starají zásadně do jeho nabytí zletilosti, ovšem přechodní pěstouni se o dítě starají pouze jeden rok. Přičemž dávka pěstounské péče se pro oba druhy pěstounství zásadním způsobem liší. Dle mého názoru, je tato již zavedená praxe, naprosto nepřijatelná.

Stejně tak nesouhlasím se záměrem Ministerstva práce a sociálních věcí, aby působnost kojeneckých ústavů převzaly a zřídily tak pro děti jeden úřad. Je velice důležité, že kojenecké ústavy patří pod působnost Ministerstva zdravotnictví, a to vzhledem k tomu, jaké jsou služby v těchto zařízeních poskytovány. Většina dětí, které jsou do těchto ústavů zařazeny, mají zdravotní handicap, proto je těmto dětem poskytována zvýšená zdravotní péče. Pokud by došlo k přesunutí kojeneckých ústavů pod působnost Ministerstva práce a sociálních věcí, jsem velice na pochybách, zda by handicapovaným dětem dokázaly poskytnout dostatečnou zdravotní péči.

Při zjištění těchto skutečností si kladu zásadní otázku: „Je vše činěno v zájmu dítěte?“ Dle mého názoru, nikoliv. Protože, kdyby bylo takto konáno, tak se takové skutečnosti nedějí a v žádném případě by neexistoval takový záměr Ministerstva práce a sociálních věcí. Další otázku, kterou je nutné si položit: „Proč tedy měnit systém náhradní rodinné péče, který fungoval do současnosti, úspěšně a hlavně v zájmu dítěte?“ Změna tohoto systému má mnoho odpůrců a stejně, tak zastánců. Ovšem, jak bylo uvedeno v kapitole 10 této práce, je zjevné, že argumenty odborníků na náhradní rodinnou péči na zachování tohoto dosavadního systému jsou opřeny o podstatné skutečnosti.

Cizojazyčné resumé

Adoption is a legal institute based on which parents are able to accept somebody else's child for their own thus gaining a full parental responsibility. Relationship between adopter and adoptee is (legally) equal to relationship between biological parent and his/her child. Also, as adoption comes into force, new relationships among this child and other members of a new family are established. That means all mutual rights and obligations towards adopted child's former family, are expired. Before adoption is established, adopters have to meet a several legal requirements. For example, one of those requirements is to have a legal consent of child's biological parents and child's consent as well. The legal consent of biological parents for adoption and legal consent for adoption of child itself is a subject of this thesis. Consent for adoption is a crucial intervention into parental rights of biological parents. On the other hand it provides a chance for better future for underage child, also gaining it a warmth and love of a new family.

The main topic of this thesis is to give a brief explanation about adoption as a legal institute and first three chapters consists the fundamental information about it. The following chapters are dedicated to parental adoption agreement which is defined generally at first whereas a legal development of adoption is also taken into consideration. Other chapter clarifies parental agreement in general together with a possibility to take it back. This thesis also deals with exceptions when parental consent is not required though this fact has to be verified by court. This situation has been a subject of numerous trials, so large number of previous judicial decisions of the Constitutional Court of the Czech Republic and the Supreme Court of the Czech Republic in particular can be found. The seventh chapter is dedicated to child's consent for adoption. Child is able to grant it especially if it is more than 12 years old. Child's consent with adoption can also be granted by its guardian whereas Social and Legal Protection Authority is usually appointed. The eighth chapter also consists some information about child's consent with adoption despite the fact this chapter is mostly dedicated to adoption proceeding. Requirements for adoption, which has to be met in order to continue in proceeding, are mentioned in the very same chapter.

This thesis is based on various sources for example actual specialized literature dedicated to this topic, actual law and international treaties which Czech Republic has committed to.

Seznam použitých zdrojů

1. Literární zdroje

ŠMÍD, David. *Nový občanský zákoník: s podrobným výkladem vybraných ustanovení*. Praha : Soudy, 2014. stránky 73-74. ISBN 978-80-86846-55-2.

NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha : Linde, 2012. stránky 31,48. ISBN 978-80-8613191-7.

KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 4.,přeprac. a aktualiz.vyd. Praha : ASPI, 2007. str. 367. ISBN 978-80-7357-276-1.

BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 3.přeprac.vyd. Praha : Středisko náhradní rodinné péče, o.s., 2014. ISBN 978-80-87455-18-0.

NOVOTNÝ, Petr. *Nový občanský zákoník, Rodinné právo*. 1.vyd. Praha : Grada Publishing, a.s., 2014. stránky 116, 122. ISBN 978-80-247-5167-2.

MACELA, Miloslav. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 1 vyd. Praha : Wolters Kluwer, 2015. stránky 263 - 265. Komentáře. ISBN 978-80-7478-727-0.

HRUŠÁKOVÁ, Milada. *Občanský zákoník: komentář*. 1.vyd. Praha : C.H.Beck, 2014. stránky 655-656,751. Velké komentáře. 978-80-7400-503-9.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Osvojení a pěstounská péče*. vyd. 1. Praha : Portál, 2002. str. 23. 80-7178-637-3.

RADVANOVÁ, Senta(ed.). *Náhradní rodinná péče- skutečnost a skutečnost:(realita a východiska v ČR):kolokvium II*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. str. 42. 978-80-87146-25-5.

SVOBODA, Karel; *Rodičovství,osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*.1.vyd.,Praha:Wolters Kluwer,2014. 78-79s. ISBN 978-80-7478-512-2.

HRUŠÁKOVÁ, Milada; KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka; WESTPHALOVÁ Lenka a kol.;*Rodinné právo*. Praha,2015. 253-254 s. ISBN 978-80-7400-552-7.

WINTEROVÁ, Alena; MACKOVÁ,Alena a kol. *Civilní právo procesní. První část:Řízení nalézací*.Praha:Linde,2014.449-450s.ISBN 978-80-7201-940-3.

SVOBODA,Karel; TLÁŠKOVÁ,Šárka a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních:komentář*,1.vyd.,Praha:C.H.Beck,2015. 845-846s. ISBN 978-80-7400-297-7.

ŠVESTKA, Jiří; *Osvojení v československém právním řádu*. Praha:Univerzita Karlova, 1973.7 s.

ŠÍNOVÁ, Renáta; PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*, 1. vyd., Praha: C.H. Beck, 2015. 218-219s. ISBN 978-80-7400-594-7.

Průvodce pro zájemce o náhradní rodinnou péči a osvojení: (v souvislosti s účinností nového občanského zákoníku) Krajský úřad, Ostrava: Moravskoslezský kraj, c2014. 10-11 s. ISBN 978-80-87503-65-2.

KŘÍSTEK, Adam; *Osvojení dětí. Úplná adopce v českém právu*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, 56-58 s. ISBN 978-80-7552-022-7.

MATĚJČEK, Zdeněk; *Náhradní rodinná péče, průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. 22 - 23 s. ISBN 80-7178-304-8.

2. Internetové zdroje

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Dostupná z:

OBCZAN. *komunitní portál o rekonstrukci soukromého práva*. [Online] 11. 06 2013. [Citace: 23. 02 2016.] <https://www.obczan.cz>.

OBCZAN. *komunitní portál o rekonstrukci soukromého práva*. [Online] 06. 11 2013. [Citace: 27. 02 2016.] <http://obczan.cz>.

OBCZAN. *komunitní portál o rekonstrukci soukromého práva*. [Online] 11. 06 2013. [Citace: 01. 03 2016.] <http://www.obczan.cz>.

OBCZAN. *komunitní portál o rekonstrukci soukromého práva*. [Online] 11. 06 2013. [Citace: 18. 03 2016.] <http://www.obczan.cz>.

Kauza zájemců o osvojení z Opavy (zdravotní posouzení žadatelů). Dostupné z:

Webová stránka Novojičínského deníku: <http://www.denik.cz/moravskoslezsky-kraj/manzele-peterkovi05112013-g6y4.html> (23.2.2016)

Systém sociálně-právní ochrany dětí. Dostupný z:

http://www.nahradnirodina.cz/soucasny_system_socialne_pravni_ochrany_deti_v_ceske_republice

Historie Kojeneckého ústavu při TNsP. Dostupná z:

<http://euro.e15.cz/profit/neuropsychiat-jan-simsa-zalozil-penzion-pro-bohate-pany-898649>

<http://www.zdvop.cz/historie/>

Současnost Kojeneckého ústavu při TNsP. Dostupná z:

<http://www.svet-deti.org/ Svet-deti/o-nas>

<http://www.ftn.cz/pacientum-a-verejnosti/oddeleni-a-kliniky/detske-centrum-pri-tn/>

Vrácení návrhu zákona č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí bývalým prezidentem ČR Václavem Klausem poslanecké sněmovně. Dostupný z: www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=80698

3. Právní předpisy ČR

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Všeobecný občanský zákoník č. 946/1811 Sb.,z.s.

Zákon 56/1928 Sb., zákon o osvojení

Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném

Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině

Zákon č. 91/1998 Sb., zákon o rodině

Zákona č. 372/2011 Sb., zákon o zdravotních službách

4. Mezinárodní úmluvy

Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení ze dne 1. prosince 1999

Evropská úmluva o osvojení dětí ze dne 15. prosince 1999

Úmluva o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989

Evropskou úmluvu o výkonu práv dětí ze dne 25. ledna 1996

5. Soudní rozhodnutí a stanoviska v ČR

stanovisko Nejvyššího soudu. Cpjn 202/2010, Brno : Nejvyšší soud, 08. 12 2010.

rozsudek Nejvyššího soudu. 1 Cz 47/75, Brno : Nejvyšší soud, 15. 04 1975.

rozsudek Nejvyššího soudu. Cz 191/52, Brno : Nejvyšší soud, 30. 05 1952.

rozsudek Městského soudu v Praze. 11 Co 160/61, Praha : Městský soud, 09. 03 1961.

rozsudek Nejvyššího soudu. 3 Cz 13/63, Brno : Nejvyšší soud, 19. 04 1963.

nález Ústavního soudu. II. ÚS 485/10, Brno : Ústavní soud, 13. 04 2010.

rozsudek Nejvyššího soudu. 30 Cdo 2371/2011, Brno : Nejvyšší soud, 27. 09 2011.

rozsudek Krajského soudu. 8 Co 116/62, Ústí nad Labem : Krajský soud, 28. 03 1962.

nález Ústavního soudu. I ÚS 669/02, Brno : Ústavní soud, 28. 01 2004.

nález Ústavního soudu. IV. ÚS 695/2000, Brno : Ústavní soud, 19. 04 2001.

rozsudek Nejvyššího správního soudu. 4 Ads 12/2015-46, Brno : Nejvyšší správní soud, 20. 03 2015.

6. Odborná periodika

KOVÁŘOVÁ, Daniela. Participační práva dětí. *Rodinné listy: měsíčník pro právo, politiku, ekonomiku a kulturu.* 9 2015, str. 7.

Rodinné listy, Sdružení soudců se vyjadřuje, 11-12/2014, s.48-49 ISSN 1805-0824.

7. Ostatní

LUKEŠOVÁ, Jaroslava. *Důležitost dětských center a nejasná budoucnost péče o ohrožené děti.* Kojenecký ústav, Praha 4 - Krč, 24. 02 2016.

SCHNEIBERG, František. Stanovisko odborné společnosti k otázce rezortní gesce nad kojeneckými ústavy, dětskými domovy pro děti do 3 let a dětskými centry. *Společnost sociální pediatrie, České lékařské společnosti J.E.Purkyně.* [Písemné stanovisko]. Praha : 2014.

Tiskopis prosím vyplňte čitelně

podací razítko

Žádost o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli / pěstouny / pěstouny na přechodnou dobu

I. Žadatelka:

Příjmení:	Jméno ¹⁾ :		
Rodné příjmení ²⁾ :	Titul před jménem:	za jménem:	
Rodné číslo ³⁾ :	Datum narození:		
Místo trvalého pobytu:	Obec:	Část obce:	Č. p. ⁴⁾ : Č. orient.: PSČ:
	Ulice:		
Cizinec - adresa pobytu:	Obec:	Část obce:	Č. p. ⁴⁾ : Č. orient.: PSČ:
	Ulice:		
Rodinný stav:	Telefon:	E-mail:	

II. Žadatel:

Příjmení:	Jméno ¹⁾ :		
Rodné příjmení ²⁾ :	Titul před jménem:	za jménem:	
Rodné číslo ³⁾ :	Datum narození:		
Místo trvalého pobytu:	Obec:	Část obce:	Č. p. ⁴⁾ : Č. orient.: PSČ:
	Ulice:		
Cizinec - adresa pobytu:	Obec:	Část obce:	Č. p. ⁴⁾ : Č. orient.: PSČ:
	Ulice:		
Rodinný stav:	Telefon:	E-mail:	

Žádám o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se **osvojiteli / pěstouny / pěstouny na přechodnou dobu**^{*)}, v souladu s příslušnými ustanoveními zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

V případě osvojení, pokud krajský úřad nezprostředkuje osvojení do 3 let ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů, **souhlasím – nesouhlasím**^{*)} s tím, aby tato žádost byla postoupena Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí za účelem zařazení do evidence pro zprostředkování osvojení dětí z ciziny.

Žádám výlučně o osvojení z ciziny. Ano – Ne^{*)}

1) Uveďte všechna jména osoby.

2) Kolonku **Rodné příjmení** vyplňte pouze v případě, že se liší od příjmení.

3) Cizinci, pokud nemají v ČR přiděleno rodné číslo, uvedou v kolonce **Rodné číslo** v ČR datum narození ve tvaru den, měsíc, rok.

4) Pokud je místo čísla popisného přiděleno číslo evidenční, uveďte před číslem písmeno E.

*) Nehodící se škrtněte.

Souhlasím s tím, že orgány sociálně právní ochrany dětí, podléjící se na zařazení do evidence žadatelů a na zprostředkování náhradní rodinné péče, jsou oprávněny zajišťovat další potřebné údaje zejména o tom, zda způsobem svého života budu zajišťovat pro dítě vhodné rodinné prostředí, a dále jsou oprávněny kdykoliv zjišťovat, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností uvedených ve spisové dokumentaci.

Dávám souhlas s uchováním a zpracováním osobních údajů a fotokopii osobních dokladů všemi orgány sociálně-právní ochrany, které se budou podílet na zařazení do evidence žadatelů a na zprostředkování náhradní rodinné péče (v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů, v platném znění a zákona č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, v platném znění).

Souhlasím s účastí na odborné přípravě k přijetí dítěte do rodiny.

Formulář jsem převzal(a) z oficiálních webových stránek Ministerstva práce a sociálních věcí, nezměnil(a) jsem na něm žádné pevné texty, pouze jsem pravdivě vyplnil(a) kolonky určené k vyplňování.

V _____ dne . . 20

podpis žadatelky

V _____ dne . . 20

podpis žadatele

K žádosti prosím doložte:

- občan ČR - doklad o státním občanství
- cizinec – doklad o povolení k trvalému pobytu na území ČR nebo o nepřetržitém přechodném pobytu na území ČR po dobu nejméně 365 dnů podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území ČR
- občan ČR - opis z evidence Rejstříku trestů – vyžádá obecní úřad s rozšířenou působností
- cizinec - doklad obdobný opisu z evidence Rejstříku trestů vydaný ve státech, ve kterých se žadatel zdržoval nepřetržitě déle než 3 měsíce v době od dovršení patnáctého roku věku do podání žádosti – doloží žadatel
- zpráva o zdravotním stavu praktického lékaře předložena žadatelem
- dotazník obsahující další osobní údaje žadatele, údaje o ekonomických a sociálních poměrech, údaje o osobách žijících v domácnosti žadatele, představy o dítěti

**Dotazník k žádosti o zařazení do evidence žadatelů
vhodných stát se osvojiteli / pěstouny / pěstouny na přechodnou dobu**

ČÁST A– ÚDAJE O ŽADATELI/ŽADATELCE

I. OSOBNÍ ÚDAJE ŽADATELE/KY

Jméno a příjmení:

Rodné příjmení:

Datum narození:

Státní příslušnost:

Národnost:

Náboženské vyznání:

Jazyk/y používané v domácnosti:

Kontaktní údaje (pokud se liší od údajů uvedených v žádosti):

Adresa:

Pobyt na adrese od:

Telefon:

E-mail:

II. VZDĚLÁNÍ (uved'te název školy, vyučení, odborné zkoušky)

základní

vyučen – obor:

středoškolské:

vyšší odborné:

vysokoškolské:

Jiné odborné zkoušky:

**III. ZAMĚSTNÁNÍ (uved'te název zaměstnavatele a Vaše postavení v zaměstnání
max. 5 let zpět, pracovní dobu, vzdálenost od místa bydliště)**

.....
.....
.....
.....
.....
.....

IV. ZÁJMY

.....
.....
.....
.....
.....
.....

V. ZKUŠENOSTI S PÉČÍ O DĚTI

Věnoval/a jste se péči o děti
- v rámci výkonu zaměstnání?

ano

ne

Kde a jak:

.....
.....
.....
.....
.....

- v rámci dobrovolné činnosti?

ano

ne

Kde a jak:

.....
.....
.....
.....
.....

- jinde?

ano

ne

Kde a jak:

.....
.....
.....
.....
.....

VI. ZDRAVOTNÍ STAV

Léčíte se s nějakým onemocněním?

ano

ne

Jakým:

.....
.....

Máte nějaké zdravotní obtíže a omezení (alergie, astma...)?

ano

ne

Jaké:

.....
.....
.....

Užíváte trvale léky?:

ano

ne

Jaké:

.....

Docházíte k odbornému lékaři

ano; jaké odbornosti

ne

ZDRAVOTNÍ STAV

Vyskytlo se ve Vaší rodině (rodiče, sourozenci, děti) nějaké dědičné nebo závažné onemocnění?

ano ne

Jaké:

.....

Jaká závažnější onemocnění jste prodělal/a Vy?:

.....

.....

Utrpěl/a jste nějaký závažný úraz?:

ano ne

Kdy a jaký:

Zůstaly Vám nějaké následky?:

ano ne

Jaké:

Byl/a jste někdy hospitalizován/a pro duševní onemocnění?

ano ne

S jakým onemocněním:

.....

.....

Byl/a jste vyšetřen/a nebo ambulantně léčen/a u neurologa, psychiatra či psychologa?

ano ne

S jakým onemocněním:

.....

.....

Pobíráte plný nebo částečný invalidní důchod?:

ČID ID ne

Dg.:

.....

Léčil/a jste se s nějakou závislostí (drogovou, alkoholovou, hráčskou, jinou): ano ne

Kdy a s čím:

.....

.....

.....

Cítíte se z Vašeho pohledu zdrav/a?

ano

ne – proč:

VII. RODIČE

Matka:

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Zemřela v roce:

Příčina úmrtí:

Otec:

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Zemřel v roce:

Příčina úmrtí:.....

Sourozenci:

ano

Kolik:

Kolikátý/á jste v pořadí:

ne

Věk, pohlaví:

VIII. PARTNERSKÝ VZTAH

Manžel/ka, partner/ka

Jméno a příjmení:

Rodné příjmení:

Datum narození:

Datum uzavření sňatku:

Délka známosti před sňatkem:

Délka společného soužití před sňatkem:

Pořadí manželství:

Jste rozvedený/á:

Kolikrát:

V roce:

Kdo podával návrh na rozvod?

vy

bývalý/á manžel/ka

Důvod:

Děti z předchozích manželství:

ano

Kolik:

ne

Jste s dětmi v kontaktu?

ano

Jak často:

ne

ČÁST B – ÚDAJE O DĚTECH (vyplní žadatelé společně)

DĚTI i dospělí žijící mimo rodinu

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Bydliště:

- dítě ze současného vztahu dítě partnera dítě partnerky
 osvojené v roce v jiné formě náhradní rodinné péče od roku

V případě, že s vámi dítě již nežije, kdy odešlo?

Kam?

Zdravotní stav:

- dobrý jiný (postižení, odborné lékařské kontroly, atd.)

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Bydliště:

- dítě ze současného vztahu dítě partnera dítě partnerky
 osvojené v roce v jiné formě náhradní rodinné péče od roku

V případě, že s vámi dítě již nežije, kdy odešlo?

Kam?

Zdravotní stav:

- dobrý jiný (postižení, odborné lékařské kontroly, atd.)

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Bydliště:

- dítě ze současného vztahu dítě partnera dítě partnerky
 osvojené v roce v jiné formě náhradní rodinné péče od roku

V případě, že s vámi dítě již nežije, kdy odešlo?

Kam?

Zdravotní stav:

- dobrý jiný (postižení, odborné lékařské kontroly, atd.)

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Bydliště:

- dítě ze současného vztahu dítě partnera dítě partnerky
 osvojené v roce v jiné formě náhradní rodinné péče od roku

V případě, že s vámi dítě již nežije, kdy odešlo?

Kam?

Zdravotní stav:

- dobrý jiný (postižení, odborné lékařské kontroly, atd.)

ČÁST C – ÚDAJE O DOMÁCNOSTI (vyplní žadatelé společně)

I. BYTOVÉ POMĚRY

Žijete v: rodinném domě v bytě

o velikosti (uved'te rozlohu i počet místností):

Dům/byt, ve kterém žijete? je ve Vašem osobním vlastnictví
 užíváte na základě nájemní smlouvy
 užíváte na základě podnájemní smlouvy
 užíváte na základě jiného oprávnění, jakého?
.....

Máte zahradu? ano ne

Máte nějaké domácí zvíře? ano ne Jaké?

Bude mít přijaté dítě/děti vlastní pokoj? ano ne

Žije s Vaší rodinou (kromě dětí uvedených v další části) někdo ve společné domácnosti (kdo, proč, jak dlouho, jak se účastní Vašeho společného života..)?

.....
.....
.....

II. LOKALITA

Jak byste charakterizovali lokalitu, ve které žijete? (samota, vesnice, historické centrum města, klidná vilová čtvrť apod.)

.....
.....
.....

Občanská vybavenost:

Dostupnost mateřské školy:

.....

Dostupnost základní školy:

.....

Dostupnost dětského lékaře:

.....
.....

III. FINANČNÍ SITUACE

Příjmy pravidelné:

- ano ve výši:
 ne

Příjmy nepravidelné, občasné:

- ano ve výši (obvykle za rok):
 ne

Dávky státní sociální podpory (rodičovský příspěvek, přídavek na dítě aj.):

- ano ve výši:

Jaké:

- ne

Dávky pěstounské péče - odměna pěstouna

- ano odměna pěstouna ve výši:
 ne

Dávky sociální péče (dávky pro osoby se zdravotním postižením, dávky pomoci v hmotné nouzi, příspěvek na péči):

- ano ve výši:

Jaké:

- ne

Soudně určená vyživovací povinnost:

Příjem:

- ano ve výši:
 ne

Výdaj:

- ano ve výši:
 ne

Jiná platební povinnost: (úvěry, půjčky, exekuce atd.):

- ano ve výši:

Jaká:

.....

- ne

ČÁST D – PŘEDSTAVY A OČEKÁVÁNÍ (vyplní žadatelé společně)

I. OČEKÁVÁNÍ

Zde uveďte, proč jste se pro náhradní rodinnou péči rozhodl/la/li, co od přijetí dítěte očekáváte, kdo se nejvíce na péči o dítě bude podílet, zda plánujete opustit zaměstnání atd.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

II. PŘEDSTAVY O PŘIJATÉM DÍTĚTI

Uveďte své představy o přijímaném dítěti/dětech (např. věk, jaké zdravotní omezení u přijímaného dítěte jste připraveni zvládnout apod.), zda máte zkušenosti s výchovou dětí v náhradní péči, eventuálně s problémy ve výchově dětí; atd.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Potvrzuji, že údaje, které jsem uvedl/a jsou pravdivé a jsem si vědom/a toho, že uvedení nepravdivých údajů může mít za následek nezařazení nebo vyřazení mé žádosti o zprostředkování náhradní rodinné péče.

Souhlasím s uchováním a zpracováním osobních údajů uvedených v dotazníku v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů, v platném znění.

Datum:

Podpis žadatele:

Podpis žadatelky:

**THOMAYEROVA NEMOCNICE
DĚTSKÉ CENTRUM**
s komplexní péčí a podpůrnou rodinnou terapií
Sulická 120, 140 00 Praha 4
Tel/fax: 241715252,241714764/241714764

ANAMNÉZA NÁHRADNÍ RODINY

Jména žadatelů:

žádost: kurz: návštěva: aktiv:

Žadatelka (matka):

jméno: příjmení:
datum narození:
tel./mobil: email:
trvalé bydliště:
vzdělání:
zaměstnání:
rizikové faktory v OA:
zdravotní stav:
zájmy
rodinný stav:
manželství:
podpora v širší rodině:
děti:

Žadatel (otec):

jméno: příjmení:
datum narození:
tel./mobil: email:
trvalé bydliště:
vzdělání:
zaměstnání:
rizikové faktory v OA:
manželství:
zdravotní stav:
zájmy:
rodinný stav:
podpora v širší rodině:
děti:

Představy o dítěti:

věk dítěte:.....
pohlaví dítěte:.....
etnikum:.....
dvojčata, sourozenci:.....
nalezenec:.....
RHB:.....
alergie:.....
jiné:.....
alkohol:.....
drogy:.....
psychiatrie:.....
infekční choroby:.....
simplexnost v RA:.....
vzdělanost:.....

Dobrovolné sdělení:.....
(jméno a podpis)

V Praze dne.....

JMÉNO DÍTĚTE:.....

Podívali se:.....

Propuštění:.....

Nové jméno dítěte:.....

Kontakt s DC: ano ne

Dítěti sdělí (odkud): ano ne

Rodiče byli seznámeni s riziky dítěte, vše bylo podrobně rozebráno.
Rodiče byli informováni, že po 2 měsících od propuštění dítěte do NRP budou kontaktovat naše zařízení před soudním jednáním o osvojení.

Datum:.....

Podpis adoptivních rodičů:

matka:.....

otec:.....

Jméno a popis lékaře:.....